תלמוד בבלי · אחרונים · ר' יוסף ענגיל · גליוני השס · מועד

# גליוני השס על פסחים

רבי יוסף ענגיל

**ספריית אור ברסלב** · or-breslev.co.il

# גליוני השס על פסחים

רבי יוסף ענגיל

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/גליוני-השס-על-פסחים/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

# תוכן העניינים


דף ב. 6
דף ג. 7
דף ג: 8
דף ד. 10
דף ד: 11
דף ה. 12
דף ה: 14
דף ו. 14
דף ו: 15
דף ז. 16
דף ז: 17
דף ח: 19
דף ט. 19
דף ט: 21
דף י. 21
דף י: 21
דף יא. 22
דף יא: 23
דף יב: 24
דף יג. 24
דף יד. 25
דף טו. 25
דף טו: 25
דף טז. 26
דף יז. 26
דף יז: 26
דף יח. 26
דף יח: 27
דף יט. 27
דף יט: 27
דף כ. 27
דף כא. 28
דף כא: 29
דף כב. 30
דף כב: 30
דף כג. 31
דף כד: 32
דף כה. 32
דף כה: 33
דף כו. 33
דף כז: 34
דף כח. 34
דף כח: 34
דף כט. 34
דף כט: 35
דף ל. 36
דף ל: 38
דף לא: 38
דף לב. 38
דף לג. 38
דף לג: 39
דף לד. 39
דף לה. 39
דף לה: 39
דף לו. 40
דף לו: 40
דף לז. 41
דף לז: 41
דף לח. 41
דף לח: 42
דף לט. 43
דף לט: 43

**דף מב.** ..... 43
**דף מב:** ..... 44
**דף מא.** ..... 44
**דף מא:** ..... 45
**דף מב.** ..... 45
**דף מב:** ..... 45
**דף מג.** ..... 45
**דף מג:** ..... 46
**דף מד.** ..... 46
**דף מד:** ..... 46
**דף מה.** ..... 46
**דף מה:** ..... 47
**דף מו.** ..... 47
**דף מו:** ..... 47
**דף מז.** ..... 49
**דף מז:** ..... 49
**דף מח:** ..... 49
**דף מט.** ..... 49
**דף מט:** ..... 50
**דף נ.** ..... 51
**דף נ:** ..... 53
**דף נא.** ..... 54
**דף נב.** ..... 55
**דף נב:** ..... 56
**דף נג.** ..... 56
**דף נג:** ..... 56
**דף נד.** ..... 57
**דף נד:** ..... 58
**דף נה.** ..... 58
**דף נה:** ..... 59
**דף נו.** ..... 59
**דף נז.** ..... 60
**דף נח.** ..... 60
**דף נט:** ..... 60
**דף ס.** ..... 61
**דף ס:** ..... 61
**דף סא.** ..... 61
**דף סא:** ..... 61
**דף סב.** ..... 62
**דף סג.** ..... 62
**דף סג:** ..... 62
**דף סד.** ..... 63
**דף סד:** ..... 63
**דף סה:** ..... 64
**דף סו.** ..... 64
**דף סו:** ..... 64
**דף סז:** ..... 66
**דף סח.** ..... 66
**דף סח:** ..... 66
**דף סט.** ..... 68
**דף סט:** ..... 68
**דף ע.** ..... 68
**דף ע:** ..... 68
**דף עא.** ..... 69
**דף עא:** ..... 69
**דף עב:** ..... 69
**דף עג:** ..... 69
**דף עד.** ..... 69
**דף עה:** ..... 70
**דף עו.** ..... 70
**דף עו:** ..... 70
**דף עז.** ..... 71
**דף עז:** ..... 71
**דף עט.** ..... 71

**דף עט**: 72
**דף פג**. 73
**דף פג**: 73
**דף פד**. 73
**דף פד**: 74
**דף פה**. 74
**דף פו**: 74
**דף פז**: 76
**דף פח**. 76
**דף פח**: 77
**דף פט**. 77
**דף פט**: 77
**דף צ**. 78
**דף צ**: 78
**דף צא**. 78
**דף צא**: 79
**דף צב**. 80
**דף צג**. 81
**דף צג**: 81
**דף צה**. 82
**דף צה**: 82
**דף צו**. 82
**דף צו**: 83
**דף צז**. 83
**דף צט**: 83
**דף קד**. 85
**דף קד**: 85
**דף קו**. 85
**דף קז**. 87
**דף קח**. 88
**דף קח**: 89
**דף קט**. 89
**דף קט**: 90
**דף קי**. 90
**דף קי**: 90
**דף קיב**. 91
**דף קיב**: 91
**דף קיג**. 91
**דף קיג**: 92
**דף קיד**: 93
**דף קטו**. 94
**דף קטו**: 95
**דף קטז**. 95
**דף קטז**: 96
**דף קיז**. 96
**דף קיז**: 96
**דף קיח**: 96
**דף קיט**. 96
**דף קיט**: 97
**דף קכ**. 97
**דף קכא**: 97

## דף ב.

**אור לי"ד בודקין כו'**. נ"ב בבה"ג הל' פסח פ"א, ת"ר ושמרתם את היום הזה לדורותיכם, שמרהו מלפניו מאור ארבעה עשר, מכאן אמרו אור לי"ד בודקין כו', עכ"ל. וע' ירושלמי כאן, וע' שו"ת הלכות קטנות סי' קס"ג דמותר לבדוק אפי' מראש השנה דאקדומי מצוותא מקדמינן ע"ש. ואולם ללימוד הנ"ל מושמרתם את היום, נראה דבעי' סמוך ליום, ע' תוס' הרא"ש ברכות כ"ז ב' ד"ה אומר עש"ה. ואם הוא מופלג יותר מיום אחד לא הוי סמוך, וכ"ש לא מר"ה. וע' נדה ע"ג א' דמופלג יום אחד לא הוי סמוך ע"ש. וגם י"ל לפי דבריו לעניין הביעור אם מותר לבער ג"כ אפי' מר"ה, דלעניין זה י"ל דלמ"ד בעי' קרא כדכתי' ה"נ הכתי' אך ביום הראשון תשביתו וגו'. אולם י"ל הכוונה שבבוא ערב פסח יהי' מושבת, ע' כזה בלשון בני אדם בשו"ת הרא"ש כלל ח' אות ט"ז עש"ה.

**ודע** דמה שנסתפקו האחרונים אי תשביתו מצוה חיובית עצמותית, ואם אין לו חמץ מצוה שיקנה חמץ וישביתנו, יש אריכות בזה במהרי"ק שורש קע"ד:

**שם דאור דכוכבים נמי כו'**. נ"ב ע' רוקח סי' שנ"ו בשם הפרקי ר' אליעזר:

**שם** למאי נ"מ לנודר כו', נ"ב דוגמתו חגיגה ו' ב' למאי נ"מ כו' לאומר הרי עלי עולה כעולה שהקריבו ישראל במדבר כו', וע' רשב"א סוכה ב' א' ד"ה סוכה ישינה, וע' ס' בכור שור ברכות ג' א' ד"ה למאי נ"מ למיקרי ק"ש כו' עש"ה, וע"ע תוס' ב"ב פ"ד א' ד"ה האי שימשא. ועד"ז יש ליישב ג"כ קושית תוס' לקמן י' א' ד"ה על דהקשו דמאי נ"מ כו' ולהנ"ל י"ל דהפלוגתא על גוף המציאות דלר"מ המציאות הוא שיש שם חמץ ולרבנן אחרי שבדק ולא מצא המציאות הוא שאין שם חמץ, ונ"מ אילו אמר הריני נזיר אם יש חמץ בבית זה או קונם עלי דבר פלוני אם יש חמץ בבית זה דלר"מ נזור ונדור ולחכמים אינו נזור ונדור, וכן יש נ"מ לשבועה דלר"מ הנשבע שאין שם חמץ לוקה משום שבועת שקר ואי נימא דלר"מ נמי אינו וודאי דאימור אכלתי' עכ"פ אסור לישבע ולרבנן מותר לישבע. [אולם לפי"ז לא ה"ל למינקט הספק בחמץ דהוי מצי לנקוטי' בכל דבר וי"ל דבדבר שאין עליו חיוב בדיקה גם לרבנן לא סמכי' על הבדיקה דאימור לא בדק יפה יפה אחרי שלא הי' מחויב בדבר ע' כזה ביצה ז' א']. וע"ע ירושלמי פאה פ"ז ה"ה לא תהא תרומת תודה במדבר ע"ש בפני משה:

**שם** דתנן הנודר כו', נ"ב ע' נוב"י מהדו"ת חיו"ד סי' קמ"ד:

**שם** תוס' ד"ה אור כתבו שלא יבא לאכלו, נ"ב כדבריהם מבואר בשאלתות פ' צו ומ"ט אמרו לא סגי לי' בביטול דילמא מישתלמא ואכיל לי' ואתי לידי איסורא, עכ"ל ע"ש. וחידוש על התוס' והר"ן שלא הביא דברי השאלתות:

**שם כתבו, ונזיר נמי כו'**. נ"ב הא דלא הקשו מנדר, י"ל דכיון דהוא עצמו אסר הדבר על עצמו בנדר לא חיישי' שמא ישכח ויאכל, ע' רש"י ביצה מ' א' ד"ה אי את תלית דכ' מידי דעביד איניש בידים לא מנשי. וע"ע דוגמא לקמן י"א א' הוא עצמו מחזר עליו לשורפו מיכל הוא דקאכיל מינה. ורק בנזיר דבאומרו הריני נזיר קיבל ע"ע רק קדושת הנזירות והתורה הוא שאומרת שקדוש כזה אסור ביין כו' וכנודע דברי המהרי"ט בתשובותיו ע"כ שפיר יש לחוש שמא ישכח כו' וע' מהרש"א כאן וע"ע ריטב"א שעל הרי"ף נדרים די"ז ע"א מדפי הרי"ף ד"ה ויאכל עמו על השלחן דכ' דנדרים חמירי לאינשי ומיזהר זהיר ולא ישכח ויאכל ע"ש והנה גוף הדבר שחייבו בדיקת חמץ יותר משאר איסורין ע' בשחיטות למהרי"ו ד"כ וז"ל חמץ בגימט' פגימה וא"ת מאי נ"מ וי"ל כמו חמץ בפסח איסור פגימה ועוד סימן שלא לשחוט בסכין פגומה שנא' לא תשחט על חמץ דם זבחי וחמץ בגימט' פגימה עכ"ל ז"ל ונודע שכל דברי הראשונים ז"ל כגחלי אש וע"כ יש לדון מדבריו דחמץ לו דמיון בפנימיות לשחיטה בסכין פגומה וע"כ מצינו חיוב בדיקה בב' דברים אלו ובסכין פגימה הרי יש אסמכתא בקרא דושחטתם בזה כמבואר בחולין י"ז ב' וע"כ למדו משם גם לחמץ והנה בהיות חמץ דומה לשחיטה בסכין פגום דהוא מיתת הבע"ח דאילו הנשחט בהכשר לא חשיב מיתה כיון שאדרבה הוא המעלות לו שהוכשר לאכילת אדם להכלל באדם וע"כ בהיות חמץ דומה לזה מורה היות בחמץ ג"כ עניין מיתה והפוכו המצה המשומרת מחימוץ בה עניין חיות ואולי זה טעם הדרש במנחות נ"ג א' מצה תהי' החיי' פי' תשמרנה מחימוץ ע"ש ולהנ"ל מובן מדוע קרי לי' החיי' והנה נבילה יש בה טומאה ג"כ וע"כ יש לדון היות גם עניין זה בחמץ ואף שאינו בפועל עכ"ז יש בו מהות זה והיפוך הטומאה הוא הקדושה וע"כ מצה בו מהות קדושה ושפיר צריך קרא לערל ובן נכר דאוכלים מצה ובתוס' לקמן כ"ח ב' עמדו ע"ז דל"ל קרא דאטו מצה קדושה יש בה ולהנ"ל ניחא:

## דף ג.

**מה** להלן תכף לאכילה שריפה, נ"ב ע' מגילה כ' א' דמצוות שזמנן ביום מצוותן לכתחלה מהנץ החמה וא"כ פשוט לכאורה דגם נותר בזמנו דאין נשרף אלא ביום כמבואר ביבמות ע"ב ב' צריך להמתין בשריפתו עד הנץ החמה ואילו אכילת הקודש הרי אינו רק עד עמוד השחר וא"כ אין תכף לאכילה שריפה וצ"ל דהך דמגילה הוא רק מדרבנן ע"ש ברש"י דלפי שאין הכל בקיאין בעמוד כו' חייבו להמתין עד הנץ כו' ואילו הש"ס דכאן אקרא קאי ושפיר נקט תכף כו' ולפי"ז עכ"פ בפועל לפי מה שנתחדש הדרבנן

איננו תכף כו' ומיושב בזה קושית הראב"י אשר הבאתי בגליון ברכות מ"ב א' דמדוע לא חשיב להך דכאן בין תכיפות דשם ולהנ"ל ניחא דתכף כו' דכאן אינו לפי הדרבנן רק לפי הדאוריתא לבד ובכה"ג לא איירי התם רק במה שהוא תכף בפועל מדאוריתא ומדרבנן ואולם לפי"ז בלא"ה ניחא קושית הראב"י דמדרבנן הא קדשים נאכלים רק עד חצות ואין תכף לאכילה שריפה ובגוף הדבר אי בשריפת נותר צריך להמתין עד הנץ כו' יל"ע עוד דבנותר דק"ק דהכהנים שורפין אותו י"ל דכהנים זריזין ומשערין עמוד השחר בדקדוק ואינם טועים וע' יומא ל"ז ב' לשאר עמא כו' עש"ה וגם בנותר דקק"ל יל"ע די"ל דרק בדבר שהקדמתו זריזות לבד חייבו להמתין עד הנץ כו' משא"כ בשריפת קדשים פסולין דמציאות הקודש והוייתו בפסול הוא בזיון לו וזה עניין השריפה שציותה תורה כמבואר בחינוך וא"כ ההקדמה איננה זריזות לבד רק גוף המצוה דאם יאחר הרי יהי' הקודש זמן ההוא בבזיון וע"כ אפשר דבזה לא אמרו לאחר כלל ודו"ק היטיב מאוד וע' זבחים פ"ה ב' אפ"ה עדיפא שלא יהיו קדשי שמים מוטלין כנבילה ויש להאריך בזה ואין הגליון מספיק:

**שם** שהרי עקם הכתוב ח' אותיות ולא הוציא דבר מגונה מפיו שנא' מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה, נ"ב נזכר מזה ב"ב קכ"ג א' אפשר בגנות בהמה טמאה לא דבר הכתוב דכתי' מן הבהמה הטהורה ומן הבהמה אשר איננה טהורה כו':

**שם** שש עשרה שנא' כי אמר מקרה הוא וגו', נ"ב ע' ביאור בזה בשאילת יעב"ץ ח"ב סי' פ"ט:

## דף ג:

**לעולם** ישנה כו' דרך קצרה, נ"ב ה"נ בכתב ראוי לקצר לשונו ולדקדק שלא לכתוב אפי' מלה אחת יתיר', ע' רש"י גיטין פ"ז ב' ד"ה וכך היו נקיי הדעת:

**שם** חד אמר מפני מה בוצרין בטהרה כו', נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ע"ח:

**שם** אמר מובטח אני בזה שמורה הוראה בישראל ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראה בישראל, נ"ב כלשון זה גיטין נ"ח א', נזיר כ"ט ב':

**שם** בדקו אחריו ומצאו בו שמץ פסול, נ"ב כל' זה מגילה כ"ה ב':

**שם** ההוא ארמאה דהוי סליק כו', נ"ב כזה זוהר משפטים עה"כ יראה כל זכורך וגו' דקכ"ד ע"א דפוס ווילנא:

**שם** קאכילנא משופרי שופרי, נ"ב כל' זה חולין צ"ה א' וע"ע שם ל' ב' ונ"א ב' שקל משופרי שופרי:

**שם** א"ל זיל בדיק מאי דיני' אתא אשכחי' דנח נפשי' קרעי' ללבושי' ואהדרי' לקרעי' לאחורי' כו', נ"ב כזה בכתובות ק"ד א' במעט שינוי ע"ש:

**שם** א"ל שעורים נעשו יפות א"ל צא ובשר לסוסים ולחמורים, נ"ב כזה ב"ק י"ט ב' רש"י ד"ה ופרה דשעורים מאכל חמור וצע"ק מכתובות ס"ד ב' ע"ש וע"ע מ"ק כ"ח א' בי רבה נהמא דשערי לאינשי כו' וע' תוס' מנחות ע"ב ב' ד"ה חטין וע' ביצה י"ד ב' ועוד שם כ"ט א' וע' רש"י כתובות ע"ז א' ד"ה אכסוהו שערי וע' שו"ת הריב"ש סי' שע"ה וע"ע ריטב"א שעל הרי"ף נדרים דכ"ח ע"א (מדפי הרי"ף) דכ' אהך דעד הקציר עד שיתחיל העם לקצור קציר חטין אבל לא קציר שעורים דכיון דשעורים מאכל בהמה אין דעתו על אותו קציר ובאתרא דרובא דאינשי אכלי שעורים אפשר דמנינן לקציר שעורים עכ"ל וי"ל קצת דגם כשרק מיעוט אוכלים שעורים נימא נמי דגם קציר שעורים בכלל לשונו ע' נדרים נ"ג א' לא צריכא דרובא מן חד מסתפקין כו' עש"ה וע' עוד גיטין נ"ו א' וע' שו"ת חות יאיר סי' קס"ח דצריך טעם למה תלתה תורה פדיון קרקע הקדש בשיעור זרע חומר שעורים דהוא מאכל בהמה ולא תלתהו בשיעור זרע מאכל אדם ע"ש וע"ע תוס' מנחות ס"ז ב' ד"ה כדי ורש"י שם ס"ט א' ד"ה בקר ובע"ז ס"ה א' השוכר את החמור כו' חמר מנית עלי' שעורים ותבן כו':

**שם** אי נמי עדשים נעשו יפות, נ"ב ע' ירושלמי סנהדרין פרק ב' הלכה ה' ספק בזה אי עדשים עדיפי מפאת דהן מאכל אדם או שעורים עדיפי מפאת דחייבין בחלה ועומר בא מהן עש"ה:

**שם** תוד"ה מאליה כתבו י"ל שלא הי' כו' עד סוף הדיבור, נ"ב ע' שאילת יעב"ץ סי' קכ"ז ושו"ת חיים שאל סי' פ"ד ושו"ת ח"ס חאו"ח סי' קכ"ד וע' צל"ח כאן ומ"ש על דבריו בלקח טוב כלל ו' אות ג' ד"ה המקום הי"א עש"ה וי"ע עוד בתוס' חגיגה כ"ה א' ד"ה שרצועה דכ' אבל צ"ע איך עולין לרגל כו' ומאי קושיא דעלו שפיר והי' להם הזאת ג' וז' וע"כ דעתם דאין חיוב להקדים ז' ימים יותר מכפי מה שההליכה עצמה מצרכת זמן ודו"ק ומ"ש התוס' א"נ נציבין ח"ל הוא כו' ק' דעכ"פ הי' לו לעלות לא"י לעשות פסח ע' סנהדרין י"א א' ומפני גליות ישראל שנעקרו ממקומן ע"ש ברש"י שנעקרו לעשות פסחיהם ומשמע דהוא חיוב מדינא מדמעברין השנה עליו ואולם לכאורה אדרבה מדאין מעברין על אותם שלא עקרו ממקומן משמע דאין חיוב שיעקרו ורק באותם שעקרו חיישי' לטורח הדרך שלהם שלא יהי' בחנם ובעניין ראיי' דאין חיוב לעלות מח"ל לראיי' ע' ירושלמי הוריות פ"א ה"ב בסופו לראיי' הילכו מלבוא חמת כו':

## דף ד.

**דכתי'** וביום השמיני ימול כו', נ"ב ע' שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תרי"ד דכ' דוביום השמיני ימול משמע איחור ואעפ"כ זריזין מקדימין כו' ע"ש וצריך ביאור וע' מאירי יומא כ"ח ב' דכ' כל היום כשר למילה כו' ומ"מ ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן ולאחוז בדרכי האבות שנאמר עליהם בכיוצא בה וישכם אברהם בבוקר עכ"ל משמע מדבריו דזריזין מקדימין איננו חיוב גמור וענייננו רק מפאת שראוי לאדם לאחוז בדרכי אבות ואולי טעמו משום דאין למידין מקודם מתן תורה וגם לא נאמר בתורת חיוב שצריך לעשות כן רק הכתוב סיפר שאברהם עשה כן וע"כ ענייננו רק שראוי לאחוז בדרכי אבות ולעשות כמו שעשה אברהם וגם יוצא מדבריו חידוש דהמילה יש עוד חיוב פרטיי להקדים שלא יראה כמתרשל מצד חמלתו על הבן משא"כ בשאר מצוות דאין חיוב זה וע' רש"י יומא כ' ב' ד"ה ואי דאוריתא הוא דכ' ומה לנו אם יאחר וע"ש תוד"ה היכי דעמדו ע"ז דהא זריזין מקדימין וי"ל דההרמה דהוא סילוק מקדושת המזבח לא שייך בזה קדימת זריזות והוא כעניין אפוקי יומא דכמה דמאחרינן לי' עדיף שלא להסתלק מן הקדושה והתם נמי אין למהר להפרידו מן המזבח ודו"ק וע' יומא כ"ד א' וע"ע תוס' מגילה ג' א' ד"ה מבטלין דכשאין מקיים זריזין מקדימין נקרא זה ביטול המצוה עש"ה וע"ע חידוש בתוס' ב"ב ה' ב' ד"ה כי היכי דלא ליטרדן דשייך ג"כ עניין זריזות לזריזות במצוות היינו לעשות הדבר עוד קודם הזמן באופן שבבוא הזמן תהי' המצוה מקוימת מיד בהתחלה כדין זריזין מקדימין עש"ה ורדב"ז הנ"ל דכ' דביום משמע איחור נזכרתי דכן הוא ברש"י יומא ל"ד א' ד"ה ביום דכ' דביום משמע באור עצום היום ולא בבקרו עש"ה:

**שם** שנא' וישכם אברהם בבוקר, נ"ב ע' תה"ד ח"ב סי' צ"ט וע' שו"ת רד"ך בית ב' חדר ה' דכ' בהך דמצות חליצה קודמת למצות יבום מחשש שמא לא יכוין לשם מצוה ונמצא פוגע בערוה דאי לא מקדים לחליצה רק מייבם נקרא פושע וע"ד שאמרו בברכות כ"ח א' דמי שאין מקדים התפלה בזמנה נקרא פושע ובחגיגה ז' א' תניא ואין נראין חצאין שנא' כל זכורך כו' סבר ר' יוסף למימר מאן דאית לי' י' בני לא ליסקו האידנא ה' ולמחר ה' א"ל אביי פשיטא הי מינייהו משוית להו פושעים והי מינייהו משוית להו זריזים כו' ומדפריך אביי ל"ל קרא מסברא נפקא שלא יוקראו פושעים א"כ נראה שיש כל כך איסור גדול למי שאין מקיים המצות בתחלת זמנן כאילו נכתב בתורה שא"ת חייב להקדים מצוה פלונית ואם לא הקדמת אתה עובר איסור תורה ונ' דה"ה נמי או כ"ש בקדימת חליצה שהטעם דילמא פגע בערוה שמי שאינו מקדימה יקרא פושע עכ"ל ולא הבנתי

מ"ש ומדפריך אביי כו' א"כ נ' שיש כל כך איסור כו' כאילו נכתב בתורה והרי פשיטא דהאיחור אסור מה"ת וכנלמד כאן מקרא דוישכם אברהם דזריזין מקדימין ואביי נמי להא איכוון וכדאמר הי מינייהו משוית להו פושעים והי זריזין דכמו שהקדימה זריזות הפוכו האיחור פשיעה וכמובן וע"ש עוד ברד"ך שכ' ואע"ג דהיכא דמצות ייבום קודמת לא אמרי' שהחולץ יקרא פושע וכן בשאר המצות הקודמות כגון יעידה לפדי' וכיוצא שאני התם שהתורה תלתה ברשותו עכ"ל ועמ"ש בגליון נזיר ד' א' בשם שו"ת רדב"ז דהנשבע לחלוץ כו' לא חשוב נשבע לבטל את המצוה ע"ש וע' שו"ת גאונים בתראי סי' מ' דכ' כן בשם שו"ת הרא"ש ונתן ג"כ הטעם כיון דהתורה תלתה בדעתו וכ' שם כזה עוד דהנשבע שלא למחול לחבירו שביישו ג"כ לא הוי נשבע לבטל כו' כיון דתלוי בדעתו ואף שמצוה למחול עש"ה ונ' הכוונה דמצוה שהוא על הרצון כגון מחילה דהוא דבר מחשבייי ורצונייי והתורה ציותה שיתפייס וירצה למחול וכן בייבום דאמרה דאם אינו חפץ בייבום אין מצווה לייבם וכמ"ש ואם לא יחפוץ וגו' ורק שהתורה מבקשת ממנו שיחפוץ וירצה בייבום [וזהו עניין קדימת מצות יבום לחליצה] ע"כ ה"ל מצוה על הרצון ועל כזה שבועה חלה ועדיין צריך טעם וע' מאירי יומא פ"ז א' דמשמע מדבריו דהוא רק מדת חסידות למחול ומי שאינו מוחל אמדת חסידות הוא שעובר ע"ש וא"כ בפשיטות לא הוי נשבע לבטל את המצוה דהנשבע לבטל מדת חסידות וודאי דשבועה חלה והנה מ"ש בשם הרד"ך דבביטול הקדימה נקרא פושע יל"ע עוד בחידושי רמב"ן יבמות מ' א' ד"ה הא דאמרי' הכא ע"ש שכ' דכיון דאין אכילת פסחים מעכבת לכן האוכל את הפסח אכילה גסה לא מיקרי פושע ע"ש וא"כ מוכח דבביטול קדימה לא מיחשיב פושע כיון דאין הקדימה מעכבת בגוף הקיום ואולי יש חילוק בזה בין ל' פושע דקרא דרמב"ן שם לל' פושע שבדברי חכמים:

**שם** למאי נ"מ לישיילי' כו', נ"ב נודע דכל הראשונים דקדקו מכאן דאע"ג דאזלי' בתר חזקה ורובא מ"מ כשאפשר לברר צריך לברר וע' שו"ת הר"ן סי' ס"ו ומצאתי בשו"ת רד"ך בית כ"א חדר י"ג הביא ג"כ הך דכאן וכ' דזהו רק בחזקה אבל לא ברוב ע"ש וכזה חילק עוד בין חזקה לס"ס בבית כ"ח חדר ב' ד"ה ולענ"ד שיש להביא ראי' כו' ע"ש:

## דף ד:

**המשכיר** בית לחבירו בחזקת בדוק ומצאו שאינו בדוק מהו, נ"ב ע' ספק היפיכיי בשו"ת הלכות קטנות סי' צ"ח במשכיר בחזקת אינו בדוק ומצאו בדוק אי הוי מקח טעות דאמר

בעינא למיעבד מצוה ע"ש וע' אריכות בעניין ניחא לי' לאיניש למעבד מצוה בממוני' בשו"ת ח"ס חלק או"ח סי' ב' וע' שו"ת מהרי"ל סי' קצ"ח:
**שם** דניחא לי' כו', נ"ב ע' שו"ת חות יאיר סי' קס"ו:
**שם** כתי' שבעת ימים כו' וכתי' אך ביום הראשון כו', נ"ב ע' שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' קפ"ו:
**שם** רש"י ד"ה בביטול בעלמא כ' דכתי' תשביתו כו', נ"ב וכ"ה דעת הבה"ג פ"א מה' פסח וז"ל ובתר דבדק מבטל לי' דכתי' תשביתו שאור מבתיכם עכ"ל וע' ר"ן ריש פרקין דהביא דרש הסיפרי לא יראה לך שאור בטל בלבך ונ' כוונת הסיפרי ג"כ על ביטול החשיבות ולא מטעם הפקר רק הכוונה שיבטל חשיבותו בלבו שלא יהא נחשב אצלו כלל רק כעפרא בעלמא ולא יראה לך היינו שלא יהא נראה וחשוב בעיניך כעניין רואה אני את דברי אדמון ובל' המקרא מצינו ג"כ כזה בב"ב ט' א' כי תראה ערום וכסיתו כשיראה לך היינו דאין כוונת כי תראה על ראיית העין רק הכוונה שיהי' נראה וספון לך שתדע שאינו רמאי רק עני וראוי לכך לכסותו ע"ש ותבן:
**שם** כ' והשבתה בלב היא השבתה, נ"ב ע' שו"ת הרי"ם חאו"ח וגוף הערתו דביטול חמץ עניינו כתבן וביטלו דפ"ק דסוכה כו' כבר קדמו במהרי"ק שורש קמ"ב:
**שם** תוד"ה הימנוהו כ' אע"ג דכל דבר שהוא בידם מהימנינן להו לנשים כו' ואפי' בדאוריתא כו', נ"ב היינו דוקא בדבר שבידם אבל דבר שאין בידם לא מהימני בדאוריתא ואפי' אין בו טורח והא דנאמנת אשה לומר כזה התיר לי רבי היינו רק בנדות דהתורה האמינתה על עצמה כדדרשי' וספרה לה לעצמה אבל לנשים דעלמא וכן בשאר מילי אין נאמנת לומר בספק במילי דאוריתא שדבר זה התיר רבי פלוני ועוד שאין נותנין לב לדקדק באיזה דרך התיר, שו"ת מהרי"ו סי' כ"ה ולעניין קטנים ע' שו"ת מהר"י ברונא סי' רכ"ב עש"ה:
**שם** מסורת הש"ס כ' בכורות ח' א', נ"ב צ"ל בכורות י"ח ב', נ"ח א':

## דף ה.

**וכתי'** בי' במצה בערב תאכלו מצות, נ"ב קצ"ע דהא יש נ"מ לתוספת יו"ט מלפניו דאם הי' הלימוד רק ממצה א"כ מצה הא אין נאכלת בתוספת יו"ט דהא איתקש לאכילת פסח כמבואר לקמן ק"כ ב' דלראב"ע דפסח אין נאכל רק עד חצות ה"ה דמצה אין נאכלת רק עד חצות וא"כ ה"נ בתוספת יו"ט מלפניו דפשוט דאסור לאכול בו פסח כמבואר לקמן מ"א ב' ופ"ד ב' דאסור לאכול הפסח בעוד יום ופשוט דה"ה בתוספת אין הפסח נאכל

דמידי דהוא איסור ביום וודאי דאין התוספת מתירו וגם לישנא דקרא דואכלו את הבשר בלילה הזה משמעותו נמי לאפוקי תוספת וע' ברכות ט' א' ובתוס' הרבינו יהודה חסיד שם ד"ה יכול ובהגה"ה שם עש"ה וא"כ מצה נמי אין נאכלת בתוספת וע' שו"ת מהרי"ו סי' קצ"ג כ' וז"ל בתחלת הלילה מיד מתחילין הסדר כדי שלא יישנו התינוקות ודווקא בלילה משום דאיתקש לפסח עכ"ל נ' דבא ג"כ לאפוקי התוספת ומהאי טעמא דכתיבנא משום דאיתקש מצה לפסח וכנ"ל ושוב מצאתי כן מפורש בתוס' הרא"ש ברכות כ"ז א' ד"ה דרב ובשו"ת הרא"ש כלל י"ד אות ה' ד"ה ויהי' שלחנו מוכן ובלאה"נ נ' עוד פשוט דלא מהני תוספת לאקולי לקיים בו מצות אכילת מצה המחויבת ביו"ט דנהי דאמרי' דמתפלל אדם של שבת בע"ש ואומר קדושה על הכוס אין לדמות כלל קידוש היום לאכילת מצה דקידוש היום כל כמה דמקדמינן לי' טפי עדיף ומיד שמקבל עליו בתוספת איסור מלאכה הרי נתקדש היום ויכול לומר הקידוש ומשא"כ לעניין מצוה פרטית המחויבת וודאי דאין יוצאין בקיום בתוספת וזה פשוט דהאוכל מצה בתוספת יו"ט לא יצא י"ח וא"כ אי מפאת הלימוד ממצה הרי לא הי' חיוב השבתה בתוספת ומשא"כ אם יש מקרא מיוחד אך ביום הראשון תשביתו צריך להיות מושבת גם בתוספת לדיעות הסוברים דתוספת הוא לעניין כל האיסורים ולאו דווקא לאסור במלאכה לבד:

**שם** ואימא כל חד וחד כי שחיט זמן שחיטה אמר רחמנא, נ"ב דמסתברא דקבע הכתוב זמן אחד לכל ישראל ולא שיעשו אגודות אגודות, כ"נ מדברי הפנ"י ברכות ב' א' ד"ה תנא היכי קאי כו':

**שם** זמן שחיטה אמר רחמנא, נ"ב מעין זה בל' משנה לקמן צ"ו ב' דתנא קודם שחיטת הפסח וקמפרש לי' ר' זירא בגמ' דקודם זמן שחיטה קאמר וקצת יש לעיין דמנ"ל בזה"ז דחמץ אסור מחצות ולומר דגם עתה חשיב זמן שחיטה כיון דאילו נבנה המקדש אחר חצות היינו מחויבין להקריב פסח זהו דלא כסברת ר"א במועד קטן י"ט א' דאמר משחרב ביהמ"ק עצרת כשבת דלא חשיב זמן הקרבת תשלומין בכל ז' הואיל ואין מקדש וצ"ל דתנאי דכאן פליגי אר"א הנ"ל ויש ליישב עוד באופן אחר וע' אתוון דאוריתא כלל ז' וגם יל"ע דאם חל עתה ע"פ בשבת דאז א"א שיובנה המקדש דאין בניין ביהמ"ק דוחה שבת א"כ מדוע חשוב זמן שחיטה ואי משום דביהמ"ק דלעתיד יבא מן השמים כמבואר ברש"י ר"ה ל' א' זהו דבר ניסי ויש לעיין אי חשיב זמן מפאת מה שאפשר שיבוא מן השמים וגם למשנה מנחות מ"ט א' דאין מחנכין המזבח אלא בתמיד של שחר ואי נימא דהחינוך מעכב א"כ אפי' יובנה המקדש אחר חצות נמי לא יהי' אפשר להקריב הפסח כיון דעדיין לא קרב תמיד של שחר על המזבח ולא נתחנך וע"ש בגמ' דהלימוד מדכתי'

ואת הכבש השני תעשה בין הערבים עש"ה והרי כתי' ב"פ שני בפרשה בתמיד של בין הערבים ושנה בי' קרא וא"כ וודאי דמעכב וא"כ א"א להקריב תמיד של בין הערבים אפי' יובנה ואף דאם הקדים פסח לתמיד כשר מ"מ י"ל דראוי לתמיד מיהת בעי' בזמן פסח כדמצינו דכוותי' טובא וגם יל"ע לבן בתיר' דכולי' יומא כשר לפסח ע' לקמן ק"ח א' א"כ יהא כל היום ערב פסח אסור בחמץ וע' תוס' שם ד"ה נימא ודבריהם צ"ע דאדרבה לבן בתירא נימא מכח המקרא המכשיר שחיטת פסח כל היום וכולי' יומא זמן שחיטה דגם חמץ אסור כל היום וע' בס' תניא רבתי בעניין איסור אכילת מצה בערב פסח דמבואר שם דיש מחמירין על עצמן שלא לאכול חמץ כל יום י"ד ע"ש ואולי זהו טעמם באמת דחוששין לדעת בן בתירא אולם לפי"ז צריך להיות גם מושבת מלפני היום ולא לבד לימנע מאכילה וע"ע ר"ן סוף אלו עוברין דקמ"ח ע"א ד"ה ירושלמי ויש להאריך עוד ואין הגליון מספיק:

## דף ה:

**דאמר** להו רבא לבני מחוזא בעירו חמירא דבני חילא, נ"ב בני חילא דמחוזא דכאן היינו עכו"ם וכן לקמן ל' א' וע' תענית כ"א א' משום דנפישי בני חילא דמחוזא ע"ש ברש"י וע' שבת קמ"ז ב' א"ל רבא לבני מחוזא כי מעבריתו מאני לבני חילא ע"ש ברש"י וע' ביצה כ"א א' הני בני באגא דרמי עלייהו קמחי דבני חילא כו' ע"ש ברש"י:

**שם** כיון דאילו מיגניב כו' ברשותייכו קאי כו' כדילכון דמי, נ"ב ע' סנהדרין קי"ב א' מ"ד כיון דקביל עלי' אחריות כדידי' דמי קמ"ל וע"ע ב"ב קמ"ו א' או דילמא כיון דאי אבדי או מיגנבי בעו שלומי לי' ברשותא דידה שבוח וצד סברא שנאמר כאן להלן איצטריך סד"א הואיל וכי איתי' הדר בעיני' לאו ברשותי' קאי כו' נאמר בב"ב שם ג"כ בצד סברא השני' כיון דאי איתנהו לדידי' הדרי ברשותי' שבוח וע"ע יבמות ס"ו ב':

## דף ו.

**עיסת** ארנונא חייבת בחלה ואע"ג דלא מצי מסלק לי', נ"ב ע' ר"ש חלה פ"ג מ"ה:

**שם** שאני הכא דאפקי' רחמנא בלשון לא ימצא מי שמצוי בידך, נ"ב דוגמא לזה ב"ק צ"ח א' שאני לעניין מעשר דבעי' מצוי בידך:

**שם** מיבדל בדילי מיני', נ"ב כזה בפי' הרא"ש תרומות פ"ה סי' א' וע"ע לקמן י"א א' רש"י ד"ה אין מקיזין:

**שם** תוד"ה התם כו' כ' ותי' ר"י דשאני התם כו', נ"ב ע' גליון הגרע"א ז"ל וע"ע שו"ת מהרי"ו סי' קע"ד וע"ע רש"י חולין ל"ט ב' ד"ה יהב לי' וקצ"ע ביומא י"ב א' דפריך ודכפרים מי מטמא והתני' לאחוזה כו' ומאי קושי' הרי יש לחלק דרק בדכפרים שהי' לו בעלים מיוחדים פעם ואח"כ נשתתפו בו רבים שפיר חשוב מיוחד ומשא"כ כ"ז שלא חלקו א"י ליחידים שלא הי' לו בעלים ישראלים מיוחדים בשום פעם שפיר לא קרינן בי' אשר לו אפי' כ"ז שהוא של שותפין כ"ז שלא נחלק גם ליחידים ודו"ק ושוב ראיתי שהת"י שם ד"ה יצאו כתבו כן ע"ש וע"ע שו"ת מהר"י ברונא סי' רמ"ד וע"ע חידושי הר"ן ב"מ ס"ז ב' ד"ה שביעית משמטת מש"ש בשם הרשב"א ע"ש סברתו דשדה שהית' תחלה של לוה ומישכן אותה למלוה בזכות סילוק היינו באתרא דמסלקי אינה יוצאת מרשותו ולא חשיבא של מלוה ושביעית משמטת ומשא"כ בשדה שהית' של מלוה תחלה היינו באתרא דלא מסלקי דעד זמן פרעון הית' נחשבת של מלוה כיון שלא הי' יכול לסלק אז אף דהגיע זמן פרעון ועתה יכול לסלק מ"מ אינה נכנסת לרשותו עי"כ ועדיין היא של מלוה ואין שביעית משמטת עש"ה ותבן:

## דף ו:

**שהרי** משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על הפסח שני כו' שהרי משה עומד בר"ח ומזהיר על הפסח כו', נ"ב ע' דוגמא לל' זה ב"ב כ"ח ב' שהרי נביא עומד בעשר ומזהיר על אחת עשרה וע' פנ"י כאן וע' ס' קרבן חגיגה סי' א':

**שם** דילמא בארבעה בירחא כו', נ"ב ע' שאילת יעבץ ח"ב סי' צ':

**שם** זאת אומרת אין מוקדם כו'. נ"ב ע' שו"ת הרא"ש כלל י"ג אות כ"א:

**שם** הבודק צריך שיבטל, נ"ב ע' שו"ת רדב"ז ח"ג סי' אלף ע"ד:

**שם** וחמץ משש שעות ולמעלה דכתי' לא תשחט על חמץ דם זבחי, נ"ב ל' הבה"ג פרק ב' מה' פסח והנה כבר האריכו האחרונים בהך דכאן מדוע חמץ חשיב אינו ברשותו וע' תוספתא שקלים פרק א' מצא כלאים בכרם מותר משום גזל ופטור משום מעשרות ומוכח דכל איה"נ הוי הפקר:

**שם** תוס' ד"ה ממאי כ' וא"ת כו', נ"ב ע' ס' קרבן חגיגה סי' ל"א:

**שם** תוס' ד"ה אבל כ' היינו דווקא כו', נ"ב ע' קרבן חגיגה שם סי' ל"ב וע"ש חידוש בשם הילקוט דטעמא דאין מוקדם ומאוחר בתורה כדי להרבות שלום בעולם שלא יאמר פלוני קטן ממני וקראוהו לקרות בתורה קודם ממני יאמרו לו מה שקרית אתה אחרונה אפשר שיצא מפי השי"ת ראשונה ועי"ז יש שלום בעולם ע"ש:

## דף ז.

**המקדש** משש שעות כו', נ"ב בשאלתות פ' צו וז"ל אלמא אפי' במקום קידושין שויוהו כדלאו דידי' הוא ולא מצי מיבטיל עכ"ל, ונ' מדבריו דמה"ת שפיר חשוב שלו רק דרבנן שויוהו כדלאו דידי' והוא כשיטת רש"י כאן דהוא משום אפקעינהו כו' וכ"ה גם בבה"ג פ"ב מה' פסח בהדיא וז"ל ואע"ג דמשש שעות ולמעלה איסורא דחמץ מדרבנן הוא דאסיר כל דמקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקידושי' עכ"ל:

**שם** הי' יושב בביהמ"ד ונזכר, נ"ב דוגמתו דמאי פ"ז מ"ה ושם איתא והוא בביהמ"ד או בשדה:

**שם** הואיל ושוקי ירושלים עשוין להתכבד כו', נ"ב ע' מה שדן מזה במרדכי פ"ק דביצה רמז תרנ"א דאין להתיר בצים של עכו"ם ביו"ט מטעם רובא דרוב נולדין קודם יו"ט דבצים הוי כמו דבר המתכבד שמתמעט בכל יום דמיד שנולדים הבצים מיד אוכלים אותם וה"ל כשוקי ירושלים דכאן עש"ה וע' שו"ת מהר"י ברונא סי' קע"ג הביא דברי המרדכי בשינוי ע"ש שכ' וז"ל והא איכא קצת רגלים לדבר דאי נגמר מאתמול מאתמול הוי מייתי כדרך האומנים וכל היכא דאיכא דרך לא מועיל רובא כדאמרי' במרדכי בפ"ק דביצה דלא אזלי' בתר רובא דנולדו קודם יו"ט משום דדרך לאכלן מיד עכ"ל עש"ה:

**שם** לבער חמץ, נ"ב פי' פינוי הבית מן החמץ נקרא ביעור כמו בערתי הקודש מן הבית וע"כ הבדיקה דהיא עצמה ממעשה הפינוי מברכין מיד לפני' ברכת ביעור חמץ, ס' הפרדס לרש"י סי' קכ"ח ע"ש וי"ע דמ"ש מבדיקת סכין של שחיטה דכ' בשחיטות מהרי"ו וז"ל למה אין מברכין על בדיקת הסכין כמו על השחיטה וי"ל כל מצוה שאין עשייתה גמר מלאכתה אין מברכין עלי' וראי' מסוכה אע"ג דכתי' חג הסכות תעשה לך אין מברכין על עשייתה לפי שאין עשייתה גמר מלאכתה פי' גמר מצוה דבדיקת סכין אין עשייתה גמר מלאכה שהרי צריך אח"כ שחיטה עכ"ל וא"כ כי היכי דבדיקת הסכין הוא שם הכשר והתחלת השחיטה ועכ"ז אין מברכין עלי' רק על השחיטה דהיא גוף המצוה ה"נ לא הי' לנו לברך על בדיקת החמץ רק על הביעור דהוא גוף המצוה וצ"ל דשאני בדיקת סכין דאינו מהתחלת מעשה השחיטה דהיא בבהמה משא"כ הבדיקה דהוא בסכין והבדיקה רק הכשר הצריך לשחיטה לא התחלת השחיטה משא"כ בביעור חמץ דהבדיקה והחיפוש אחר החמץ כדי לבערו הוא מהתחלת ביעורו וכמובן וע' רא"ש קידושין פרק א' סי' כ' בהגהות אשיר"י שם דברכת קידושי קטנה דרבנן מועלת אביאה שאחרי בגדלות דהם עיקר הקידושין מה"ת ע"ש ושם הקידושין לביאה התחלה רחוקה יותר מבדיקה לביעור דכאן ואולם יל"ע עוד ממ"ש במהרי"ל בסדר הגדה וז"ל אמר מהר"י

סג"ל הא דלא מיחדינן ברכה על ד' הכוסות כגון וצונו לשתות ד' כוסות נראה לו משום דהן מפוזרין ולא מכונסין בפעם אחת והיינו טעמא נמי דלא מברך על הלל דליל פסח מאחר דמחולק מקצתו קודם סעודה ומקצתו אחרי עכ"ל וא"כ ה"נ דהברכה על הבדיקה והביעור תיקשי דכיון דהבדיקה בלילה והביעור ביום בשעה ששית והם מחולקין איפוא א"כ לא הי' לנו לברך כלל וכן תיקשי אהגהות אשיר"י הנ"ל ויש לחלק וק"ל וע"ע רוקח סי' רפ"ג כ' ג"כ כמהרי"ל הנ"ל באריכות יותר עש"ה וע"ע שו"ת מהר"י ברונא סי' ל"ה עש"ה וע' שו"ת הרא"ש כלל י"ד אות ג' ד"ה והא דלא מברכין כו' מש"ש ואומר אני דהוצאת חמץ מהבית כו' עש"ה כל הדיבור:

**שם** בלבער כ"ע לא פליגי כו', נ"ב ע' שו"ת הרא"ש כלל כ"ו אות א':

**שם** רש"י ד"ה דיקא נמי כ' מה בידו לעשות יותר כו', נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' מ"ט:

## דף ז:

**אין** ה"נ, נ"ב בס' הפרדס לרש"י סי' מ"א פי' אין ה"נ דגם הוא סגיא דלא מהיל בעצמו דמצוות האב רק לתתו למוהל וע"כ גם האב מברך על המילה ע"ש אריכות וע"ש דמתבאר מדבריו דלמ"ד כאן לבער חמץ ס"ל דבביעור חמץ לא מהני שליחות וצריך לבער בעצמו וע"ע שו"ת מהרי"ל סי' י"ח עש"ה וע' שו"ת הרא"ש כלל י"ח סוף אות י"ב דמשמע שם ג"כ דאחר המוהל איננו בתורת שליחות האב עש"ה וע"ע חידושי רמב"ן שבת קל"ז ב' עש"ה וע' שו"ת הלכות קטנות סי' מ"ט:

**שם** כל המצוות מברך עליהן עובר לעשייתן, נ"ב בס' הפרדס לרש"י סי' ל"ט דזה נלמד מדקיי"ל במגילה ל"ב א' כר' יהודה דפותח ורואה מברך וקורא אלמא דאין להפסיק בין ברכה לקריאה לא בפתיחה ולא בראי' וברכת התורה ממנו למדנו ברכה לכל המצוות [כוונתו לירושלמי ריש כיצד מברכין] ע"כ בעי' בכל ברכות מצוות עובר לעשייתן וכן נפיק מהך דתני ר' חייא [ירושלמי פ' כיצד מברכין והובא בתוס' ברכות ל"ט ב' ד"ה והלכתא] אין מברכין על הפת אלא בשעה שהוא פורס והטעם דהברכה היא על האכילה וע"כ בעי' שלא תפסיק פריסה בין ברכה לאכילה וע"כ לא יברך קודם פריסה רק בשעת פריסה עכ"ד בקצרה וע"ש דיוצא מדבריו דמדנקט ר' חייא אלא כוונתו לעכב ואם בירך קודם פריסה צריך לברך שנית ולפי"ז בכל ברכה אם עשה איזה מעשה אחרת בין הברכה להמעשה שהיא מברך עלי' יוצרך לברך שנית עש"ה:

**שם** א"ר חסדא למדנו מציאה ממציאה ומציאה מחיפוש כו', נ"ב כזה בעירובין נ"א א' א"ר חסדא למדנו מקום ממקום ומקום מניסה כו' וכזה עוד בכתובות מ"ה ב' ומ"ו א' מימרא דר' אבוה:

**שם** תוד"ה בעידנא כ' אע"ג דנפק אכתי עוסק במצוה שצריך לנענע כו', נ"ב ע' תוספתא תרומות פ"ג הי' הולך להפריש תרומה ומע"ר כו' מאימתי מברך עליהן משהפרישן הפרישן אם עתיד לקרות להם שם אין בהן קדושה עד שיקרא להם שם ואם אין עתיד לקרוא להם שם מכיון שהפרישן נתקדשו עכ"ל וא"כ מדלא חילק נמי לעניין הברכה דאם אין עתיד כו' יברך לפני ההפרשה כי היכי דתיהוי עובר לעשייתן מוכח דהברכה בין כך ובין כך מברך אחר ההפרשה וצ"ל דמיחשיב עובר לעשייתן כיון דצריך לתתן עוד לכהן וללוי ואכתי עסוק במצוה וכסברת התוס' כאן ויהי' ראי' מזה ג"כ דההפרשה והנתינה הם מצוה אחת דההפרשה היא התחלה והנתינה גמר המצוה ודלא כדעת האומר דהם ב' מצוות ודו"ק וע"ע תוספתא ברכות פרק ו' דגם שם מבואר דמברך לאחר ההפרשה:

**שם** תוד"ה על כ' דלא חזי קודם טבולה דלא מצי למימר וצונו דאכתי עכו"ם הוא, נ"ב קצ"ע דגם אח"כ איך אומר וצונו הרי אין הגר מצווה להתגייר וישראל הוא שמצווין לקבל גרים ולמולם ולהטבילם ואולי כיון דעם הטבילה יחד נעשה ישראל באין כאחת ונעשה הוא עצמו מצווה לקבל א"ע ולטבול א"ע וזהו עניין ברכתו וצונו ולפי"ז יתיישב קושית הרמב"ן שלהי החולץ דמדוע הקדימו מילת גר לטבילה דצריך להמתין עד שתתרפא מילתו וה"ל להקדים טבילתו ויעשה גר אחרי המילה מיד והא קיי"ל דשיהוי מצוה לא משהי' ולהנ"ל אילו היתי' הטבילה קודמת לא הי' אפשר לו לברך עלי' כיון דאינו נעשה עדיין ישראל עמה והב"ד ג"כ לא היו יכולים לברך עלי' דבטבילה הוא לבד העושה מעשה וע"כ עתה המצוה מתקיימת באופן עדיף טפי שמתקיימת גם הטבילה בברכה וע"כ כל כה"ג לית בי' משום שיהוי מצוה כו' כמ"ש ז"ל וי"ל עוד דגר המתגייר אגמ"ל דהי' בו גם בהיותו עכו"ם עניין ישראליות אשר הניעו להתגייר ואותו עניין הישראליות שפיר מחויב ומצווה הי' להתגייר ולצאת לפועל ורק כ"ז שלא נתגייר אין אנו יודעין זה ורק אחרי שטבל ונתגייר אגמ"ל דהי' כן ושפיר יכול לומר וצונו ובזה יובן ג"כ ביבמות מ"ח ב' מפני ששהו עצמם כו' וק' דבזה נמי נימא גר שנתגייר כקטן שנולד כו' ולהנ"ל ניחא דרק לעניין ז' מצוות דב"נ הוא דהוי כקטן שנולד כיון דנסתלק עניין הב"נ ונעשה ישראל אבל חיוב הגירות אשר הי' על הישראליות שבו הנה הישראליות שבו איננו קטן שנולד בהעשותו ישראל וחיוב זיוו לא הי' על ישראליות שבו דניתנה תורה ונתחדשה הלכה ואין על ישראל חיוב ז' מצוות דב"נ מתורת ב"נ רק מתורה הישראלית וזה העניין

ישראליות שהי' משוקע עדיין בעכו"ם הי' פטור מכורה הישראלית ורק חיוב אחד הי' עליו להשתלם ולצאת לפועל ולהעשות ישראל גמור ע"י גירות וא"כ חיוב גירות לבד הוא שהי' עליו ודו"ק היטיב ובזה יש ליישב גם מ"ד דיבמות שם לפי שאין עושין מאהבה כו' דק' עליו ג"כ כנ"ל וק"ל וע"ע ל' הגמ' שם מ"ז א' גר הבא להתגייר ולא אמר עכו"ם שבא להתגייר ולהנ"ל מובן וע"ע חידושי רמב"ן שבת קל"ז ב' דמשמע מדבריו דמילת וטבילת הגר חובת המצוה היא על עצמו של הגר מפני שממציא עצמו לכך ע"ש וע"ש שכ' ג"כ בעניין המילה דכל המל אותו מצוה דמוהל היא ולאו מצוה דשליחות ב"ד עבד והיינו כנ"ל דהמצוה מוטלת על כל ישראל לקבלו וכבר כתבתי במ"א דכל מצוות ב"ד הם מצוות הכלל ישראל והוטלו על הב"ד לפי שהם עומדים במקום הכלל והארכתי בזה בחידושי ואכ"מ:

**שם** תוד"ה ונרות כ' וקשה כו', נ"ב ע' ס' קרבן חגיגה סי' כ"א:

## דף ח:

**והאמר** ר"א שלוחי מצוה אינן ניזוקין היכא דשכיח היזיקא שאני כו', נ"ב ע' מסורת הש"ס וע"ע רש"י ב"ב כ"א א' ד"ה לא ממטינן ינוקא ממתא למתא:

**שם** ת"ל כו', נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"א סי' ג':

**שם** תוד"ה רב דייק חיצונות כ' נ' לר"י דרב סבר דאיכא למידק טפי מחיצונות משום דתנן ברישא כו', נ"ב ע' מה שדן מזה בשו"ת ח"צ סי' ס"א:

**שם** גליון הש"ס ד"ה תוס' ד"ה לכדר"א כו', נ"ב ולפני זה עוד בסוטה ג' ב':

## דף ט.

**דאם** כן מחצר לחצר, נ"ב תיבת דאם הוא ל' ארמית והוא דבר זר במשנה ויש כמוהו בסנהדרין כ"א א' במשנה דאפי' כאביגיל וע"ע ב"מ ק"ה א' במשנה תיבות "מה איכפת לך":

**שם** והניח מגורה מליאה פירות, נ"ב הפנ"י הקשה דהא תרומת פירות דרבנן וא"כ מאי ראי' אדאוריתא ע"ש ואמרו לי שאחד מן האחרונים תי' דמצינו גם תבואה שנקראת פירות במס' חלה פ"ב מ"א פירות ח"ל שנכנסו לארץ חייבים בחלה ואני הבאתי בחידושי ובתשובה לגאסטאנין כמה דוכתי דמוכחי הכי וכעת מצאתי בס' הפרדס לרש"י סי' ע"ט דהביא גמ' ברכות מ"ד א' בזה"ל אפירי מאי חתים ריי"א על הארץ ועל פירותי כו' ר' חסדא אמר על הארץ ועל הפירות כו' וקא מפרשו עלמא אפירי מאי חתים אפרי

האדמה דכתי' בקרא בעי כגון חטה ושעורה ומוקמי' על הארץ ועל הפירות דלא חשיבי לייחדינהו לנפשייהו ולומר על הארץ ועל פרי האדמה אבל אילנות דחשיבי מייחדינהו על פרי העץ אבל אני קבלתי כו' דאכלהו פירי דקרא בעי בין אפירות האילן בין אפירות האדמה כגון חיטין (ושעורים בקלי וכרמל דכל כמה דלא בשלינהו איקרו פרי עכ"ל וע"ע ל' השואל בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' ע"ה ועוד מאי קאמר דאין טחינה בפירות הלא עיקר טחינה בפירות היא כגון חטים ושעורים כו' ואולם הרשב"א בתשובה שם כ' גם מה שאמר אין טחינה בפירות אלא בתבואה ע"ש וע"ע מרדכי שבועות פ' שבועות שתים רמז תשנ"ה ד"ה באומר יאסרו כל פירות העולם עלי דהאוסר ע"ע כל פירות העולם אסור גם במין חטה ע"ש וע' ברכות מ' ב' וע' ביצה ל"ה ב' משילין פירות כו' וברש"י מי שיש לו חטין ושעורין כו' וע"ע ירושלמי שבת פ"ג ה"א פריך מהך דלא יעשנו אוצר של תבואה אהך דטוחנין בפירות ומשמע דתבואה בכלל פירות עש"ה וע"ע ברא"ש ב"מ פ' איזהו נשך סי' מ"א מש"ש דכל מידי בכלל פירות הן ואפי' בעלי חיים עש"ה וע"ע ירושלמי שביעית פ"ב ה"ה בפירות אחר השליש מגרנך מיקביך כו' ע"ש דקרי לתבואה פירות וע"ע תוס' שבת ק' א' ד"ה פירות מש"ש כמו שרגילין לבטל פירות בבור כעין תבואה עש"ה דמשמע דתבואה מיקרי פירות:

**שם** התם ודאי וודאי הוא כו' דא"ר חנינא חוזאה חזקה על חבר כו', נ"ב דוגמא לזה נדה נ"ט ב' כיון דאמר ר"ש חזקת דמים מן האשה לא שנא עומדין ול"ש יושבין וברש"י מדקתני חזקה אלמא לא מספקא דם באיש כלל ע"ש:

**שם** חזקה על חבר כו', נ"ב ע' ליקוטים שבסוף שו"ת ח"צ אות ט' והתחלתו מעשה בא לידי כו' ע"ש:

**שם** ספק וספק הוא, נ"ב ע' מהרי"ק שורש קע"א עש"ה מה שלא הביא תוס' דכאן ד"ה ואת"ל דכ' דאימור אכלתי' הוי קרוב לוודאי ואפ"ה קרי לי' גמ' ספק משום דשם אמר הוי ספק וודאי כו' וא"כ י"ל דלגבי וודאי הוא דקרי לי' ספק ע' שבת ו' ב' ומש"ש על הגליון:

**שם** שהטילה נפל לבור, נ"ב ע' מגן אברהם סי' תקכ"ו סק"כ אם יש לדקדק מכאן דנפל א"צ קבורה וע' שו"ת חות יאיר סי' ס"ה דכ' בפשיטות לא יספדו ולא יקברו כו' ע"ש וחידוש שלא ראה דברי המג"א הנ"ל:

**שם** תוד"ה ואם כ' עדיף משאר ספיקות, נ"ב בזה מיושב מאי דמהני הס"ס אע"ג דאינו מתהפך, שו"ת הגאון מהר"ד אופנהיים שבסוף החות יאיר אולם מש"ש דכוונת התוס' ליישב זה אינו מובן לכאורה וע"ש:

**שם** תוד"ה בשפחתו כ' ועוד דכאן לא הי' לצורך המת, נ"ב אין כוונת תיבת ועוד דאפי' את"ל דכהן מטמא לנפל מ"מ הא בעי' לצורך המת דזה וודאי דאין כהן מטמא לנפל רק כוונת תיבת ועוד דעוד טעה דאפי' לא הי' נפל נמי הא אין מטמא רק לצורך, שו"ת מהר"י ברונא סי' צ"ט:

## דף ט:

ודאי גררוהו, נ"ב כזה נדה נ"ו ב' וחי' גוררתו:

## דף י.

**בב"א** דברי הכל טמאין, נ"ב ע' תוס' וע' תוס' נדה ס' א' ד"ה באנו וע' חידושי הרמב"ן שבת ל"ד א' ד"ה אמר רבא דספיקא דרבנן בתרתי דסתרי בב' בני אדם אפי' באו לשאול כאחת מורין להם לקולא עש"ה וע' הגהות אשיר"י פ"ק דב"מ אמר לחנוני תן לפועלים מעות הוא אומר נתתי והן אומרים לא נטלנו שניהם נשבעים ונוטלים ולא משבעינן להו בב"א אלא בזאח"ז עכ"ל ויש לדון עוד מכ"ד ובחידושי הארכתי:

## דף י:

**גזיר'** דילמא אתי למיכל מיני', נ"ב כה"ג חייש ר' יהודה לשמא יאכל ביומא י"ד א' וכה"ג עוד חשש שמא יאכל ביוה"כ בשבת קי"ד ב' וקט"ו א' ע"ש בחידושי רמב"ן ד"ה מפצעין באגוזים כו' מן המנחה ולמעלה כו' דכ' אבל מקמי הכי נראה כמתקן לצורך היום ודילמא אתי למיכל כו' וע"ע כחשש דכאן במהרי"ו סי' קצ"ג וז"ל ואומר שאסור לשבר המצה קודם הסדר ונ"ל הטעם דחיישינן דילמא אתי למיכל מיני' כיון שמתעסק בו כדחייש ר' יהודה בפ"ק דפסחים שלא יבדוק לאחר זמן איסורו דילמא אתי למיכל מיני' וכן רבנן אסרו לקצור חדש קודם י"ו בניסן מהאי טעמא וטעמא דמיסתבר הוא עכ"ל וקצ"ע דאין לנו לחדש גזירות מדעתנו במידי דלא גזרו חכמים ובפרט על חשש אכילת מצה בע"פ דאינו חלא מדרבנן א"כ אין ראי' מכאן דהגזיר' על איסורים דאוריתא וע"ע מהרי"ל ה' יוה"כ דאסור ליגע ביוה"כ במאכל דילמא אתי למיכל מיני' וכ' דזה טעם המשנה במנחות צ"ט ב' דחל יוה"כ להיות בשבת החלות מתחלקות לערב וה"ט דאין מתחלקות ביום דילמא אתי למיכל מיני' ע"ש וע' מג"א סי' תרי"ב סק"ו ומש"ש מהך דחלות כו' חידוש שלא הביא שהמהרי"ל עצמו הביא מהך דחלות וע' שו"ת ח"צ סי' קנ"ז ונ' דאישתמיט לי' כל הנ"ל במחכת"ה וע"ע תרומות פ"ט מ"ב ר"ט אומר לא ילקטו

אלא עניי כהנים שמא ישכחו ויתנו לתוך פיהם כו' ע"ש וע"ע גיטין ס"א ב' תוד"ה אשת דכתבו דכיון שהיא נוגעת באוכלין חיישי' שמא תתן לתוך פי' כו' והוא ממש כמהרי"ל הנ"ל וע"ע שו"ת מהר"י ברונא סי' י"ג דאסר ליתן יין לתוך התבשיל בשבת שחל בו ט"ב מחשש דשמא בשעה שמתעסק בו לתתו לתבשיל ישכח וישתה אותו והביא ראי' מכאן דגזרינן כזה דילמא אתי למיכל מיני' ע"ש וע"ע שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ט"ו ובכללים שלי קיבצתי עוד כמה מקומות בדברי חכמים דגזרו שמא יאכל והראיתי גם דבר חידוש בספרא שמיני פרק ד' בריתא יו"ד ובנבלתם לא תגעו יכול הנוגע בנבילה ילקה מ' ת"ל ולאלה תטמאו אי ולאלה תטמאו יכול ילך ויטמא בה ת"ל ובנבלתם לא תגעו הכיצד הוי אומר רשות ובפי' הראב"ד שם וז"ל וא"ת לא לכתוב לא עשה ולא לאו איידי דאמר מבשרם לא תאכלו אמר נמי ובנבלתם לא תגעו הרחקה לאכילה כעניין שנאמר בעץ הדעת לא תאכלו ממנו ולא תגעו בו עשה אדה"ר המגע סייג לאכילה אף כאן מגע זו הרחקה לאכילה עכ"ל והארכתי בזה בכללים מאוד ואכ"מ:

**שם** תוד"ה שאני כ' גזרו על ספק כלים הנמצאים ולא גזרו על ספק אוכלין הנמצאים, נ"ב ע' תוס' חולין ט' ב' ד"ה שאני וע' שו"ת מהרי"ל סי' ל"ח וע' תוס' נדה ד' א' ד"ה שאני דכלים יש להם טהרה במקוה וליכא פסידא ומש"ה לא גזרו ומשא"כ אוכלין ע"ש ולפי"ז ספק מים הנמצאים דיש להם טהרה בהשקה שפיר טמאים:

## דף יא.

**מתוך** שלא התרת וכו', נ"ב דוגמתו ביצה י"ח א' מתוך שלא הותרה לו אלא ע"י דליו זכור הוא ושם הוא שינויא דרבה עש"ה דרבה משני הכי לאביי וע"כ נראה גם כאן הגירסא רבה כמו שהוא במנחות ס"ח ב' ואולם מצינו גם לרבא ביומא ע"ז ב' רבא שרי להו לבני עבר ימינא למיעבר במיא לנטורי פירי ובתוס' ישינים שם ד"ה עובר דטעמא דרבא דלא חייש לסחיטה הוא משום דהואיל ולא התרת לו אלא ע"י מלבוש זכור הוא כו' ע"ש וע"ע דוגמת הך דכאן סוכה מ"ג א' רש"י ד"ה הא תקינו דמתוך שלא התרת אלא בביתו זכור הוא וע"ע רשב"א שבת ק"כ א' ד"ה לובש ומוציא דכיון שאין אתה מתירו אלא דרך לבישה רמי אנפשי' ומידכר וכן הוא שם בר"ן על הרי"ף:

**שם** אמר רבא דר"י אדר"י קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא, נ"ב כזה כתובות כ"ד א' גיטין מ"ו ב' וע"ע דוגמתו בכורות ל"ד ב' אמר רבא דר"א אדר"א קשיא דרבנן אדרבנן לא קשיא:

**שם** הוא עצמו מחזיר עליו כו', נ"ב ע' מה שדן מזה בשו"ת תה"ד ח"א סי' מ"א ומה שהובא בשמו בשו"ת נחלת שבעה סי' י"ד וע"ע שאילת יעב"ץ ח"ב סי' א' ד"ה איברא

לכי מעיינת בה כו' ע"ש במ"ש זכר לדבר ודוגמא קצת מאותה שאמרו לעניין חמץ הוא עצמו כו' עש"ה וע"ע בס' באר יעקב חיו"ד סי' מ"ב ד"ה וגם בלא"ה יש לחלק כו' עש"ה וכתבתי גם אני כעין סברתו בלקח טוב כלל ח' אות ב' ולא ראיתי אז עודנה דברי הבאר יעקב הנ"ל וע"ע דוגמא להך דכאן הוא עצמו מחזיר כו' ברש"י מגילה כ"ו ב' ד"ה כי האי גוונא מאי:

**שם** עד קלי מא"ל, נ"ב ע' ס' בנין אריאל חלק בית תלמוד דכ"ז ע"א דקדק מכאן וכן מהך דפ"ק דחולין אשת חבר טוחנת עם אשת ע"ה דקמח ראוי לאכילה ע"ש ואין ראי' כלל לא מכאן ולא משם דהכוונה דבשעת העסק לטחון הגרעינין יאכלו מהם שלימים וז"פ אך ממשנה נדרים נ"ג ב' אסור בהן בין קמח בין הפת מוכח קצת דקמח ראוי לאכילה וע' שו"ת תשב"ץ ח"א סי' מ"ד כ' דקמח אינו ראוי לאכילה כלל עש"ה ושם ע"כ כוונתו דלגמרי אינו ראוי שאילו הי' ראוי ע"י הדחק שוב אין לדון בו דין מוקצה דהא בשר חי אין בו משום מוקצה משום דראוי לכוס ואע"ג דאין דרך כלל לאכול בשר חי וע' ס' בית מאיר מנחות דף ע' ע"ב ד"ה תנא התבואה והקמחין והבציקות מצטרפין כו' נקט בפשיטות דקמח הוי שלכ"א עש"ה:

**שם** משום חומרא דשבת מיבדל בדילי, נ"ב י"ל דהוא כמו הקדש דבדילי אינשי מיני' כדלעיל ו' א' ולקמן בסוגין ברש"י ד"ה אין מקיזין דם דשבת נמי קרוי הקדש ע' בכורות ב' א' דקא מייתי לה לקדושה ע"ש ברש"י ותוס' ובכתובות ל"ד א' דאיתקש מעשה שבת לקודש ע"ש:

## דף יא:

**עדותן** קיימת שזה יודע כו', נ"ב ע' שו"ת הרא"ש כלל מ"ה אות כ"ה וע' שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' פ"ט וע' שו"ת הריב"ש סי' קצ"ג ד"ה אבל עדות ר' זרח כו' מה שדימה להך דכאן דאמר מעשה כי הוי במיפק תרתי ומעייל תלת כו' עש"ה כל הדיבור:

**שם** כשתמצא לומר, נ"ב כל' זה כתובות כ' ב' וכריתות ט' ב' ולקמן קכ"א א':

**שם** מעשה כי הוה בפלגא דארבעה הוה והאי דקאמר שלש בסוף שלש וקטעי פלגא דשעתא לקמי' והאי דקאמר חמש בתחלת חמש וקטעי פלגא דשעתא לאחורי', נ"ב מעין דוגמא לזה בב"ב ק"ז א' סוף העמוד קא סבר הא ארעא תשעין שוה והאי דקאמר עשרים דקא טעי עשרה לאחורי' והאי דקאמר מנה קא טעי עשרה לקמי':

## דף יב:

**עדות** מסורה לזריזים חמץ לכל מסור, נ"ב דוגמת זה ביצה ה' ב' עדות מסורה לב"ד ביצה לכל מסורה וביבמות כ"ב א' ערוה לכל מסורה עדות לב"ד מסורה וסוכה מ"ג ב' ערבה שלוחי ב"ד מייתי לה לולב לכל מסור וע"ע דוגמא לקמן קי"ד ב' תוד"ה אחד:

**שם** אלא איפוך כו', נ"ב ל' השאלתות פ' וזאת הברכה אלא אימא רביעית מאכל פועלים ומאכל כל אדם חמישית מאכל תלמידי חכמים מכאן ואיליך כזורק כו' עכ"ל ואולי ט"ס הוא בשאלתות דגוף נוסחתו תמוה דמה זה הלשון רביעית מאכל פועלים ומאכל כל אדם והל"ל רק רביעית מאכל כל אדם וממילא פועלים בכלל:

**שם** אבל טעים מידי בצפרא לית לן בה, ואפי' אלס הוצא, נ"ב ל' השאלתות פ' וזאת הברכה שם ופי' אפי' לעס הוצא והוא מאכל ע"י הדחק ע' שבת ק"מ ב' מה שכתבתי על הגליון, ל' הריף ז"ל על השאלתות שם וכוונתו למה שהביא בשבת שם בשם הערוך ע"ש ומוכח שם לכאורה דהוא מאכל בהמה לא מאכל דם:

## דף יג.

**מזון** שתי סעודות כו', נ"ב ע' שו"ת הרא"ש כלל כ"ב אות ד' וע"ע שם אות י"ג וצע"ק סתירת דבריו:

**שם** והי' חמץ מבצבץ ויוצא, נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב חאו"ח סי' י"ט:

**שם** מוכרן כו' מפני השבת אבידה, נ"ב כזה תוספתא תרומות פ"ק:

**שם** רש"י ד"ה מזון שתי סעודות כ' וערב פסח אסור לאכול מן המנחה ולמעלה, נ"ב דברי רש"י תמוהין דהא הוא חמץ ובלא"ה אסור לאוכלו מה"ת אחר חצות ושמעתי מחכם אחד שהעיר דלמ"ד דיליף לעיל ה' א' מלא תשחט וגו' משום דאחר חצות הוי זמן שחיטת הפסח א"כ לשיטת התוס' מנחות כ' ב' ד"ה נפסל דדם דנפסל בשקיעת החמה היינו מתחלת שקיעה א"כ אז אינו זמן שחיטה עוד וא"כ ראוי שיהיו מותרין אז בחמץ כך שמעתי ודבר זה רק קושי' הוא אבל חלילה לומר כן בכוונת רש"י וגם שם לעניין ביעור איירינן אבל לאכילה יש מקרא אחר לקמן כ"ח ב' אולם גם המקרא דלקמן לא תאכל עליו חמץ היינו על הפסח וא"כ מהתחלת שקיעה דדם נפסל ואיננו זמן שחיטת פסח עוד גם לאו דלא יאכל ראוי שלא יהי' אז וגם יש להקשות כזה למ"ד בתוספת יו"ט הוא רק לאסור במלאכה לא לאסור באכילת חמץ א"כ ק' דהתוספת הא אינו זמן שחיטה מפאת מלאכה למ"ד דנו"ד אין קריבין ביו"ט דאע"ג דפסח דוחה אפי' שבת היינו רק משום דזמנו קבוע משא"כ כאן הרי הי' יכול להקריבו קודם התוספת מחצות ואיליך

וא"כ אין דוחה איסור התוספת וא"כ התוספת אינו זמן שחיטה וראוי שיהיו מותרין בו בחמץ ונ' דמה שבאמת אינו כן הטעם הוא דכיון דמחצות כבר נאסר אכילת חמץ אין סברא שיותר משקיעת החמה או מהתחלת זמן התוספת עד הלילה וכש"ס תענית ד' ב' אחר שעשיתו קודש תעשהו חול בתמי' ע"ש ובגוף דין סעודה שלישית בע"פ שחל בשבת ע' בס' הפרנס סי' נ"ד דמשמע דעתו דאע"ג דאסור לאכול מצה בע"פ מ"מ בע"פ שחל בשבת מותר לאכול סעודה שלישית מצה משום מצות סעודה שלישית ע"ש:

## דף יד.

**מימיהם** של כהנים לא נמנעו כו', נ"ב דוגמת ל' זה בתוספתא הובאה בר"ש כלים פכ"ה מ"א א"ר יהודה אני אומר מימיהם של כהנים לא נמנעו מלהיות נותנין כו':
**שם** מקרא מלא דיבר הכתוב, נ"ב כל' זה נזיר מ"ב ב':

## דף טו.

**יניחנה** במקום התורפה. נ"ב כל' זה שבת קט"ו א' מניחין במקום התורפה:
**שם** אבל היאך נשרף התלוי' עם הטמאה, נ"ב מוכח דתלויות גופיהו מותר לשרוף אלו עם אלו וע' רדב"ז ח"ה סי' אלף תקי"ז שהקשה מהא דאמרי' בעשרה יוחסין ספיקן עם ספיקן אסור ע"ש מש"ש בזה וע' תוספתא תרומות פרק ז' דשם נאמר אין מערבין תרומות טהורות תלויות זו בזו אבל מערבין תרומה שנטמאת בולד הטומאה עם התרומה שנטמאת באב הטומאה אעפ"י שמוסיפין טומאה על טומאתה וע"ש בשאר דברי התוספתא כי נוגעים הרבה לסוגי' דכאן:

## דף טז:

**להפסד** מרובה חששו, נ"ב ע' גליון הרי"פ והוזכר עוד נדה ט' ב' שני בצורת הוי וברש"י ואיכא הפסד מרובה חששו:
**שם** תוד"ה ונשרפת כ' נראה לו לדמות כו', נ"ב כאן מבוארת סברת האחרונים דאיסור דאוריתא הוא איסור חפצא ואיסור דרבנן הוא רק איסור גברא ולכן בז' דאסור מה"ת וגוף החפץ אסור דומה שפיר לפת שעיפשה דבעצמותו אינו ראוי לאכילה ומשא"כ בו' דרק מדרבנן אסור וא"כ הוא רק איסור גברא אבל החפץ איננו איסור לכן לא דמי לפת שעיפשה דבעצמותו אינו ראוי:

## דף טז.

**ועל** משקן בית מטבחייא דכן, נ"ב הוזכר במשנה כלים פט"ו מ"ו כל המשקין טמאין ומשקה בית מטבחייא טהורין וע' תוספתא סוכה פרק ג' דמי החג שנטמאו יוצאין לבית השריפה:

**שם** משום דקיימי בדוכתייהו חשיבי, נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' רס"ב שהביא דמיונות לסברא זאת ולא הביא גמ' דכאן:

## דף יז.

**תניא** כוותי' דלוי הדם והיין כו', נ"ב ע' ר"ש כלים פט"ו מ"ו דהביא תוספתא כזאת ושם נאמר נטמאו בחוץ ונכנסו בפנים טהורים ע"ש:

**שם** והמים, לכאורה מדתני סתמא מום מוכח דבכל השנה קאמר ולא לבד בחג ועוד דדומי' דדם ויין ושמן קתני דטהורין בכל השנה ועמ"ש בגליון מועד קטן ד' א' בשם שו"ת מהר"ם בר ברוך ומאירי יומא וצ"ע מדוע יוחשבו מים בכל השנה משקי בי מדבחיא הרי אין ניסוך ממים רק בחג וע' תוס' זבחים ק"י ב' דחייבין על ניסוך המים בחוץ כל השנה משום העלאת חוץ ומשמע קצת דיש להם התייחסות למזבח גם כל השנה מדחשיב החוץ חוץ ודו"ק וע"ע שם בתוס' גירסא אחת בגמ' דיש ניסוך המים כל השנה לחד מ"ד והוא הגירסא אשר היא לפנינו שם בגמ' ואולם התוס' שם דחו גירסא זאת דלא מישתמיט תנא דלימא ניסוך המים כל השנה כולה ע"ש וע"ע ע"ז נ"א ב' אפי' מים ומלח אסור ע"ש בר"ן דחשוב כעין פנים הואיל ומנסכין מים בחג ומשמע ג"כ דיש התייחסות מים למזבח גם בשאר ימות השנה דאל"כ לא הי' ראוי ליחשב בשאר ימות השנה כעין פנים ויש לדחות דכיון דהוא עכ"פ פעם אחת קרב בפנים שוב שפיר לגבי ע"ז חשוב כעין פנים:

## דף יז:

**חזר** בו ר' יהודה, נ"ב ע' פנ"י ברכות דנ"ב דב"ש ס"ל באמת כן דמשקין מטמאין כלים מדאוריתא ע"ש:

## דף יח.

**משום** דה"ל משקה סרוח, נ"ב ע' חידושי רמב"ן שבת י"ד א' אהא דאמר שם זימנין דאכל אוכלין טמאין ושקיל משקין דתרומה ושדי לפומי' ופסיל להו וכ' ז"ל ע"ז וז"ל

וי"א דמשקין שבפיו מאוסין הן ואי שדי להו לא מטמאו אחרינא אלא מיפסל פסיל להו מלאכול עכ"ל וצע"ק דכאן אמרי' רק דבטלו במיעי' ומוכח דכל כמה שלא ירדו למעים אין מתבטלין מתורת חשקה לטמא אחרים אף שבאו לפה ובגוף דין משקה סרוח אי בטל מתורת משקה ע' ירושלמי תרומות פי"א ה"ב:

## דף יח:

שהן עלולין לקבל טומאה, נ"ב נדה ז' ב':

## דף יט.

**א"ר** יוחנן מעדותו של ר"ע נשנית משנה זו, נ"ב דוגמתו נדה כ"ה ב' א"ר יוחנן מעדותו של ר' נחוניא נשנית משנה זו ובזבחים כ"ה ב' א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן מעדותו של ר' צדוק נשנית משנה זו והוא כמו כאן דהמאמר הוא לר' חייא בר אבא א"ר יוחנן:
**שם** זכינו שאין טומאת ידים במקדש, נ"ב ע' חידוש בשירי קרבן בירושלמי יומא פ"ב ה"א ד"ה ציץ דכ' דאם נטמאו הידים בחוץ ונכנס למקדש מטמאים גם שם עש"ה ודוגמתו לעיל י"ז א' משקי בי מדבחיא לא אמרו דכן אלא במקומן ע"ש:

## דף יט:

**זאת** אומרת עזרה רה"ר היא, נ"ב ק"ק דבתוספתא יומא פ"א מבואר דאפי' הלשכות שבמקדש היו כולם רה"ר לטומאה וא"כ כ"ש העזרה שהיו בני אדם מצוין בה יותר וא"כ ל"ל לדיוקא דזאת אומרת הרי הדבר מפורש בתוספתא הנ"ל וע' שו"ת נוב"י חיו"ד סי' ד' ד"ה עוד נלענ"ד לתרץ כו' דכ' דלר' יוסי בר אבין כאן י"ל דעזרה רה"י היא ודהכי ס"ל באמת לרבה בר עולא דחולין ב' ב' ע"ש ולהנ"ל בלא"ה ע"כ לכ"ע עזרה רה"ר היא מתוספתא יומא הנ"ל:

## דף כ.

**נשאלין** עלי' אפי' בכלי כו', נ"ב וברש"י דחשבינן כאילו יש בכלי דעת לישאל וע' נדה ה' ב' תוד"ה כשחברותי' והטעם דדעת האדם עומד במקום הכלי ונחשב כאילו הי' אל הכלי עצמו דעת כו' וכזה בעירובין מ"ד ב' כאן לדעת כאן שלא מדעת יעוי"ש דבכלי שפיר אסור אף דאין דעת בכלי דמ"מ דעת האדם המעמיד את הכלי לדופן עומד במקום הכלי והוי כאילו הי' בכלי עצמו דעת והוי כלדעת ואסור [וע"ש ברש"י ולולי פירושו ז"ל י"ל לענ"ד כנ"ל] וזהו רק בכלי דבטל אל אדם המעמידו ומשא"כ אדם אל אדם חבירו אין

בטל וע"כ אדם המעמיד לאדם לא מהני דעת המעמיד דליחשוב במקום דעת העומד ולכן כל שאין העומד עצמו יודע שפיר שרי ויל"ע במעמיד חש"ו אי שרי ג"כ דשם י"ל דכיון דאין דעת לעומד ולאו בר דעת הוא שוב ה"ל ככלי ובטל אל אדם המעמידו דליחשוב דעתו במקום דעתו והוי כלדעת וכנ"ל ולעניין דעת אחרת מקנה אותו דמהני בקטן מפאת דהקטן לאו בר דעת הוא ולכן מהני דעת המקנה במקומו ומיהו בחולין ל"א ב' דפריך מהך דחרשת ושוטה כו' משמע דאין לחלק בין חרש ושוטה לפקח לעניין כוונת ודעת אחר עבורו ודו"ק וע"ע שם ריש העמוד מה אדם דבעי' כוונה אף כלים נמי דקא מכוון להו אדם והוא ג"כ כנ"ל דכוונת האדם המטביל הכלי עומד במקום הכלי והוי כאילו כיוון כלי הנטבל עצמו:

## דף כא.

**עבר** זמנו אסור בהנאתו, נ"ב ע' ש"ע או"ח סי' תמ"ח סעי' ו' דאסור להאכיל חמץ בפסח אפי' לבהמת אחרים או הפקר והוא מהירושלמי ואפי' חמץ שעבר עליו הפסח אסור ע"ש באחרונים ומצאתי בס' הפרנס סי' נ"ב כ' ואם מצא החטה במרק או שאר מיני איסורי חמץ שהמאכל נאסר בו גם המאכל הנאסר אסור להשהות עד אחר הפסח ואסור בהנאה ולכלב תשליכון אותו עכ"ל וצ"ע:

**שם** וחכ"א אף מפרר כו', נ"ב לעניין אי מקיימין ע"י ביטול ברוב מ"ע דתשביתו דגוף החמץ אין נשבת עי"ז רק איסורו הוא שנשבת דהביטול מתירו האריכו האחרונים וע' ספרא בחקותי פרק ב' בריתא א' והשבתי חי' רעה מן הארץ ר' יהודה אומר מעבירן מן העולם ר' שמעון אומר משביתן שלא יזוקו כו' וכה"א וגר זאב עם כבש וגו' והיינו דפליגי אי תיבת השבתה מורה ביעור העצם או מורה רק ביעור הרוע שלהם שיסתלק וישתנה טבעם הרע להזיק והוא פלוגתא דומה לספק הנ"ל וכמובן ואמרו לי שכבר העירו גם בזה רבני בתראי וע"ע תוס' מנחות נ' ב' ד"ה ומחצה אבד דכתבו דאף שאין גופו נאבד רק שנפדה ומסתלק קדושתו מ"מ קרי לי' התנא משה"ה אבד ע"ש וא"כ ה"נ להיפוך באיסור סילוק האיסור אף שאין שם סילוק הגוף חשוב שנאבד החמץ וכאילו נפרר כו' או הוטל לים ודו"ק וע' שו"ת אבני מלואים סי' י"ח שהבאתי באתוון דאוריתא כלל ט"ו דביטול תרומה ברוב חולין יש בו משום עשה דשימור אעפ"י שאין מאבד גוף התרומה רק קדושתה ע"ש וע"ש בהגהות האבני מלואים והנה רואה אני כעת ראי' לסברתו זאת מתוס' מנחות הנ"ל דהעשות הקודש חולין קרי לי' התנא אבד ואולם לר' יהודה דאין ביעור חמץ אלא שריפה נ' וודאי דאין מקיימין בביטול ברוב מצות שריפה דהביטול

אפשר שיוחשב רק ביעור החמץ אבל לא שריפתו ותדע דאל"כ המבטל הקדש ברוב יולקה משום לא תעשון כן לד' אלקיכ"ם כמו שורף עצי הקדש דלקי מלאו הנ"ל כמבואר במכות כ"ב א' וזו לא שמענו מעולם ואולם בזה יש לעיין בלא"ה דעכ"פ הפוסל קדשים בפסול המחייב שריפה כגון המטמאם וכדומה יולקה נמי משום לא תעשון וגו' דאף דאין שורף מ"מ הרי השריפה תוכרח ע"י מעשהו וכל כה"ג לא חשיב גרמא רק עשי' ממש כמ"ש במ"א וצ"ל דכיון דקדשים טמאים מותר ומצוה לשרוף לכן אין שם משום לאו הנ"ל דהא ה"ל רק שורף קדשים טמאים במעשהו כיון דתהי' השריפה כשכבר הקודש טמא והטומאה עצמה שהוא מטמא קודש טהור זה הא אין בו משום לא תעשון וגו' וז"פ:
**שם** רש"י ד"ה בכלי כו' כ' כדתניא כלי כו', נ"ב ברכות נ"ב א':

## דף כא:

**סד"א** כו' בהדי דקא שריף לי' ליתהני מיני' קמ"ל, נ"ב בס' הפרדס לרש"י סי' קמ"א נ' שדקדק מכאן דחמץ אפרו אסור עש"ה ולפי"ז כוונת הגמ' סד"א הואיל ואר"י אין ביעור חמץ אלא שריפה א"כ ה"ל מן הנשרפין ואפרן מותר וע"כ ה"א דבהדי דקא שריף ליתהני מיני' כיון שנהנה רק מן הגחלת דהיא אפר קמ"ל וע' לעיל ה' א' תוד"ה ואומר:
**שם** עד שיפרוט לך הכתוב כדרך שפרט לך בנבילה דתני' כו', נ"ב ע' שו"ת יד אלעזר סי' ס"ז הקשה דלר"מ דקרא להתיר נבילה בהנאה הוא דאתי ולא לדברים ככתבן וק' דל"ל קרא תיפוק לי' מדאיצטריך קרא בעגלה ערופה לאסור בהנאה ואי נימא דאין אסורה מחיים רק משעת עריפה א"כ א"כ דשאר נבילה מותרת בהנאה עכ"ק ומ"ש ואי נימא כו' לישנא קטיעא הוא רק כך הל"ל דלרבא דס"ל בכריתות כ"ד ב' דאין אסורה מחיים רק לאחר עריפה תיקשי כנ"ל ומש"ש עוד ואפשר דס"ל לר"מ דעריפתה זהו שחיטתה ואינה נבילה כו' לא הי' צריך לומר כן באפשר רק דמפורש כן בזבחים ע' ב' לר"מ דעריפתה זהו שחיטתה ואך לא הועיל בזה כלום דעריפתה זהו שחיטתה רק לטהר מטומאת נבילה אבל לא להתיר איסור נבילה וע' חולין פ"ב א' תוד"ה עגלה וגוף הקושי' לק"מ דאין מקרא מיותר בעגלה ערופה לאסור בהנאה ע' תוס' קידושין נ"ז א' ד"ה כפרה וקרא דשם דדרשי' שם תהא קבורתה צריך לחיוב הקבורה במקום העריפה [וכזה דרשי' תיבת שמה דכתי' בהורג בשוגג שם תהא קבורתו ע' מכות י"א ב' ולא בא הכתוב לאוסרו בהנאה דבלא"ה אדם מת אסור בהנאה ממקרא אחר מותמת שם מרים ורק בא הכתוב לחייב הקבורה בעיר מקלט דווקא] ואיסור ההנאה ממילא ילפי' דחיוב קבורה עצמו מורה איסור הנאת הדבר וא"כ עכ"פ כיון שאין מקרא מיותר לזה שפיר אין ללמוד מזה דשאר נבילה מותרת

בהנאה ועוד נ' דע"כ הסברא החיצונית דאיסור אכילה אינו כולל הנאה דמהאי טעמא הוא דאמרי' דמדאצטריך להתיר נבילה במכיר' כו' מכלל דשאר איסורים אסירי בהנאה וא"כ קרא דהיתיר מכירת נבילה ע"כ רק להכי אתי לגלות על שאר איסורין להיפוך דאסירי בהנאה וזה לא הייתי יכול ללמוד מאיסור דעגלה ערופה וכמובן:

**שם** רבי יהודה אומר דברים ככתבן, נ"ב כזה ס"ל לר' יהודה דברים ככתבן בזבחים נ"ט א' וע"ע ל' דברים ככתבן סנהדרין קי"א א' וע"ע סוטה מ"ח ב' דגם שם ס"ל לר' יהודה דברים ככתבן וע"ע ברכות ל"ה ב' וקידושין י"ז ב':

**שם** תוד"ה כל כ' וא"ת יהא נהנה מחמץ בפסח בכרת, נ"ב ע' ס' הפרדס לרש"י סי' קכ"ח וז"ל וקערה או עריבה שלש בה חמץ בשאר ימות השנה כו' אסור ללוש בה עד שיגרור וידיחנה יפה ולא ישאר בה מאותו השאור שהי' עליו כלום שאיסור חמץ במשהו שכיון שעברו עליו שש שעות של י"ד אסור ליהנות בו ואם נהנה ענוש כרת עכ"ל כוונתו דכיון דהחמיר' בו תורה יותר משאר איסורין לאסור הנאתו בכרת ע"כ החמירו בו חכמים לאסור תערובתו במשהו וע' רש"י לקמן כ"ט ב' ד"ה שלא במינו דכ' ואע"ג דבחלב ודם כו' ולהנ"ל מיושב זה וכמובן ואולם ל' ס' הפרדס שכיון שעברו עליו שש שעות כו' צ"ל דקאי רק אמ"ש אח"ז אסור ליהנות בו ומ"ש ואם נהנה ענוש כרת קאי אפסח עצמו דלפני זמנו הרי אין שום מ"ד שיהי' כרת אף באכילתו וצ"ע:

## דף כב.

**מידי** רוב מים כתי', נ"ב דוגמתו ר"ה ז' א' מידי רוב אביב כתי' וע"ע כריתות כ"ה ב' א"ל רבין רוב פשעים לאו בני קרבן א"ל מידי רוב כתי' אולם בל' חכמים מצינו בביצה י"ג א' מאי תרומה רוב תרומה ובמנחות ג' ב' ומאי זבחים רוב זבחים:

**שם** תוד"ה ורבי שמעון כו' כ' תיקשי לחזקי' מר"ש, נ"ב ע' רש"י חולין ק"ו א' ד"ה אין נוטלין ותוד"ה חמי:

## דף כב:

**והרי** אמ"ה כו', נ"ב ע' שו"ת מהרי"ל סי' קנ"ז ד"ה ואם מותר אדם להאכיל לבהמות חבירו כו' וסי' קס"א עש"ה וע"ש דעת המהרי"ל דאפי' לא הי' מקרא להתיר אמ"ה בהנאה מ"מ לב"נ שפיר הי' מותר בהנאה דכיון דכל הלימוד לאסור בהנאה מנבילה א"כ כה"ת לישראל ניתנה ולא לעכו"ם ואין ראי' לאסור גם לב"נ בהנאה והביא שם ראי' לזה דאל"כ גם עתה דכתי' קרא דרק חזק וגו' הא הקרא רק לישראל נאמר וא"כ אכתי

לב"נ יהי' אסור וא"ל דמי איכא מידי כו' דז"א דכיון דאסור לישראל באכילה מיהת לא שייך מי איכא מידי וא"ל דאה"נ דאסור לב"נ גם עתה בהנאה דז"א דא"כ כי פריך מאי איכא בין חזקי' לר' אבוה לימא איכא ביניהו הנאת אמ"ה לב"נ עכת"ד עש"ה ומ"ש דכיון דאסור לישראל באכילה מיהת לא שייך מא"מ נ' טעמא דעיקר האוכל הוא אכילתו וע"כ כיון שגם הישראל אסור באכילה אין זה נחשב חומר מה שהב"נ אסור גם בהנאה כיון דאין ההנאה עיקר הדבר ובמה שהיא עיקר הדבר דהיינו האכילה הרי גם הישראל אסור ולדעת האומר דכל הנאה נחשבת שלא כדרך במידי דאכילה ולכן אין לוקין עלי' לרמב"ם ז"ל ניחא בפשיטות דאין איסור ההנאה חומר כיון דבלא"ה אין דרכו בכך רק באכילה ואולם מירושלמי ערלה דע"כ תרומה במאה וערלה וכה"כ במאתים דמתוך שכפל איסורו אכילה והנאה כפל עלייתו מוכח דאיסור ההנאה ערכו בשיווי כערך איסור האכילה מדחשיב כפל ממש וכופל שיעור הביטול משום זה וע"ע שו"ת ח"ס חאו"ח סי' פ"ו ד"ה שוב בדיק לן מר:

## דף כג.

**תרומתכם** דכל ישראל קאמר, נ"ב כזה חגיגה ג' א' באזניהם דכלהו ישראל:

**שם** והרי שרצים כו', נ"ב ע' בס' בנין אריאל עה"ת פ' שמיני הקשה דלר' אבוה מנ"ל היתיר הנאה בעופות טמאים דלכם גבי שרצים כתי' ואפשר דדריש לא יאכלו להזהיר גדולים על הקטנים דלא ליספו להו בידים ואי אסור בהנאה פשיטא דאסור למיספי בידים דאפי' של אחרים לאחרים חשוב הנאה כו' ע"ש ויש לדון בדבריו ואין הגליון מספיק:

**שם** תמה על עצמך, נ"ב כל' זה נדה ס"ח א' וע"ע מכשירין פ"א מ"ב תמה עצמך:

**שם** תוד"ה אמר כ' וי"ל דנ"מ למיקם בארור, נ"ב ע' חידושי רמב"ן שבת קנ"ה ב' ד"ה הני מזונותן עליך דכ' והא דאמרי' אין נותנין מזונות לפני חזיר דווקא חזיר שאינו בן גידול כלל כמ"ש ארור מגדל חזירים עכ"ל ולתוס' דכאן לא הי' צריך לזה דמה"ת אסור לגדלו ואולם הא דאמר דנותנין מזונות לפני כלב אלמא דכלב מותר לגדלו לא קשיא לתוס' דכלב נמי למלאכתו הוא גדל להיות שומר הבית וה"ל כחמור וגמל וכן מבואר בב"ק פ"ג א' ובכתובות מ"א ב' ובכמה דוכתי דכלב שאינו רע וקשור בשלשלת מותר לגדלו ועמ"ש בגליון ביצה כ"א ב' וגוף דברי התוס' כאן דכתבו דנ"מ למיקם בארור עמ"ש בזה בבית האוצר ערך איסור דרבנן כו' כלל קי"ז וצ"ל דלא משמע להו לתוס' דיהי' הכוונה בהך דב"ק על האיסור תורה אשר בגידול חזיר דהעניין שם דרבנן בפ"ע משום מעשה שהי'

בימי הורקנוס כו' ומה שכתבו תוס' דאמרו אסור כו' כוונתם ג"כ על האירור שאמרו דמדאיררו על כרחך דאסרו דלא שייך לטותא ועונש רק על דבר האסור ועמ"ש בגליון נדה י"ג ב' בארוכה:

## דף כד:

**א"ר** אבוה א"ר יוחנן כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא דרך אכילתן כו' איכא דאמרי כו', נ"ב משמע דלל"ק פטר רק בשלכד"א אבל לא בשלא כדרך הנאתן וי"ל הטעם כסברת הרמב"ם דכל הנאה הוי שלא כדרך במידי דאכילה ולכן תו אין לחלק בה בין כדרך לשלא כדרך כיון דכולה שלא כדרך וע' דוגמת זה בסנהדרין נ"ה א' דרש ר' נחמן באשה ב' משכבות (כדרכה ושלא כדרכה) ובבהמה משכב אחד מתקיף לה ר' פפא אדרבה אשה דאורחה היא אמשכב מיחייב אמידעם אחרינא לא מיחייב בהמה דלאו אורחה היא לחייב עלי' על כל נקב ונקב פי' דכיון דבלא"ה כל ביאת בהמה הוא שלא כדרך תו אין לחלק בה בין כדרכה לשלא כדרכה:

**שם** תוד"ה צירעה כ' משמע דרמישה הוי נמי בדבר הרוחש כמו נחש שהולך על גחונו, נ"ב בס' בית שמואל אחרון עה"ת בהקדמה שם תמה דקרא דוכל חי' הרומשת וגמ' דסנהדרין שם הא מיירו עוד קודם שנתקלל הנחש והי' הולך עדיין על רגליו לא על גחונו וכדמסיק בסנהדרין שם חבל על שמש גדול כו' שאלמלא נתקלל הנחש כו' ע"ש [וע"ש ברש"י ד"ה ובכל חי' הרומשת דכ' להדיא כן דהכוונה אקודם שנתקלל הנחש ליליך על גחון] והיא פליאה עצומה וע"ע תוס' נדה כ"ג א' ד"ה ליתני נחש דכתבו ג"כ דלאחר שנקצצו רגלי הנחש הוא דנקרא חי' הרומשת עש"ה וצ"ע:

**שם** תוד"ה פרט כו' כ' והא דאמר בגיה"נ כו', נ"ב משמע מתוס' דגם אכילת בשר חי הוא שלכ"א מלבד בעוף וע' קונטרס גבורות שמונים אות ס' ד"ה והא דמבואר בזבחים עש"ה מש"ש בזה וע' שבת קכ"ח א' בשר תפל כו' עש"ה ובראשונים וע' ירושלמי סנהדרין פ"ח ה"ב אכלו חי כלב הוא עש"ה וע' ירושלמי פאה פ"ח ה"ד בשר חי תנינן כו' עש"ה ובכללים הארכתי:

**שם** תוד"ה אמרת ק"ו כ' א"נ דנין חולין מחולין ואין דנין חולין מקדשים, נ"ב כזה חולין פ"ה א':

## דף כה.

**חוץ** מעצי אשיר', נ"ב ע' שו"ת הרא"ש כלל י"ט אות י"ז:

## דף כה:

ה"ז בא ללמד כו', נ"ב שו"ת הר"י מגא"ש סי' כ"ה:
**שם** מאי חזית דדמא דידך כו', נ"ב ע' רש"י דהכוונה דכיון דבין כך ובין כך נפש אבודה מוטב שתהי' נפש אבודה ולא תעשה עביר' משתהי' אבודה ותעשה עביר' וע' דוגמתו ב"ב ס' ב' ומיום שפשטה מלכות וגוזרת עלינו גזירות קשות ומבטלות ממנו תורה ומצוות כו' דין הוא שנגזור על עצמינו שלא לישא אשה ולהוליד בנים ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאיליו וברש"י ונמצא זרעו של אברהם אבינו כלה מאיליו בעניין טוב ולא ע"י עכו"ם ומצוות לא יבטלו עוד עכ"ל והיינו ג"כ דכיון דבין כך ובין כך כלה דגם אם מולידים הוא כלה ע"י גזירות קשות של העכו"ם והעכו"ם ג"כ מבטלים ממצוות ולכן כיון דבין כך ובין כך כלה מוטב שיכלה מאיליו ולא יהי' ביטול מצוות משיכלה ויהי' גם ביטול מצוות:
**שם** דילמא דמא דההוא גברא סומק טפי, נ"ב בשאלתות פ' וארא מסיים בה וז"ל וגילוי עריות נמי כיון דקא פגים לה ה"ל כי דקטלא עכ"ל וטעמא דקרא קדריש וגי' השאלתות שם אף נערה המאורסה יהרג כו' אבל היא אינה חייבת למסור נפשה ע"ש ולטעם השאלתות הנ"ל דכיון דקא פגים לה ה"ל כי דקטלא יומצא דבמאנסין אותו לבעול בת עכו"ם אינו ביהרג כו' וכדעת קצת ראשונים הסוברים כן וטעמם דביאת בת עכו"ם לאו מכלל עריות היא דרק קנאין פוגעין כו' ואולם לשאלתות הנ"ל יש עוד טעם בזה וכמובן כיון דעיקר מה שיהרג כו' הוא רק עבור פגימתה א"כ בבת עכו"ם לא שייך זה:
**שם** הנאה הבאה לו לאדם בעל כרחו, נ"ב דוגמת זה פלוגתא ביומא י' ב' אי דירה בעל כרחו שמה דירה:

## דף כו.

**שאני** היכל דלתוכו עשוי, נ"ב ע' תוד"ה שאני וע' גליון הרי"פ שציין לעיין בתוס' ע"ז וע' היטיב ירושלמי ע"ז פ"ג הי"א הרי הקבר כו' הרי היכל כו' עש"ה ובעניין שלא כדרך הנאה אי פטורין עלי' בהקדש ע' ג"כ ירושלמי ע"ז פ"ב ה"ז השותה בכוס של זוהם כו' עש"ה בפני משה:
**שם** קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה, נ"ב ע' שו"ת רדב"ז ח"א סי' רצ"ז כמה דברי חידוש וכבר האריכו בם האחרונים וע"ע שם ח"ג סי' אלף מ"ו והך דכאן דקול אין בו ממש הוזכר גם ברש"י סנהדרין ס"ה ב' ד"ה ה"ג אמר רבא:

## דף כז:

**תוד"ה** הקדש כ' הלא הקדש דשיל"מ הוא ע"י חילול, נ"ב ע' שו"ת מהרי"ל סי' קנ"ז ד"ה ויורני מר וסי' קס"ד דמש"ה חשיב דשיל"מ אע"ג דצריך הוצאה הוספת חומש מ"מ כיון דאפשר לפדותו ע"י ממון אחר דאין מוסיף חומש אלא הבעלים ואיהו גופי' נמי יכול להערים כדאיתא פ' הזהב מש"ה לא חשיב צריך הוצאה עש"ה וע"ש בהזהב דאיירינן שם במע"ש וצע"ק דמנ"ל לדון הקדש ממע"ש דהקדש חמור טובא ממע"ש ויוכל להיות דבהקדש אסור להערים אף דשרי במע"ש וגם יל"ע בבכורות י"ג א' דמצות גאולה בבעלים קודם לכל אדם ובערכין כ"ז א' דכופין ע"ז ואילו במע"ש לא מצינו זה וא"כ י"ל דכיון דמצות הבעלים שיגאל הוא וכופין אותו לא חשיב יש לו מתירין ע"י שיוכל לעבור ע"ז ולתת מעותיו לאחר שיפדה בם האחר את ההקדש:

## דף כח.

**בין** לאחר זמנו עובר עליו בלאו כו' דברי ר' יהודה, נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' נ"א ולנוסחא א' שם ס"ל לר' ישמעאל כר' יהודה ע"ש:

## דף כח:

**סד"א** הואיל ובפסח כו', נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"א סי' ג' דכ' דנשים חייבות באכילת פסח מדכתי' על מצות ומרורים יאכלוהו וכל שישנו בקום אכול מצה ישנו בקום אכול פסח עכ"ל ומובן בזה הסד"א דכאן דה"א למידרש להיפוך דהואיל וטמא כו' ליתנהו בקום אכול פסח ליתנהו נמי בקום אכול מצה וע' לקמן ק"כ א' וקידושין ל"ז ב':

## דף כט.

**תוד"ה** אין פודין את הקדשים כו' כ' אבל הכא חזי לאדם אם היו ניכרים, נ"ב ע' עירובין ל"ו א' היו לפניו שתי ככרות כו' וע' יומא נ"ז ב' אבל האי דאי בעי למיתב לא מצי יהיב כו' עש"ה וע' תוס' להלן צ"ח ב' ד"ה ופטורין עש"ה וע' תוס' בכורות כ"ג א' ד"ה נבילה מש"ש אבל הכא דאיכא שם שיעור טומאה במקום אחד כו' אלא דאין ידוע איזהו כו' ובכללים הארכתי מאד:

## דף כט:

**במשהו**, נ"ב נודע דעת הרמב"ם דהטעם משום דשיל"מ והראשונים חולקים דלא חשיב דשיל"מ הואיל וחוזר ונאסר לשנה הבאה ורק הטעם משום חומרא דחמץ דבכרת ולא בדילי' מיני' וע' שו"ת רדב"ז ח"א סי' תפ"ז דכ' וליכא למימר שיהי' בטל בס' חדא דחמץ בפסח בכל שהוא ותו דהוי דשיל"מ דאפי' באלף לא בטל דאחר הפסח יהי' מותר כו' עכ"ל וצ"ע דנ' דס"ל דאיסור המשהו לאו מטעם דשיל"מ ועכ"ז ס"ל ג"כ דחשיב דשיל"מ וא"כ אחרי דחשיב דשיל"מ מנא לי' דאיסור המשהו לאו היינו מהאי טעמא וי"ל דס"ל ג"כ כראשונים דחמץ לא הוי דשיל"מ משום דחוזר ונאסר לשנה הבאה ורק בנידון דידי' שם דאיירי בנ"ט בר נ"ט א"כ לשנה הבאה שוב יהי' נ"ט בר נ"ט דהיתירא דכבר עבר עליו זמן היתיר וא"א לחול עליו איסור בפסח דשנה הבאה וע"כ שפיר הוי דשיל"מ ודו"ק והנה מה שהקשו עוד על הרמב"ם ז"ל דהא באינו מינו גם דשיל"מ בטל ע' שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תרי"ז דבאה שם דעתו מפורשת דדשיל"מ גם בא"מ לא בטל ע"ש וע"ע שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תתקע"ז עש"ה בכל התשובה דהביא שם ג"כ הך דחמץ חשיב דשיל"מ וע"ש שדן מדוע החמירה תורה וחכמים בחמץ יותר מכל האיסורין ע"ש וע"ע ברוקח סי' רפ"ו וסי' תנ"ג עש"ה:

**שם** תוד"ה רב אשי כו' כ' ומכאן מוכיח ר"י שהמשהה חמץ כו' ודעתו לבערו אינו עובר כו' וטעמא משום דלא יראה ניתק לעשה כו', נ"ב כבר תמהו ע"ז מהא דאסור לגזול ע"מ להשיב ע' ב"ק ס' ב' וב"מ ס"א ב' ויל"ע עוד מתוספתא חלה פ"א אמרו לו לר"ע אין אומרים לו לאדם עמוד וחטא בשביל שתזכה עמוד וקלקל בשביל שתתקן עש"ה וכן יש לדמותו להך דשלהי יומא דאומר אחטא ויוה"כ מכפר אין יוה"כ מכפר וע"כ י"ל גם כאן דאם עובר הלאו בסמיכה על כפרת העשה אדרבה אינה מכפרת כלל ודע דמתוספתא חלה הנ"ל יש לדון ג"כ לעניין מחיקת שם ע"מ לתקן וכמובן והנה יוצא חידוש ג"כ מתוספתא הנ"ל דמוכח מינה דלאו דווקא שריפת נותר היא תיקון ההותרה דלא תותירו הוא ניתק לעשה דשריפה רק גם כל שאר שריפת קדשים פסולין יש בם עניין תיקון הפסול למפרע דהא קרי למפריש חלה בטומאה קילקול ע"מ לתקנו בשריפה וכיון דאין מקרא ע"ז כאן ע"כ דלשריפת נותר הוא דמדמינן לי' וא"כ ה"ה כל שריפת קדשים פסולין ויש לדון בזה הרבה ואין הגליון מספיק ודע דבמאירי שלהי יומא כ' אהך דאחטא ויוה"כ מכפר דאין יוה"כ מכפר דהטעם דמאחר שאין יצרו תוקפו בעביר' ומתרצה בה על סמך יוה"כ אף הוא נכשל בה במחשבתו עכ"ל משמע כוונתו דאין הטעם מפאת דהסומך על המכפר אין מכפר רק הטעם דכיון דאין יצרו תוקפו כ"כ שהרי לולי סמיכתו על

יוה"כ לא הי' עושה והי' מתגבר על יצרו וע"כ כיון שאין יצרו תוקפו כ"כ ואעפ"כ עושה אדרבה חטאו גדול יותר דה"ל כעובר להכעיס וע"כ אין בכח יוה"כ לכפר על חטא חמור כזה ונמצינו למידין מזה לכאורה חידוש דעובר להכעיס אין יוה"כ מכפר עליו ואולם לעניין להנל"ע שאנו בו לכאורה שייך ג"כ טעם המאירי הנ"ל דכיון שאין יצרו תוקפו כ"כ שהרי לולי הסמיכה על העשה לא הי' עושה ע"כ אדרבה חטאו גדול יותר ואין בכח העשה לנתק ודע דהא דבעי' בעידנא בדחיית עשה לל"ת נ' ג"כ הטעם משום דעבירת הל"ת הוא קלקול ורק אם מתקיימת העשה עמה יחד אז קיום העשה מתקנת קילקול הלאו או שאינה מנחת לקלקל כלל ומשא"כ לעבור עכשיו עבור עשה דאח"כ הרי עתה הוא מקלקל ואין לקלקל כדי לתקן אח"כ וע' ס' שישן סודות דנ"ז ע"א ד"ה סוד ששבות דבריהם כ' וז"ל הנה בזמן קיום המעשה ר"ל מצות מילה שהיא מ"ע אף כי נעקר הלאו אין כאן בזיון המלכה שעשי' ועקיר' בהדי הדדי קאתו אבל הבאת הסכין מחצר לחצר או אמירה לעכו"ם כו' דוחין את המילה כי הבאתם אינו בשעת קיום המצוה וא"כ נראה כבועט בדיני המלכה והיא תפעול דין תיכף כו' עכ"ל והוא כנ"ל שהרי עתה היא קלקול ודו"ק היטיב וע' רמב"ן שבת ד' א' דכ' אדמדביק פת בתנור דמש"ה אין אומרים חטא כדי שיזכה חבירך דכיון דהדביק בשוגג לאו איסור הוא שאפשר לו להתכפר בחטאת ואין רדיותה אלא זכות לו שיופטר מקרבן עכ"ל וצ"ע דהא עד שיביא החטאת היא חטא וקלקול ושפיר יש לנו להצילו מזה וכנ"ל ודו"ק בכ"ז וע"ע ירושלמי גיטין פ"ט ה"א בתחלה הוא אסור לבעול כו' וצ"ע דנימא באין כאחד וי"ל דבל' ב"א ביאה היינו גמר ביאה ע' קידושין י' א' ומש"ש בגליון וא"כ ההעראה איסור א"נ שאר קריבות דלפני הביאה הם איסור עצמיי מה"ת לרמב"ם ואי דאחרי הגמר יותרו למפרע עכ"ז עתה הם קלקול ואסור לקלקל כדי לתקן אח"כ וע' גיטין שם בתוס' רי"ד בבבלי עש"ה ואולי הא דאסור לומר לד' קרבן ג"כ הטעם דהזכרת השם הוי איסור בשעתו שאין אדם ראוי לזה רק לצורך הצורך מתירו וע"כ בשעת ההזכרה עושה איסור ותיבת קרבן דאח"כ מתקנו וזה איסור כנ"ל:

## דף ל.

**אבל** ע"י תערובת לא, נ"ב ע' שו"ת רדב"ז ח"ג סי' אלף ט"ו דחמץ שעבר עליו הפסח מותר לבטלו לכתחלה כתרומת ח"ל ע"ש וי"ל עוד טעם אחר דכיון דבתערובת לא קניס אין ההיתיר מטעם ביטול רק הוא היתיר עצמיי דלא אסרוהו בתערובת וע"כ לא שייך כאן איסור מבטל כו' דהיתיר גרידא הוא שמתירו ובוודאי דרשאין לעשות מאיסור היתיר

כשאפשר ודו"ק היטיב ואולם לפי"ז ראוי שיוחשב חמץ ממון ביו"ט אחרון של פסח למ"ד דהגל"מ כממון דמי כיון דבהכרח משהה אותו עד לאחר הפסח דא"א לשורפו ביו"ט ולאחר יו"ט יהי' רשאי לבטלו ואם יקדש אשה בחמץ ביו"ט אחרון של פסח תהי' מקודשת ויש לדבר הרבה בזה ואכ"מ וע' רא"ש בפרקין סי' ה' דכ' בשם הרבינו יונה דאם ביטלו מותר אבל לא כ' דמותר לכתחלה לבטל וע' שו"ת פני יהושיע סוף סי' י"ג וע' ס' באר יעקב או"ח סי' תמ"ב ע"ש דף כ"ה ע"ב ד"ה סוף דבר ודף ל' ע"ב ד"ה בסוף דבריו וחידוש שלא הביא שום אחד מהם דברי הרדב"ז ומצאתי בשו"ת הר"י מגא"ש סי' ר"ה כ' דאסור לערב לכתחלה חמץ שעבר עליו הפסח ע"ש שלא הי' הדבר פשוט בעיניו כל כך:

**שם** שבעה יומי דפסחא, נ"ב קצ"ע דהול"ל שמונה יומי כו' ונ' פשוט דשבעה דנקט לאו דווקא ויומי דאוריתא נקט והכוונה באמת לשמונה וע' דוגמתו ב"ב ו' ב' ואי סוכה דמצוה היא עד שבעה יומין לא הוי חזקה ובתוס' עד שבעה יומי לאו דווקא שבעה דבשמיני עצרת לא יוכל לסתור עכ"ל וכזה גם כאן ל' שבעה הוא לאו דווקא וע' שאילת יעב"ץ ח"ב סי' צ"א:

**שם** אשוו זביני כו', נ"ב ע' תוס' סוכה ל"ד ב' ד"ה ולדרוש:

**שם** תוד"ה אמר רבא כו' כ' דבשאלתות דר' אחאי נמי איתא כו', נ"ב בשאלתות שלפנינו פ' צו אי' דאמר רבא הלכתא חמץ בזמנו בין במינו בין שלא במינו אסור ולא יהיב בי' שיעורא למימרא דבמשהו כרב עכ"ל והוא כל' הרי"ף כאן וע"כ שהי' להתוס' גירסא אחרת בשאלתות וע"ש בשאילת שלום:

**שם** תוד"ה לשהינהו כ' תימא לר"י כו', נ"ב ע' שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' ק"צ:

**שם** כ' זה חשוב דיעבד, נ"ב ע' שו"ת תה"ד ח"ב סי' ק"צ וע' שו"ת חות יאיר סי' קע"ח וע' שו"ת מהרי"ל סי' נ"ו ד"ה כשחל פורים ביום ו' וע' ר"ש חלה פ"ד מי"א בשם הירושלמי דמה שלא קיבלו ויוכרח לבוא שנית מיחשיב זה הטורח כמו דיעבד וכיון דבדיעבד אם הביא כשר הי' להם לקבל ע"ש [וע' ברכות ט' ב' דמדמי טורח להפסד ממון ודייק דאיבעי לי' למיהב אגרא למיחזי אפי מלכא מדא"ר יוחנן לעולם ירוץ כו' וע' תוס' תמורה י"ח א' ד"ה אפי' ממרעיהו ע"ש דהוא חידוש דמצריך שם קרא ע"ז דה"א שלא יתחייב טורח החיפוש וההליכה עש"ה] וע"ע שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קי"ג וע"ע שו"ת מהר"י ברונא סי' כ"ו וע"ע שו"ת נחלת שבעה סי' י"ב וע"ע אריכות בשו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ק"י והזכיר מזה בקצרה גם שם סי' ק"ב ועוד שם סי' קי"ב וסי' קי"ג וע' שו"ת ח"צ סי' קכ"ד דכ' וכבר נודע דכל שא"א בעניין אחר כדיעבד דמי עכ"ל וע"ע שם סי' ק"ל מש"ש ואף לכתחלה

בשאין לו דבר אחר דכל שהוא שעת הדחק כדיעבד דמי אלא שאני מסופק אם יש לברך עליהם כו' ע"ש וע"ע ט"ז יו"ד סי' ב' סק"ב וע' ש"ך שם סי' יו"ד סקי"ד:

## דף ל:

**חייס** עלי', נ"ב כעין זה זבחים ע"ט א' וע"ע חולין קכ"ג א' לא חייס עלה כו' [אבל טלית כו' גזיר' דילמא לא אתי למיקרע רובא והטעם ג"כ דחיישי' דילמא חייס עלי' ע"ש ברש"י ד"ה לא שנו:

**שם** התורה העידה על כלי חרס שאינו יוצא מידי דופיו כו', נ"ב דוגמא לל' זה חולין כ"ד ב' התורה העידה על כלי חרס ואפי' מלא חרדל וע"ע דוגמא ב"ק נ' ב' התורה העידה על הבור ואפי' מלא ספוגין כו':

**שם** הואיל שחימוצו קשה, נ"ב כזה חולין צ"ט ב':

**שם** תוד"ה התורה כ' דזה לא חשיב יוצא מידי דפיו דכיון שהסיקו נעשה ככלי חדש כו', נ"ב מעין זה לקמן מ"ד ב' תוד"ה והה"ד דערלה אין היתיר לאיסורה וילדה בזקינה דבטלה אין זה אילן דערלה דפנים חדשות באו לכאן:

## דף לא:

**ור"מ** סבר ק"ו כו', נ"ב ע' שו"ת מהר"י ברונא סי' רמ"ד מש"ש בגליון דשמא הלכה כר"מ משום דהלכה כר"מ בגזרותיו ע"ש ולא ידענא מאי קאמר דהא לאו משום גזיר' קאסר לי' ר"מ כאן רק מדינא מק"ו:

## דף לב.

**תבא** עליו ברכה, נ"ב כל' זה ע"ז ס"ג ב', יבמות צ' א', כתובות י"ט א'

## דף לג.

**א"ק** תתן לו ולא לאורו, נ"ב דוגמתו חולין קל"ז א' א"ק תתן לו ולא לשקו וע"ע שם ק"מ א' תקח לך ולא לכלבך ובביצה כ' ב' לכם ולא לכלבים וע' ס' יריאים סי' ס"ב מ"ש אהך דלך ולא לכלבך ע"ש:

**שם** דאחמיץ במחובר, נ"ב ע' שו"ת מעיל צדקה סי' ס"ט:

**שם** וכן מורין בי מדרשא כוותי, נ"ב כל' זה לקמן ק"ה ב' ושם ג"כ ר' נחמן בר יצחק בעל המאמר כמו כאן וע"ע ל' וכן מורין בי מדרשא בסוכה ז' א' ונדה י"ד א':

**שם** תוד"ה תתן בסה"ד כ' וכה"ג איכא בכמה דוכתי, נ"ב ע' גליון הרי"פ ויש עוד כזה בר"ן נדרים ע"א א' ד"ה מנה"מ דארוס אחרון כו' וברי"ש נגעים פ"ד משנה י"א:

## דף לג:

**משקין** מיפקד פקידי, נ"ב פירש"י ואינן חיבור לו וכזה בשבת קכ"ג ב' רש"י ד"ה פקיד כ' הקוץ הזה אינו מחובר בו כו' וע"ע כתובות ה' ב' דם מיפקד פקיד:
**שם** משקין מיבלע בלוע, נ"ב כעין זה עירובין מ"ה ב' מיא בעיבא מיבלע בליע:

## דף לד.

**תוד"ה** למה כ' יש בו היסח הדעת, נ"ב ע' חגיגה כ"א א' תוד"ה האונן:

## דף לה.

**רש"י** ד"ה אין אדם יוצא בה ידי חובתו כ' דלאו דרך אכילה קאכיל לי', נ"ב ע' נוב"י חיו"ד סי' ל"ד. ל"ה:

## דף לה:

**יצא** זה שאין איסורו כו' אלא משום בל תאכל טבל כו' ר"ש היא דאמר אאחע"א כו', נ"ב ע' לקח טוב כלל ב' דהערותי דבמצה דהמצוה בלחם א"כ המים מצטרפין וכן בחמץ שעניין החימוץ הוא שמתמץ במים ג"כ המים מצטרפין ומשא"כ לעניין טבל דהחטים זקוקים לתרומה א"כ בהעשותם נחם שיש בו משהו מים בהכרח אין המים מצטרפין וא"כ בכזית מצה של טבל ה"ל לעניין טבל ח"ש והרי איסור חל על ח"ש עש"ה בארוכה וכעת ראיתי נדפסת תשובה ארוכה בזה [אם יש לגרע משהו מים שבפת בכל כיוצא בזה ואי לא אמרי' שבאפי' האש שורף את המים ולא נשאר בו אפי' משהו מים] להגאון ר' יוסף שואל מלבוב ז"ל בס' נחלת צבי להגאון הצדיק מגריידיטץ ז"ל דכ"ו ע"ב ע"ש שהאריך ולא העיר בזה כלל ויל"ע עוד מתוספתא תרומות פרק ד' תורמין חטין על הפת אבל לא הפת על החטין אלא לפי חשבון עכ"ל ונ' פשוט הכוונה דיכול לתרום מחטין על הפת ואף דבפת יש מים ג"כ זה אין מפסיד דה"ל מרבה בתרומה ומשא"כ בתורם מפת על החטים צריך לנכות כפי חשבון מים שבפת שאין עליו זיקת תרומה ואינו מצטרף ואם לא ינכהו ה"ל ממעט בתרומה כיון שאין התרומה חלה רק על חלק החטים שבו ולא על המים שבו ודו"ק וע"ע תוספתא תרומות פרק ז' עיסה שלשה במים מגולין כו' תשרף כו' ר' נחמי' אומר אפאה ה"ז מותרת מפני שארס של נחש כלה באור עכ"ל ואין

לדקדק מכאן דאין המים כלים באפי' די"ל דכלים שפיר ופלוגתייהו רק אם לא נשאר טעם הארס עכ"פ דר"נ ס"ל דגם הטעם כלה ודו"ק והנה מ"ש דבמצה המים מצטרפין הוא פשוט וכ"נ ממ"ש במהרי"ל ה' מיא דלישת המצות דט"ו ע"ב וז"ל מצוה לומר בפה בשעת שאיבת המים הני מים למצות ולא די במחשבה לבד וקצת תימה הוא מה שימור שייך באמיר' אך בשעת לישה ושמא טעמא הואיל דהמים אינן בטילין בעיסה וחשובים נמי צורך הפת עכ"ל ועוד שם וז"ל וטוב ונכון הוא שדווקא יהודים ישאבו את מי המצות ולא עכו"ם וכן כ' הר"ר שמואל מפייז"א וחומרא יתירא הוא ואולי טעמו כיון דא"א בלתי מים מין עיסה הם כמו שפירשו התוס' בסוף מס' ביצה בההיא דמים ומלח לעיסה וקרינן בהם ושמרתם את המצות עכ"ל וע' עוד שם בה' עסק המצות דכ"ו ע"ב וז"ל וצ"ל בפה לשם מצת מצוה דברי הר"ח הן בעשיית המצה של מצוה הן בשאיבת מימן הן בנותן מים תוך הקמח כי המים והקמח נחשבים כאחד וראי' דהתם מסופק באחד נותן המים ואחד נותן הקמח ללוש מצת עירוב אם עולה העירוב לשניהם עכ"ל וע' ביצה ל"ט א' שם דר' יהודה ס"ל דמים בטילין בעיסה וא"כ לר' יהודה אולי לא יצטרפו המים ויש לדבר עוד הרבה בזה ואכ"מ:

## דף לו.

**מידי** בלבד כתי', נ"ב ע' תוס' קידושין מ"ג ב' ד"ה והשתא:

**שם** לא תלושו לי בדובשא, נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' מ"ח:

**שם** כעין תורא, נ"ב בשו"ת באר שבע סי' ל"ב מפרש כעין העי"ן בצירי ותורא הוא כמו תוריתא דנהמא דפירושו צורה וה"פ אם עשה סימן כעין צורה כגון אם הוא של בשר שם עליו קצת בשר כו' שרי ע"ש וברוקח סי' שס"ט כ' כעינא דתורא שרי פי' דבר מועט כעינו של שור מותר באכילה אם נילוש בחלב שאוכלו מיד אבל הרבה אסור עכ"ל והוא כפירש"י כאן וע' רי"ף במכלתין דקל"ח ע"ב מדפי הרי"ף דכ' ג"כ ואי שני בהו ועביד להו כעין תורא כו' והוא כפי' הבאר שבע הנ"ל וע' מלחמות שבת דס"ה ע"א מדפי הרי"ף דפוס זיטאמיר מש"ש דפי' תורת כלי כמו תוארת כלי היינו צורת כלי ע"ש:

## דף לו:

**ולאשישה**, נ"ב פירש"י גלוסקא גדולה ובשו"ת מהרי"ו סי' קצ"ג המצות לא יהיו רחבים יותר מדאי דהוי כמו אשישה וכתי' לחם עוני עכ"ל וצ"ע שלא פירשו ז"ל שיעור הגדלות והרוחב בכמה הן פוסלין:

## דף לז.

**אם** אמרו בזריזין כו', נ"ב כזה לעיל ל"ו א' ועמ"ש על הגליון שבת כ' א':
**שם** לפת מרובה פת עבה קרו לי', נ"ב דוגמתו לקמן ס"ד ב' והיו קוראין אותו פסח מעובין וברש"י על שם שהעם רב:
**שם** והאי תנא ביו"ט של פסח קאי, נ"ב דמיונו בסוכה כ"ה א' במשנה שלוחי מצוה פטורין מן הסוכה ובס' הישר לר"ת דפ"ז ע"א דפוס וויען וז"ל וה"ה לכל מ"ע אלא תנא בסוכות קאי כדאמרי' תנא בפסח קאי גבי פת עבה בפסח עכ"ל:
**שם** אפשר יעשנה בדפוס ויקבענה כיון, נ"ב לקמן נ"ד א':
**שם** הב"ע שהרתיח ולבסוף הדביק אבל הדביק ולבסוף הרתיח כו', נ"ב בס' הפרדס לרש"י סי' קכ"ח כללא דמילתא כל שמסיקין כו' ואח"כ מדביקין את הפת אינו בא לידי חימוץ ואם הדביק ואח"כ הסיק חיישי' שמא ישהה (פי' שמא ישהה קודם ההיסיק ויחמיץ בנתיים) ואסור כדאמרי' הרתיח ולבסוף הדביק מותר הדביק ולבסוף הרתיח אסור עכ"ל והך כדאמרי' כו' לא ידעתי להולמו דמאי דמחלקי' כאן בין הדביק כו' לעניין חלה נאמר ואין לו עניין לשם כלל:
**שם** יוצאין במצה הינא, נ"ב פירש"י אינה אפוי' כל צרכה לשון אל תאכלו ממנו נא עכ"ל ודוגמת זה דגם נא חשוב אפי' מצינו ג"כ לעניין היסיק בר"ש כלים פ"ג מ"ב ע"ש שכ' תניא בתוספתא הצרצורין כו' עד שלא הוסקו טהורין משהוסקו טמאין הוסקו והנאין טמאין פירוש כמו והן נאין שלא הוסקו יפה מלשון אל תאכלו ממנו נא עכ"ל:
**שם** רש"י ד"ה שכן כ' עובי דפנותיו טפח, נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ע':

## דף לז:

**ר'** ישמעאל ברבי יוסי אומר משום אביו זה וזה לפטור ואמרי לה זה וזה לחיוב, נ"ב כלשון זה חולין כ"ה ב':

## דף לח.

**בפסח**, נ"ב הא דנקט במצה בפסח ובאתרוג נקט ביו"ט אע"ג דאין סכות קרוי סתם יו"ט יותר מפסח מזה ראי' למ"ש בחידושי דמצות מצוה היא כל ז' דאם אוכל מקיים מצוה אלא דחובה היא רק בלילה ראשונה ודאמרי' כל ז' רשות הוא כמו תפלת ערבית רשות וטובא דכוותה מצוה של רשות והארכתי בחידושי בראיות רבות וכן מוכח מדברי הבעה"מ סוף המסכתא מהקושי' שהביא דלמה אין מברכין על אכילת מצוה כל ז' עש"ה

מש"ש בזה ואילו לא הי' מצוה כלל רק איסור לאכול חמץ לבד אזי היו כל דבריו מיותרים ואינם כדאים להכתב רק כוונתו כיון דאינו חובה מוכרחת רק מצוה אין טעון ברכה אלא דאילו הי' הכרח מפאת שא"א להתענות אזי גם ההכרח ע"י דבר אחר סוף סוף הרי מוכרח לקיים מצוה זאת וראוי שיטעון ברכה ומשא"כ עתה דאפשר לאכול דברים אחרים כו' עש"ה וע' בכל בו סי' ע"א מש"ש קושית הבעה"מ הנ"ל ותירוצו וגם תי' הר' שמואל שקילי ז"ל דתי' באמת כן דמצה הרי איננה מצוה כלל עש"ה והוא פשוט וא"כ מדלא כ' הבעה"מ ז"ל כן ע"כ דס"ל דמצה הוא מצוה כל ז' וכנ"ל וכן משמע ל' שו"ת הרא"ש כלל כ"ג אות ג' ע"ש והפנ"י כ' בפרקן כן לר"ש ובחידושי כתבתי דלכ"ע הוא כן והרביתי ראיות וזהו הכוונה גם כאן דבפסח יש נפקותא בכל הפסח גם בחוה"מ למצוה עכ"פ ואף דנקט ידי חובתו זה אטו לילה הראשונה אבל הנפקותא הרי היא בכל הפסח דאם בא לקיים מצוה זאת לא יעשנה במצה של מע"ש וע"כ לא אמר ביו"ט רק בפסח היינו כל הפסח ואפי' חוה"מ ומשא"כ באתרוג הנפקותא רק ביו"ט דאפי' בזה"ז דלולב ניטל כל ז' מ"מ לכם הא לא בעי' רק בראשון כמבואר ריש לולב הגזול וע"כ שפיר נקט באתרוג ביו"ט ובמצה בפסח וע"ע מ"ש על הגליון לקמן צ' א' וע' רוקח סי' שס"ג מש"ש על אכילת מצה על אכילת מרור אין עיקר אלא לילה ראשונה משמע ג"כ דהמצוה כל ז' רק דעיקר מצוה בלילה ראשונה ואע"ג דדיבר גם ממרור מ"מ משום מצה הוצרך למינקט תיבת עיקר ע"ש:

## דף לח:

**חלות** תודה ורקיקי נזיר שעשאן לעצמו אין אדם יוצא כו' למכור בשוק יוצא כו' כל לשוק אימלוכי מימלך כו', נ"ב דוגמתו חלה פ"א מ"ו ובירושלמי הובא בר"ש שם וע' עוד תוספתא מעשרות פרק ב' הבוצר כרמו לשוק שאם לא מצא להם שוק מחזירם לגת כו' אוכל מהן עראי כו' וע"ע ר"ן חונין פ' הזרוע אהך דכהן טבח שתים ושלש שבתות פטור מן המתנות דכ' דכל שלשה שבתות כשוחט לעצמו דמי דמימר אמר אי זבני מינאי מוטב ואי לא תיהוי דידי כו' עכ"ל:

**שם** כשבאתי והרציתי הדברים כו' אמר לי ברית הן הן הדברים שנאמרו לו למשה בסיני, נ"ב ע' כלשון זה בירושלמי פאה פ"ו מ"ב הובא בר"ש שם וע"ש דהמאמר שם ג"כ לר' אילעאי והפוך מכאן דשם שאל מתחלה לר' יהושיע ואח"כ לר"א וע"ש בגוף הירושלמי:

## דף לט.

**מאי** חסא דחם רחמנא עילוון, נ"ב כעניין זה דחסא רומז לחסיון בע"ז יו"ד ב' שדר לי' חסא וברש"י כלומר חום עלה ע"ש:

## דף לט:

**אבל** מרור דרבנן נפיק א"ד כו' מסתברא מצה ומרור, נ"ב ע' מהרי"ל בסדר הגדה דכ' נשאל למהר"ש על יהודי שהלך בגנו של עכו"ם וקצץ ירקות מרור מהו לצאת בו מי בעי' מרור דומי' דמצה משלכם א"ד כיון דמרור עכשיו לדידן דרבנן שרי כו' עכ"ל וצ"ע מכאן:
**שם** מסתברא מצה ומרור, נ"ב וברש"י הוקשו יחד וכזה לעיל ל"ו א' ר"ע אומר מצה ומרור כו' וברש"י הקישן הכתוב כו' וע"ש וע"ע לקמן צ"א ב' רש"י ד"ה לית לי' לר"ש:
**שם** אבל חולטין, נ"ב ע' שו"ת רדב"ז ח"א סי' רמ"א דאע"ג דאין אנו בקיאין בחליטה ה"מ בבצק אבל בשעורים מהני גם לדידן לחולה מיהת אף שאין בו סכנה ע"ש ועוד שם סי' רמ"ב דהא דלא בקיאינן בחליטה ה"מ לכתחלה אבל בדיעבד ושלא לאסור תערובתו במשהו מהני ע"ש:
**שם** האפוי והמבושל, נ"ב וקמפרש האפוי שבישלו קאמר וכעין זה זבחים י"ח א' היו מרושלין מסולקין כו' כשירין קמפרש שם ב' דמרושלין שסילקן קאמר:

## דף מב.

**ושמואל** אמר נתבקעו ממש, נ"ב ע' רי"ף דפסק כמר עוקבא בבעין דהוא סד"א וכשמואל בתערובת משהו דה"ל סד"ר וכבר עמדו האחרונים ע"ז דה"ל סד"א שבא ע"י גלגול לדרבנן וע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קי"ז כ' ג"כ דרך כלל וז"ל וכל שאיסורו דבר תורה ושיעורו מדברי סופרים אזלי' בספיקו להקל וכ"כ הרי"ף ז"ל בפ' כל שעה עכ"ל ע"ש:
**שם** בעל נפש לא ילתות, נ"ב כעין זה נדה ט"ז ב' בעל נפש לא יבעול וישנה ע"ש ברש"י והוא לישנא דקרא משלי כ"ג ב' וע"ע שם ס"ה ב' אלא מעתה בעל נפש לא יגמור ביאתו ומ"ש רש"י כאן בנ"א בעל נפש ירא שמים החרד על נפשו ע' שו"ת מהראנ"ח סי' נ"א דפי' בעניין אחר דהכוונה מי שהוא בעל ואדון על נפשו הבהמית ומושל ברוחו ע"ש וכפי הראנ"ח כן משמע להדיא בירושלמי ע"ז פ"ה ה"ד אין את מרי' דנפשך כו' ואין נפשך מרתך ושמת סכין כו' עש"ה:

**שם** רש"י ד"ה וממאי דילמא כו' כ' משום דמשעת נתינת מים לקמח כו', נ"ב ל' השאלתות פ' צו ולא נפיק ידי חובתי' אלא במצה דמינטר לה מחימוץ לשום מצה מכי נפלין מיא עלי':

## דף מב:

**בחסיסי**, נ"ב פי' מצה אפוי' שטוחנין אותה ומבשלין אותה במים ומוללין בה את הקדירות, ר"ף וכן פי' בס' הפרדס לרש"י סי' קכ"ח ומכאן סמך לחומרת הנזהרים ממצה שרוי' שהרי הקפיד רבא על מה שהתירו ד' פפי בדוכתא דשכיחי עבדי ופירש"י מפאת שמזלזלין באיסורין ובעונותינו בדורות הללו לא ידענו אם טובים אנחנו מעבדים הגרועים שלהם וכיוצא בזה ביצה ו' א' ד"ה והאידנא דשלח ר"ת לבני מלאו"ן בני בשכר אינן בני תורה ואתם בני תורה ועוד דהא רק איכא דאמרי דרבא גופא מחי כו' ומוכח דלל"ק אף דמתירין זה לעלמא מעיקר הלכה מ"מ ממדת חסידות יש להחמיר על עצמו וע"כ האמוראים לעצמן לא היו עושין כן

**שם** אמר רבא איכא דשרי כי האי מילתא בדוכתי דשכיחי עבדי, נ"ב ופירש"י כגון בי ריש גלותא שהעבדים מזלזלין בדבר איסור כו', דוגמתו ביצה י"ד ב' רבא אמר לא קשיא הא לן והא להו וברש"י הא להו דאית להו עבדי דמזלזלי כו' ועוד שם שאני בי מר שמואל דאיכא פריצותא דעבדי ובב"מ צ"א ב' הא מילתא בעו מנאי דבי ר' נחמי' ריש גלותא מהו להכניס כו' ופשטי להו לאיסורא דלא כהלכתא משום פריצותא דעבדי וע' לקמן נ"ז א' אוי לי מאגרופן שהם כהנים גדולים כו' ועבדיהם חובטין את העם כו' וברש"י שהיו להן עבדים חמסנין כו' וע"ע גיטין ס"ז ב' א"ל ריש גלותא לר' ששת מ"ט לא סעיד מר גבן א"ל דלא מעלו עבדי דחשידי אאמ"ה וע"ע שבת מ"ח א' חזיוהו להאי עבדא כו' וע"ע ברכות כ"ח א' דלא ליתו עבדי דר"ג וליצערו לרבנן וע"ע ע"ז ל"ח ב' אשקיוהו נגוטא דחלא כו' וע"ע תענית כ"ד א' אתי עבדי' ורמו לי' סודרא בצואר':

**שם** רש"י ד"ה לכל כו' כ' בכלי שני, נ"ב ע' שאילת יעב"ץ ח"ב סי' ק"ד וע' שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ל"ד:

## דף מא.

**יכול** צלאו כל צרכו כו', נ"ב ע' שו"ת ח"צ סי' ס"ב וסי' ס"ג:

## דף מא:

**רבי** אומר אקרא אני כו', נ"ב רשום בגליון מכילתא פ' בא והוא שם במכילתא פרשה ו' בל' אחר ע"ש דלפי ל' המכילתא פליג רבי אדרשא הקדומה בשעה שאינו בקום אכול כו' אינו בבל תאכל כו' רק מחייב באכילת נא ומבושל אפי' אוכלו מבעוד יום וע' ברע"ב עה"ת פ' בא ד"ה במים:

**שם** א"כ לימא קרא או בשל בשל או מבושל מבושל מאי בשל מבושל ש"מ תרתי, נ"ב כעין זה ב"ק ס"ה א', מנחות י"ז ב':

## דף מב.

**א"ל** רבי לבר קפרא כו' עד לא נאמר בדברים, נ"ב ופירש"י נוטריקון לאמור, דוגמת זה מצינו לבר קפרא דדורש נוטריקון כזה בנדרים נ"א א' וע' בגוף הך דכאן בשו"ת ח"ס חאו"ח סי' קכ"ד עש"ה:

**שם** בחמי חמה, נ"ב כל' זה נדה ס"ו ב' ג"כ לרבא:

**שם** ה"ז עובר בפסח, נ"ב כל' זה חלה פ"א מ"ב:

## דף מב:

**עתיק** עתיקי, נ"ב פירש"י של ג' שנים. ע' ב"ב צ"ח א' ישן משל אשתקד מיושן של ג' שנים וע"כ ה"נ בל' ארמית עתיק משל אשתקד ועתיק עתיקי של ג' שנים:

**שם** הכא תרגימו מיא דחיורי, נ"ב כזה ב"מ ס' ב' הכא תרגמו מיא דחיזרא:

## דף מג.

**על** עירובו בלאו דברי ר' אליעזר, נ"ב בשאלתות פ' צו וז"ל ואפי' ערובי נמי כחצי זית ממצה וכחצי זית חמץ מצטרפין וקאים עלי' בלאו כגון כותח הבבלי ושכר המדי דכתי' כי כל אוכל מחמצת לאתויי עירובו ואפי' לרבנן דפליגי עלי' דר"א דלא דרשי כל לא קאי עלי' בלאו אבל איסורא איכא דהא כל איסורין שבתורה מדרבנן מיסר אסורין עכ"ל [ומש"ש אח"כ דתנן הוא התחלת דיבור בפ"ע ע"ש ותבן] וק' לומר דס"ל להשאלתות כר"ל דח"ש מדרבנן הוא דאסור וע"כ נ' יותר דדעתו כדעת הר"ש בטבול יום דח"ש ע"י תערובות גם לר' יוחנן מותר מה"ת ומדרבנן הוא דאסור וע' אריכות בכאן בשו"ת הר"י מגא"ש סי' ר"ה וע' שו"ת ח"צ סי' פ"ו מש"ש ועוד דאף ר' אליעזר לא אמרה אלא כשהאיסור מרובה ולכל היותר בששניהם שוין אבל באיסור מועט שנתערב בהיתיר

מרובה ואין טעמו ולא ממשו ניכר כלל ליכא למ"ד דהא רובא דאוריתא עכ"ל וחידוש שלא הביא גמ' נזיר ל"ז א' בשלמא לדידי דאמינא משום דהיתיר מצטרף לאיסור כגון דנפישי חולין:

## דף מג:

**סד"א** כו', נ"ב ע' ס' בכור שור קידושין ל"ד א' דכ' דס"ל לתנא דהתם אליבא דר' יוחנן באמת דנשים פטורות ממצה וגם מחמץ מהיקישא דמצה לחמץ וכסד"א דכאן עש"ה והוא חידוש גדול לומר דיש תנא הסובר באמת כן דנשים פטורות ממצה ומותרות בחמץ ואף דכ' שם דאין נ"מ לדינא בזה דלא קיי"ל בזה כתנא הנ"ל רק כמסקנא דכאן דחייבות בשניהם מ"מ גוף הדבר שיש שם דעת תנא הסוברת כן הוא חידוש גדול:
**שם** תוד"ה סלקא כו' כ' דאורחא דקרא דסיפי' מפרש לרישי', נ"ב ע' שו"ת חות יאיר סי' ר"ג וע' נדרים פ"ז ב' דבקרא דאישה יקמנו ואישה יפרנו פליגי ר"ע ורבנן דר"ע מקיש הפרה להקמה ורבנן להיפוך ע"ש ונ' דפליגי כהנ"ל אי קרא מסיפי' לרישי' מידריש או להיפוך:

## דף מד.

**הנח** לכותח הבבלי דלית בי' כזית בכא"פ, נ"ב כלשון זה בחולין ל"ד ב' הנח לנזיד הדמע דליכא כזית בכא"פ וע"ע ל' הנח בנדה ז' א' הנח מעל"ע דרבנן ושם ס"ב ב' הנח לכתמים דרבנן ובע"ז ו' ב' הנח להלכות מועד דכלהו מיצר עכשיו ושמח לאחר זמן ובעירובין ע"ט א' הנח איסור שבת כו' ולעיל ט"ז ב' הנח לדם התמצית וי"ט ב' הנח לטומאת סכין ויומא פ' ב' הנח לטומאת גווי' דלאו דאוריתא וחולין פ' ב' הנח למחוסר זמן כו' וכתובות כ"א ב' הנח לעדות החדש כו' וגיטין פ"א ב' הנח לשלשה במקושר כו' וזבחים ע"ז א' הנח לתרומת תבלין דרבנן:

## דף מד:

**תוד"ה** אלא יליף כ' דבמדין נמי היו כליהן בלועות מיין כו', נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' ע"ג:

## דף מה.

**חטאת** להיתיר מצטרף לאיסור וחולין מקדשים לא גמר, נ"ב מוכח דבקדשים המלח"ס וע' ערוך ערך דם שכ' דכל איסורין שבתורה אין המל"א ואפי' בקדשים כדתני' ר' יהושיע

אומר כל הזבחים שבתורה נשתייר מהן כזית בשר או כזית חלב זורק את הדם כחצי זית בשר כחצי זית חלב אין זורק את הדם עכ"ל ולכאורה נ' כוונתו דאילו הי' גם בקדשים המל"א אזי הי' ראוי' דאפי' בנשתייר כחצי זית בשר יזרוק כו' כיון דיש להזריקה לעשות פעולת היתיר דאם לא יזרוק יופסל הקרבן ואפשר לו לבוא לחיוב מלקות בחצי זית זה אם יאכלנו עם חצי זית חולין דנמצא עיקר המלקות על חצי זית זה דצירוף החולין מועיל רק שיוחשב חצי זית זה אכילה ולוקה עליו לבד ע' קונטרס ע' פנים לתורה וכן גם בלי הפסול גם עתה י"ל דראוי שיולקה אלאו דאכילת בשר לפני זריקה כשיאכל החצי זית בשר עם חצי זית חולין וא"כ הרי הזריקה באה בפשיטות להתיר האכילה כמו בכזית [ואע"ג דבלאה"נ גם בח"ש הרי באה להתיר איסור ח"ש דאסור מה"ת י"ל דהיתיר איסור זה לא חשוב היתיר כיון דאין האיסור מפורש ואיננו מכלל הלאו רק מריבוי בעלמא ומסברא דחזי'] וא"כ עכ"פ לפי"ז דבריו צ"ע מכאן דמוכח דבקדשים המל"א בין לר"ע ובין לרבנן ודוחק לומר דר' יהושוע פליג ע"ז ועוד יש דחוקים בזה ע' היטיב בערוך שם ואולי כוונת הערוך רק דבקדשים לא אמרי' צירוף לעניין מצוה שיוחשב קיום מצות אכילת קדשים באכלו חצי זית בשר עם חצי זית חולין דאילו הי' כן הי' ראוי שיזרוק גם בנשתייר חצי זית בשר כיון שהזריקה היא לצורך מצות אכילת קדשים כמו בכזית ודו"ק אולם גם זה דוחק בכוונת דבריו עש"ה וצע"ג:

**שם** א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום שאין עשוין לחזק אבל במקום שעשויין לחזק אינו חייב לבער, נ"ב כזה שבת קמ"ו ב' א"ר יהודה אמר שמואל לא שנו אלא במקום העשוי לשמר אבל במקום העשוי לחזק אסור והיינו כהך דכאן דבמקום העשוי לחזק בטיל לגבי חבית והילכך הנוקבו ה"ל כפותח לכתחלה עש"ה:

## דף מה:

**דזימנין** דכניש להו ונפלי גבי הדדי, נ"ב קצת דוגמא לזה ירושלמי תרומות הובא בר"ש שם פ"ד מי"ב קופות דרכן להתפנות:

## דף מו.

**דאיסורו** חשוב, נ"ב בכורות י' א' ורש"י שבת צ' א' ד"ה מאומה:

## דף מו:

**הואיל** ואי בעי מיתשיל עלה ממוני' היא, נ"ב ע' שו"ת הרשב"א ח"ד סי' ר"ב:

**שם** א"ל רבה לר' חסדא לדידך דאמרת כו', נ"ב ע' שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תרס"ט מש"ש הניחא בעוד היום גדול כו' וצ"ע דהוכחתו זאת הרי קושי' היא על רבה דדוחק לומר דלרבה אה"נ דאסור בסמוך לחשיכה:

**שם** בשלמא לדידי דאמרי הואיל הואיל ואי בעי למיכל מצי אכיל כו'. נ"ב מבואר דאפי' מאן דלית לי' מתוך אית לי' הואיל דהא ר"ע איירי כאן בסיפא דמתני' בביצה כ"ה א' ואמר אפי' כזית חי כו' ואיהו הא לית לי' מתוך כמבואר לעיל ה' ב' ומזה צע"ג על הרמב"ן שבת ל"ט ב' ד"ה הא דתנן בש"א דכ' שם וז"ל דהא ב"ש לית להו מתוך שהותרה מלאכה לצורך הותרה נמי שלא לצורך וכ"ש דלית להו הואיל עכ"ל וצע"ג ובזכרוני שהאחרונים הביאו גם בשם הרשב"א כזה ושכ"כ גם בס' נחלת יעקב להגאון מליסא ז"ל והדברים צע"ג:

**שם** רש"י ד"ה לא זהו חמץ שמוזהרין עליו כ' וזה אינו שלך ולא של חבירך דאכתי לא מטא ליד כהן נ"ב נ' כוונתו דאילו הי' נחשב ברשות הכהן מיד אחר ההפרשה א"כ כיון דהכהן עובר עליו בב"י ממילא גם הישראל חייב בביעורו שהרי בחמץ הכל מצווין עליו לבערו אם יש מי שעובר עליו בב"י כמבואר בב"ק צ"ח ב' ורק כיון דאכתי לא מטא כו' וגם הכהן אין עובר ה"ל כחמץ של הפקר שאין חיוב לבערו ויש להסתפק אם אירע כהך דמתני' אצל כהן עצמו אי ס"ל נמי לר' יהושיע דמפרישו ומניחו כו' והספק בזה הוא אי הא דכהנים אין צריכים לתת תרומה וחלה שלהם לכהן אחר הכוונה בו דאין חיוב נתינה כלל בכהן א"ד יש חיוב נתינה בכהן כמו בישראל אלא שהוא נותן לעצמו הואיל וגם הוא כהן דאי נימא כפן הב' הנ"ל א"כ גם בכהן עצמו בידו שלא לתתו לעצמו היינו שלא ירצה לזכות בהחלה ושפיר לא יעבור בב"י ממש כמו בישראל המפריש ואולם י"ל דעובר מפאת הואיל אי בעי זכי ואך אי לא נימא סברא דהואיל וכדבעי למימר כאן דטעמא דר"י רק משום דטה"מ ולאו משום הואיל שפיר י"ל כנ"ל ומשא"כ לפן הא' הרי ממילא הוא שלו ולא יצא מרשותו כלל ועובר וע' שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תתקמ"ב דכ' דעני המפריש מעשר עני צריך לתתו לעני אחר ואם יתננו לעצמו לא יצא ידי נתינה עש"ה דיש להוכיח משם גם לספק שלנו דע"כ דליכא בכהנים מצות נתינה כלל דאילו הי' מצות נתינה לא הי' יוצא בנתינה לעצמו רק הי' מחויב לתתו לכהן אחר עש"ה בכל התשובה:

**שם** תוד"ה רבה כ' א"כ בטלת כו', נ"ב ע' שו"ת ח"ס חאו"ח סי' ע"ט ומש"ש בשם חותנו הגרע"א ז"ל והוא ז"ל השיג עליו ע"ש יל"ע בזה בשבת קל"ד א' יין ושמן חזו נמי בשבת לחולה ע"ש ברש"י:

## דף מז.

**שלח** לי' רב חסדא לרבה ביד ר' אחא בר ר' הונא, נ"ב יבמות פ"ט ב':

## דף מז:

**תוד"ה** אחרישה כ' וכה"ג אם הי' מבקש כו', נ"ב ע' פמ"ג יו"ד סי' כ"ח במשבצות ס"ק י"ג ד"ה עוד אבאר לך וחידוש שלא הביא תוס' דכאן:

**שם** תוד"ה שה ולא הבכור כ' כיון דמסיק לי' לשם עולה דינו כדין עולה, נ"ב ע' זבחים ס"ז א' אומר הי' ר' יהושיע עולת העוף שעשאה למטה כמעשה חטאת לשם חטאת כו' נמשכת ונעשית חטאת העוף וע"ע לקמן קכ"א א' רש"י ד"ה משום חשדי כהונה דכ' דישחטו שלמים לשם חטאת כדי לאוכלם כולם כו' מיהו שם וודאי הכוונה דיסברו כן בטעות דשלמים הנשחטין לשם חטאת אין נעשין חטאת באמת רק הם שלמים נדבה כמבואר בכולה שמעתתא דריש זבחים וע"ע מהרש"א לקמן דע"ג ע"א ד"ה שחטו שלא לאוכליו פשיטא דכ' דשוחט פסח בזמנו לשם שלמים דפסול היינו דנעשה שלמים פסולין ע"ש והוא תימה ופשוט דאינו נעקר להיות שלמים רק הוא פסח פסול עדיין ויש שם עוד תימה בדברי מהרש"א הנ"ל שכבר עמד עלי' בשו"ת ח"צ סי' קנ"ט:

## דף מח:

**תוך** כלי בעי' כו', נ"ב ע' חילוק בין כלי שיש לו תוך לאין לו לעניין קניין בגיטין ס' ב' באוזלי ואוהרי כו':

**שם** וחכ"א זה וזה כו', נ"ב בריב"ף הא דתנן וחכ"א כו' תני לה בתוספתא בשם ר' מאיר ואעפ"כ הלכתא כוותי' משום דתנינן לה במתני' בלשון חכמים עכ"ל והוא מדברי השאלתות פ' צו וז"ל ברם צריך הלכה כר"מ כו' או הלכה כר' יהודה כו' ת"ש דא"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן (חולין פ"ה א') ראה רבי דבריו של ר"מ באותו ואת בנו ושנאו בלשון חכמים ה"נ מדתני לר"מ בלשון חכמים במתני' ש"מ דס"ל כוותי' וה"ל כסתמא ואע"ג דתני' בבריתא דר' יהודה בלשון חכמים סתמא דמתני' עדיף עכ"ל:

**שם** שהכסיפו פניו, נ"ב דוגמת ל' שהכסיפו בנדה מ"ז א' משיכסיף כו':

## דף מט.

**ההולך** לשחוט את פסחו ולמול את בנו, נ"ב בשאלתות פ' צו וז"ל קתני למול את בנו מכדי כמה דלא מהיל לא מצי שחיט לי' פסחי' תיפוק לי' משום פיסחא איב"ע בזה"ז

דליכא פסח ואיב"ע כדאמרי' (פ' הערל) דהוו כייבין לי' עיני' לתינוק דלאו בר מילה הוא דשחט לי' פסחי' והשתא ניחא לי' (נתרפא התינוק) עכ"ל וע"ש בשאילת שלום וע"ש בשאלתות עוד דמתבאר מדבריו דלאחר שש בהולך לשחוט פסחו כו' אפי' לא יוכל לחזור למצותו יחזור לביתו ויבער משום דבלא"ה א"א לו לשחוט הפסח משום לא תשחט על חמץ ע"ש בשאילת שלום ולכאורה הי' ראוי לומר עדל"ת דעשה דשחיטת הפסח ידחה ל"ת דלא תשחט וגו' ואולי כיון דהל"ת נאמרה בגוף השחיטה לא שייך עדל"ת דאין מצוה כלל לשחוט על חמץ וכמ"ש כגון זה בחידושי בארוכה וי"ל עוד הטעם משום דהוי עשה דפשיעה ואין להאריך:

**שם** כל סעודה שאינה של מצוה כו', נ"ב ע' אריכות בשו"ת חות יאיר סי' ע' מהו גדר סעודת מצוה וסעודת הרשות וע"ש דמ"ש כאן בת ת"ח לע"ה אין לנו עתה ע"ה שדיברו חכמים פה ע"ש:

**שם** דהו"ל חתני' כי אנא, נ"ב בשאלתות פ' וארא הנוסחא דהו"ל זרעא כי אנא ומה שקרא לחתן זרע צ"ל דהוא ע"ד רש"י שבת כ"ג ב' ד"ה נפק מינייהו דחתנו כבנו:

**שם** ואל ישא בת ע"ה כו' ולהלן כל המשיא בתו לע"ה כאילו כופתה כו', נ"ב ע' תוספתא ע"ז פרק ג':

## דף מט:

**שהן** שקץ ונשותיהן שרץ, נ"ב צריך ביאור מדוע קרא אותם שקץ ונשותיהן שרץ ובשאלתות פ' וארא הנוסחא באמת שהן שקץ ונשותיהן שקץ ואולם לנוסחת השאלתות יוקשה דהל"ל שהן ונשותיהן שקץ ודו"ק:

**שם** ע"ה אסור לאכול בשר, נ"ב בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' מ"ב אות ד' הביא בשם הפרי תואר דהיינו טעמא דמתנות זרוע והלחיים כו' אין ניתנין אלא לכהן חבר משום דע"ה אסור לאכול בשר והנותן לו עבר אלפני עור וגו' ע"ש וס' פרי תואר איננו בידי וע' שו"ת רדב"ז ח"ב סי' תשצ"ו ד"ה כתב עוד כתב הרב וז"ל ועוד תניא גבי ע"ה כו' וד"ה שאחריו עוד כתב ועוד סיים דבריו כו' עש"ה ב' הדיבורים דמבואר שם אם מותר לשחוט ביו"ט לצורך עם הארץ אחרי שאסור לו לאכול בשר עש"ה ושוב בא לידי ס' פרי תואר וראיתיו בו בסי' ס"א ס"ק ה' ע"ש וע"ש עוד ס"ק ח' דכ' דבשר כשר אסור להאכילו לבהמה ע"ש שכ' וז"ל ותמצא דאפי' ישראל עם הארץ אסור לאכול בשר וכ"ש בהמה עכ"ל ולכאורה האיסור רק כדאמר בתענית כ' ב' מאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה וגם שם אמר רק קסבר ע"ש ונ' שאין זה איסור ברור לכ"ע] אבל שיהי' איסור פרטיי בבשר מפאת

הק"ו מע"ק צ"ע ומה גם דיש פירכא על הק"ו דמה לע"ה דהוא מצווה על עסק התורה וע' תוס' קידושין ל"ו ב' דנשים כיון דלא נצטוו על בגדי כהונה לא הוו מחוסרי בגדים וע' מהרש"א בח"א כאן דהא דע"ה אסור לאכול בשר הוא מפני שאינו יודע להבדיל בין איסור להיתיר ויבא לאכול בשר אסור ע"ש וא"כ זה לא שייך בבהמה ועוד ראי' שהרי גם ב"נ הותר לו לאכול בשר וכמפורש בהדיא בקרא וא"כ ה"ה בבהמה וע' ס' בית שמואל אחרון עה"ת פ' צו דכ' דראוי שלא לאכול בשר משום פרישות מעשה דקדושים תהיו אלא דהא אמר רבה אנא כל כמה דלא אכילנא בישרא דתורא לא צילא דעתאי וע"כ ת"ח צריך לאכול בשר כדי שתהי' דעתו צלולה לעיון התורה ומשא"כ בע"ה דלא שייך זה אבל ב"נ דלית בי' עשה דקדושים תהיו לכן שפיר הותר לו לאכול בשר ע"ש:

## דף נ.

**אלו** נגעים ואהלות, נ"ב כזה חגיגה י"ד א' כלך מדברותיך אצל נגעים ואהלות ובב"מ נ"ט א' בשעה שעוסקין בנגעים ואהלות וצע"ק דבמשנה אהלות קודם לנגעים וע"ע ב"מ פ"ו א' דאמר רבה בר נחמני אני יחיד בנגעים אני יחיד באהילות וע"ע חגיגה י"א א' תנא נגעים ואהילות מקרא מועט כו':

**שם** וחומרי מקום שהלך לשם, נ"ב ע' שו"ת משפטים ישרים סי' ע"ז לעניין הולך ממקום שחשכה מוצ"ש ובא למקום שעדיין הוא יום ע"ש ויש לדון שם עוד דנימא נראה ונדחה אין חוזר ונראה דנהי דדיחוי מעיקרא לא אמרי' באייתי ב' שערות בשבת כמבואר ביבמות מ"מ נראה ונדחה כו' אולי אמרי':

**שם** רש"י ד"ה אור שיקר בעולם הזה כ' כל דבר קל קרוי קפוי כו' עד וקפא ברזלא, נ"ב כזה רש"י חגיגה ט"ז ב' ד"ה אקפו ידייכו:

**שם** תוד"ה מקום כ' ואף יחיד כו' ביום שמביא קרבן אסור במלאכה, נ"ב נ' הטעם משום דזמן הקרבת הקרבן חשוב מועד ע' מעין זה ברכות ס"ב ב' מאי עת מועד כו' משעת שחיטת התמיד עד שעת זריקתו וע"ע עירובין מ"א א' מפני שיו"ט שלנו הי' ע"ש ברש"י דמשום דהקריבו קרבן עצים קרי לי' יו"ט וע' פסקי תוס' חגיגה סי' כ"א וע"ש י"ז ב' תוד"ה אלא דכ' דאיסור מלאכה ביום הקרבת קרבן הוא רק מדרבנן ע"ש וראיתי חידוש בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' אלף י"ח בדברי השואל דכ' וז"ל עוד יורינו רבינו אם נמצא אתו בשום ספר שלא לכנוס אשה בערב פסח מחצות ואיליך דהוי שעת הקרבן משום ושמחת בחגיך כו' לפי ששמעתי רבים אומרים דאיכא קפידא בדבר ועוד הוסיפו שכן נמצא בספרים עכ"ל ובתשובת הרדב"ז ז"ל לא נמצא תשובה ע"ז והשואל הי' אדם גדול כנראה

מתשובת הרדב"ז ז"ל שם ע"ש ולענ"ד לא ידעתי מקום הספק דנהי דמיקרי מועד מפאת הקרבת הקרבן היינו לאסור במלאכה אבל לא שיהי' חיוב שמחה ואי איתא הי' להיות אסור לישא אשה בכל יום הקרבת קרבן ולא אישתמיט אדם לומר כן וגם הירושלמי הקשה חק דא"כ תמיד יהיו אסורים במלאכה מפאת התמיד ואי איתא ה"ל להקשות ג"כ דיהיו אסורים לישא אשה תמיד מפאת התמיד ולומר דמחצות ע"פ שאני דהואיל ואין הפסק עוד בינו ליו"ט וגם הקרבת הפסח לצורך יו"ט לאוכלו בלילה לכן יש אל עניין מועד של הזמן חיבור עם עניין מועד דיו"ט עצמו ולכן הוא מקבל עניין המועד ויש בו ג"כ חיוב שמחה כמו במועד עצמו זה דוחק גדול וע' כתובות מ"ז א' תוד"ה דמסר דאפי' בתוספת יו"ט מותר לישא אשה ע"ש ואולם לכאורה יש ראי' מגמ' שם מדנקט ימים טובים דהוי זמן זוטר טפי דהכוונה אתוספת יו"ט כמ"ש התוס' שם והוא זמן זוטר ועדיפא מינה הל"ל דמסר לה בערב פסח מחצות עד הלילה דאסורה במלאכה מה"ת כירושלמי המובא בתוס' דכאן ואילו לישא אשה מותר אז וע"כ דגם לישא אשה אסור ואולם ז"א דבעי למינקט אליבא דכ"ע דלמ"ד דנשים בראשון רשות מותרת ג"כ במלאכה כיון דאינה מחויבת בפסח ואינו מועד אצלה וחתני כמהור"ר מנחם מענדיל שליט"א העירני מלקמן ע"א א' לאו משום דאין לו במה ישמח ואי נימא דמחצות ע"פ יש חיוב שמחה א"כ הי' אפשר להביא השלמים ע"פ אחר חצות דהוי זביחה בשעת שמחה ויש לדחות וע"ע שו"ת מהר"י מינץ סי' ד' דכ' תוך דבריו ועוד ערב פסח מאי טעמא אסור במלאכה] משום הקרבת קרבן והלל הנהו נמי בח"ה איתנהו עכ"ל הנה תיבת והלל שכ' הוא חידוש דהיו"ט איננו מפאת הפסח לבד רק גם מפאת ההלל שאומרים בשחיטתו וע' ערכין י' ב' דהלל יש לו שייכות למועד ותמיד דכל השנה דירושלמי הנ"ל צ"ל ג"כ דמפאת השיר שאומרים על נסכיו חשוב יו"ט ולפי"ז בשאר הקרבת קרבן יחיד שאין בו הלל ולא שיר ע' תוס' ר"ה ל' ב' ד"ה ונתקלקלו אינו יו"ט ושרי במלאכה והנה אם היו"ט הוא מפאת ההלל ג"כ לכאורה יש בזה עניין שמחה ג"כ דהלל נקרא שיר השיר יהי' לכם כליל התקדש חג וע' מגילה י"ד א' ושיר הוא שמחה ע' ברכות ל"ה א' אלקי"ם במה משמח כו' וכן כתבו ז"ל דאסור לאבל לומר הלל מפאת שאין שרוי בשמחה ומשמע דהלל ענייני שמחה ואולי זהו ג"כ עניין שמחה דר"ח המוזכר בברכות מ"ט א' מפני שאומרים בו הלל ועמש"ש בגליון וא"כ יש מקום לדברים הנ"ל שיהי' חיוב שמחה מחצות ע"פ עד הלילה ויותסר לישא אשה אולם לפי"ז יהי' איסור ג"כ לישא אשה בר"ח וזה וודאי אינו אמנם זה בלא"ה ק' לגמ' ברכות הנ"ל דמסופק היות בר"ח חיוב שמחה

וכמובן ואין להאריך יותר כאן ועש"ה במהר"י מינץ כל התשובה ומש"ש דגם בחוה"מ יש איסור מלאכה מפאת הקרבת קרבן צריך ביאור ג"כ ואין להאריך כאן:

## דף נ:

**אינו** רואה סימן ברכה לעולם, נ"ב כל' זה סנהדרין צ"ב א', ע"ז י"ט א', תענית ל' ב':
**שם** זריז ונשכר, נ"ב כל' זה חולין פ"ב א', ב"מ ל"ח ב', תוספתא יבמות פרק ד', תוספתא כתובות פרק ח', שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תתס"א דתני' בע"ח ויורש שקדם אחד מהן והחזיק במטלטלין זריז ונשכר:
**שם** יש שפל ונשכר, נ"ב קצת דוגמא סוכה כ"ז ב' משבח אני את העצלנין שאין יוצאין מבתיהן ברגל ע"ש ברש"י וע"ע מס' כלה וכל מי שעושה את עצמו עצל מן העביר' ולא עשאה ניזון מזיו שכינה כו' ושם צריך ביאור ל' שעושה א"ע עצל ואכ"מ:
**שם** וקוצצי אילנות טובות, נ"ב ע' שו"ת חיים שאל סי' כ"ג:
**שם** משום דמיחזי כשכר שבת, נ"ב ע' שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תתס"ז וע' ירושלמי פ' החליל ר' לוי ויהודה בר נחמן הוון נסבין תרתין סילעין מיעול מצמתא קהלא כו' וע' שו"ת מהר"י ברונא סי' קי"ד עש"ה:
**שם** כבר קיבלו כו' ואל תטוש תורת אמך, נ"ב דוגמתו חולין צ"ג ב' וע' שו"ת חות יאיר סי' קכ"ו וע' מה שהארכתי בענייני מנהגות לרשום בר"ה ט"ו ב' וע"ע טוח"מ סי' שס"ח וע' שו"ת חוט המשולש טור ג' סי' כ"ד ודברי ר' שרירא גאון ומנ"ל דמנהגא מילתא הוא דכתי' לא תסיג גבול רעך אשר גבלו הראשונים הם דבר חידוש ומקור חדש לכח המנהג וע"ע שו"ת חוט המשולש שם טור ג' סי' ל"ב ומש"ש דהא דאמרי' במקום איסורא כי נהגו מי שבקינן להו הוא דווקא באיסור דאוריתא צ"ע וע"ע שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ק"ס וסי' קע"ו וע' רוקח סי' ש"ע וע"ע שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' רנ"ד וע' מס' סופרים פי"ד הי"ח וע"ע אריכות בשו"ת מהר"י ברונא סי' כ"ג עש"ה כל התשובה וע' שו"ת שבסוף ס' תורת חטאת להמנחת יעקב סי' א' ד"ה ועל דבר המנהג וע' ר"ן שבת דף יו"ד ע"א מדפי הרי"ף ד"ה האי נר חנוכה דאדלקה חש"ו וע"ע שו"ת שבות יעקב חלק ב' סי' ו' וע"ע שו"ת נחלת שבעה סי' ל"ח ושם סי' מ' ועוד שם סי' מ"ב וסי' מ"ד וע"ע שם בשו"ת נחלת שבעה סי' י"ז דמתבאר מדבריו חידוש דעל מנהג ליכא חזקת כשרות ע"ש מ"ש משא"כ במי שאינו חייב רק מצד המנהג אינו מוכח מילתא דמשום אבילות הוא עושה דהרואה שאינו עולה סובר שאינו חש על המנהג שהרי אין עושה איסור בזה כו' ע"ש וע"ע שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קמ"ג וע' שו"ת ח"צ סי' קס"א וע' שו"ת שבסוף ס' תורת חטאת

סי' א' ד"ה ועל דבר המנהג כו' וע"ע שו"ת הרשב"א ח"ג סי' רל"ו עש"ה כל התשובה וע' שו"ת גאונים בתראי סי' ג' (ד"ט ע"א מדפי הספר) דמנהג מכריע בהלכה אפי' לגבי איסור מיתה ועריות דחמור ע"ש ד"ה ואת"ל וע' ס' נחלת שבעה סי' כ"ז מן אות ז' עד סוף הסימן ועמ"ש על הגליון לקמן נ"ה א' ד"ה מעיקרא תנא מנהגא ולעניין מנהגי ממון ע' ב"ק קט"ז ב' ולא ישנו ממנהג החמרין כו' ולא ישנו ממנהג הספנין כו' וע' רי"ף ב"ק דמ"א ע"ב מדפי הרי"ף וקיי"ל בכי הא דמנהגא מילתא כו' עש"ה וע' שו"ת ח"צ סי' ס"א אריכות:

## דף נא.

**אי** אתה רשאי להתירן כו', נ"ב ע' תוס' ד"ה אי אתה וע' תוספתא חגיגה פרק ג' מעשה בר' טרפון שהי' מהלך בדרך מצאו זקן אחד אמר לו מפני מה בריות מרננות אחריך והלא כל דבריך אמת וישר הן אלא שאתה מקבל תרומה בשאר ימות השנה מכל אדם א"ר טרפון אקפח את בני אם לא הלכה בידי מר' יוחנן בן זכאי שאמר לי מותר אתה לקבל תרומה בשאר ימות השנה מכל אדם עכשיו מרננות אחרי גוזר אני עלי שאיני מקבל תרומה בשאר ימות השנה מכל אדם כו' ומשמע לכאורה דת"ח שיודע שדבר מותר אלא שבני אדם סבורים שאסור ומרננים אחריו יש לו למנוע ממנו ויש לדון בזה כאן:

**שם** ומעשה ביהודה והלל בניו של ר"ג שרחצו שניהם כאחד בכבול, נ"ב נזכר מהיותם בכבול גם בתוספתא שבת פרק ח' מעשה ביהודה והלל בניו של ר"ג שנכנסו לכבול כו':

**שם** ואם רבו צריך לו, נ"ב כל' זה בב"מ ל"ג א' תלמיד וצריך לו רבו מאי ע"ש שיש לו שם מובן אחר:

**שם** כיון דאנן כייפינן להו, נ"ב ע' שו"ת מהר"ם פאדווה סי' כ"ט מ"ש למהר"ם אלשקר אם אתה אומר להרוס אני אומר לבנות ולא אחוש שמעלתך יושב ברומו של עולם בירושלים תוב"ב כי אין המקום גורם כעת בעו"ה כו':

**שם** ה"מ היכא דאין דעתו לחזור כו', נ"ב ע' שו"ת רד"ך בית י"ד דברי חידוש בזה וע' שו"ת הלכות קטנות סי' ד' לעניין בחור העולה לא"י ויש לו בית בח"ל אי חשיב דעתו לחזור מפני הבית א"ד עיקר בית הוא אשה וכיון שאין לו אשה בח"ל לא חשוב מדרי ח"ל ע"ש אריכות בדברי המני"ח וע' נימוקי מהרמ"מ שבסוף המהרי"ו דס"ג ע"א דפוס קאפוסט ד"ה ודין מי שבא לעיר שכ' לעניין דר שלשים יום בעיר דהוא כאנשי העיר דאפי' הוא יוצא ובא לפרקים מ"מ כיון שאשתו שם שם חשיבא דירתי ע"ש וגוף הך דכאן דאמרי' דמפאת הדיעה לחזור למקומו נחשב שהוא עדיין במקומו ואינו נגרר אחרי

המקום שהוא שם ע' שו"ת הרשב"א ח"ג סי' תי"ד אריכות לעניין מי שדעתו להמתיק דירתו מעיר לעיר אחרת וכבר נשבע ע"ז וטוען שאין חייב עוד לתת חלק בהוצאות הקהל שבעיר ההוא הואיל ודעתו להעתיק דירתי משם והכל הילך אחר הכוונה ע"ש והשיב ע"ז, תשובה נ' בעיני שהדבר פשוט שהוא נדון כבני העיר הראשונה כו' ואין הכוונה עוקרתו מכאן ופוטרת משום דבר כי' לא מצינו בשום מקים כוונת הלב עוקרת חיוב מקום שהוא שם לא מחיוב הקופה ותמחוי וכסות כו' אדרבה אעפ"י בהוא מעיר אחרת ודעתו וכוונתו לחזיר לקביעות מקומי עכשיו נחשב כבן עיר שדר שם עתה (לעניין חיובים הנ"ל אם דעתו להתעכב שם י"ב חודש עש"ה) וכ"ש באין הכוונה לבד עוקרתו ממקום דירתו ועירו ולעניין מגילה מי שהוא בן עיר וכוונתו לדור בכרך אינו נעשה בן כרך עד שיגיע שם והרי הוא כבן עיר עד שיעקור עצמו מן העיר ושיגיע שם וכן אינה קובעתו במקום עד שיגיע שם ממש דאילו במגילה בן עיר שנעקר קודם י"ד דירתו מן העיר לדור בכרך ולא הגיע לכרך בט"ו אינו קורא כלל שאינו לא בן עיר ולא בן כרך כדאיתא בירושלמי וכן מי שהלך ממקום למקום שנותנין עליו חומרי מקום שהלך לשם בשאין דעתו לחזור אינו נוהג כחומרי מקום שהלך לשם עד שיכנס לאותו מקום ממש סוף דבר אינו רואה בשום דבר שתהא הכוונה עוקרתו ממקומו ולא קובעתו במקום אחר ואפי' נשבע לעקור דירתו ושידור במקום אחר אין השבועה עוקרתו ממקומו כו' עכ"ל ויש לדון בדבריו אלו הרבה וע' ירושלמי יומא פ"ו ה"ו כאיניש דסליק מטבריא לציפורין עד דהוא בטבריא אמרין בציפורין הוא יתיב ובק"ע דהרוצה לעלות מטבריא לצפורי אף שהוא עדיין בטבריא אומרים שהוא מאנשי ציפורי כיון שבדעתו לעלות לשם עכ"ל וצריך לומר דאף שבל' בני אדם אומרים עליו כך מ"מ אין זה מועיל כלל לעניין הדין ויל"ע לרשב"א הנ"ל בשם ירושלמי מגילה דמי שעקר מעיר והולך לכרך אזי כ"ז שהוא בדרך אינו לא כבן עיר ולא כבן כרך ואינו קורא כלל א"כ ג"כ העוקר דירתו ממקום והולך למקום אחר אזי כ"ז שהוא בדרך לא יהיו עליו לא חומרי מקום שיצא ולא חומרי מקום שהולך לשם רק יהי' דינו כעיקר דין התורה אבל לא יהיו עליו חומרי מנהגי המקומות ובגוף הירושלמי מגילה שם יש שם נוסחאות ופירושים שונים ואכ"מ:

## דף נב.

**דעדיפא** עבדי כו' דטבא לי' עבדי כו', נ"ב ע' שו"ת רד"ך בית כ"ב חדר ה' ד"ה ואומר דמילתא דפשיטא כו' וע' שו"ת מהר"י מינץ סי' י"ג כ' דת"ח המורה הוראה אם הורה דבר שנתחייב עליו נידוי מתחלה מורידין אותו מגדולתו ואם עדיין אין חוזר בו מנדין

אותו אבל איפכא לא כי הא דבמערבא מימנו אנגידא כו' עכ"ל וע' יבמות קכ"א א' תא נשמתי' לא משמע הכי:
**שם** דבמערבא מימנו כו', נ"ב ע' בגליון הרי"פ הביא פי' הערוך והוא כתוב בריי"ף כאן במקומו:

## דף נב:

**היכי** עביד הכי לאכלה א"ר ולא להפסד. נ"ב ע' פיה"מ להרמב"ם שביעית פ"ד מ"י והיא משנה המובאה להלן מאימתי אין קוצצין את האילנות בשביעית דכ' אסור לקצוץ אילנות בשביעית משיתחילו לשאת פרי מפני שהוא גוזל בני אד שהקב"ה נתן פירותיהם לכל בני אדם עכ"ל ותמהו עליו שם שהרי כאן מפורש הטעם משום לאכלה ולא להפסד אולם גם על הגמ' ק' לכאורה דלמה נקט טעמא דלאכלה כו' דהוא רק להבמכ"ע דעשה הוא הרי יש כאן איסור גדול יותר גזל דהוא איסור לאו ולכאורה גם מלקות הי' ראוי שילקה כיון דהוא גזל הרבים וליתי' בתשלומין וע' ביצה כ"ט א' וב"ק צ"ד ב' ויש לדון בזה הרבה ואין הגליון מספיק:

## דף נג.

**מקום** שנהגו שלא לאכול כו', נ"ב ע' מהרי"ו סי' קצ"ג כ' ונ"ל דדגים צלויים מותרים כיון דאין במינו שחיטה כדמשמע בא"ז עכ"ל וצ"ע מדוע תלוי ביש במינו שחיטה דלכאורה כל מין בע"ח שאינו ראוי לפסח הי' לו מותר וכ"ש מידי דלא חזי לקדשים כלל כגון חי' ואווזין ותרנגולין וע' חולין מ"א ב' אבל בעלי מומין מידע ידיע ומאן דאסר נמי משום דזימנין דרמי לי' מידי אמומא ולא ידיע משא"כ במין שאינו ראוי הא לא שייך זה וע"ע זבחים ע' ב' עש"ה:
**שם** אלמלא תודוס אתה גוזרני עליך נידוי, נ"ב כל' זה תענית י"ט א' אלמלי חוני אתה גוזרני עליך נידוי וצ"ל בתענית שם אלמלא בא' כמו כאן ע' תוס' מגילה כ"א א' ד"ה אלמלא:

## דף נג:

**קרוב** להאכיל כו', נ"ב בתוספתא ביצה פרק ב' איתא מפני שקורין אותן פסחים:
**שם** כל המעיל מלאי לכיס תלמידי חכמים כו', נ"ב ע' רי"ף כאן דהביא גמ' דפ' בתרא דכתובות כל העושה פרקמטיא לת"ח כו' ונ' דאם הת"ח סוחר יש חיוב ג"כ לקנות ממנו סחורתו ולתת לו ריוח שתות אף שמוצאין לקנות אצל אחרים בפחות ע' תוס' ב"מ מ' ב'

ד"ה אל ישתכר דכתבו ומסתמא ר' יהודה הי' מוצא שיתנו לו יותר כו' ומה זה המסתמא דילמא אחרים היו מוכרין בכך ולא היו משתכרין יותר אף דרשאין להשתכר שתות כמו שמצוי היום קאנקערענציע אצל המוכרים שמוכרים בריוח מועט ולפעמים גם בהפסד וע"כ ממילא הוצרך ר' יהודה ג"כ למכור בכך דאל"כ לא היו לוקחין אצלו רק אצל אחרים וע"כ דאפי' אם היו אחרין מוכרין בכך מ"מ הי' חיוב לקנות אצל ר' יהודה ולתת לו ריוח עד שתות דרשאין להשתכר מדינא וז"ש התוס' ומסתמא ר' יהודה הי' מוצא כו' כיון שהחיוב כך לקנות אצלו ביוקר כנ"ל וע"ע זכות ת"ח במסחר בב"ב כ"ב א' אי צורבא מרבנן הוא נקט לי' שוקא היינו שלא ימכרו אחרים סחורתם עד שימכור הוא ובב"מ ס"ה א' דכל היכא דקא אזלי שבקי להו מכסא ונקט להו שוקא וע"ע נדרים ס"ב א' וגוף הך דכאן כל המטיל מלאי כו' שנא' כי בצל החכמה כו' ע' כעין זה בתו' סוטה ל"ז ב' ד"ה רבי שמעון בסה"ד בשם הירושלמי:

**שם** קרי עלי' ר' יוסף מים עמוקים עצה בלב איש ואיש תבונות ידלנה, נ"ב קצת דוגמא לזה שבועות ז' א' קרי רבא עלי' דרבי דולה מים מבורות עמוקים:

**שם** תוד"ה מה ראו כו' כ' ור"י מפרש מה ראו שלא ברחו כו', נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ק"ו:

**שם** תוד"ה אין כ' למה אין מברכין בכל שעה כו', נ"ב ע' רוקח סי' שס"ה וז"ל ואור שנברא במוצ"ש ואור יוה"כ ששבת מן האיסור ואור שמתחדש שלהבת בכל יום צריך ברכה עכ"ל וצ"ע ואולי הוא ט"ס וצ"ל אין צריך ברכה ומ"ש תחלה ואור שנברא כו' ואור יוה"כ כו' קאי אדלעיל מינה דדיבר בחיובי ברכה עש"ה וע"ז כ' ואור שנברא כו' ואור יוה"כ כו' נמי צריך ברכה אבל אור שמתחדש עו' א"צ ברכה:

## דף נד.

**כאן** באור היוצא מן העצים כו', נ"ב בחידושי אגודה שבסוף שו"ת מהרי"ו ביומא פרק יוה"כ כ' המבדיל מוצאי יוה"כ] נ' דצריך נר אחר להבדלה ולא נר שדלק בביהכ"נ דלא הודלק להאיר וקיי"ל במס' ברכות נר שהודלק לכבוד אין מברכין עליו ואם יכבנו וידליקנו שנית יכול לברך עליו עכ"ל וצע"ג דאם יכבנו וידליקנו שנית הרי איננו אור ששבת רק אור היוצא מן העצים דאין מברכין עליו:

**שם** וכסא הכבוד, נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' נ"ג:

**שם** הוא ענה דמעיקרא. נ"ב דוגמת זה בכורות נ"ה ב' הוא פרת דמעיקרא:

**שם** תוד"ה אלה כו' ועוד לא מצינו בכל התורה שיקראו לבן אשתו בנו כו', נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב סי' קס"ט:

## דף נד:

ז' דברים כו', נ"ב ע' שו"ת מהראנ"ח סי' ע':
**שם** כדרך שמתענות ומשלימות ביוה"כ, נ"ב ל' השאלתות פ' וזאת הברכה ברם צריך עוברות ומניקות מהו שיתענו ביוה"כ כו' ת"ש דאמר רבא עוברות ומניקות מתענות ומשלימות ביוה"כ אבל חי' אסורה להתענות עד שלשים יום עכ"ל ואולי יש כאן חסרון וצ"ל עוברות ומניקות מתענות ומשלימות בט"ב כדרך שמתענות ומשלימות ביוה"כ אבל חי' אסורה כו' וקאי איסור חי' אט"ב וזה מדוקדק יותר דמייתי דברי רבא בלשונם:
**שם** אסור לו לאדם שישיט אצבעו במים בט"ב כדרך שאסור להושיט אצבעו ביוה"כ, נ"ב חסר מציוני עין משפט מיימוני ה' שביתת עשור פ"ג ה"א וה' תעניות פ"ה ה"י וטוש"ע סי' תקנ"ד וסי' תרי"ג:

## דף נה.

**מעיקרא** תנא מנהגא ולבסוף תנא איסורא, נ"ב פי' דמנהג לא מיקרי איסור וכזה ע"ז י"ד ב' למימרא דאיסורא ליכא מנהגא הוא דאיכא וביבמות י"ג ב' אמינא לך אנא איסורא ואת אמרת לי מנהגא כו' וע' חולין צ"ב ב' דקרינן שם למנהג איסור דרבנן וכן בע"ז י"ד ב' שם משמע ג"כ דמנהג לא קיל מאיסור רק מה שאינו נקרא איסור היינו משום דאיסור הוא בכל מקום ואילו מנהג הוא רק היכא דנהוג עש"ה בגמ' אבל היכי דנהוג הוא איסור שפיר מפני המנהג ואולם בתוס' שם כ"ב ב' ד"ה ורמינהי ושם כ"ג א' ד"ה רבינא מבואר דאפי' במקום המנהג לאיסור מ"מ לא חשוב איסור רק מנהג עש"ה וע' מה שהארכתי בענייני מנהגות בגליון ר"ה ט"ו ב' ולעיל נ' ב' וכבר קצרו שם היריעות מהכיל וע"ע ירושלמי יבמות פ"ח ה"א אם קיבלו עליהן הרי יפה ואם לאו הכל כמנהג המדינה ע"ש דהוא שם מידי דאיסורא ותלי לי' במנהג וע' הגהות אשיר"י ב"מ פ' השוכר את הפועלים בהג"ה ראשונה מש"ש דהולכין אחר המנהג בדיני ממונות והבא לשנות המנהג כו' ע"ש כמה דינים ומש"ש דאין נאמן לטעון נגד המנהג ואפי' במגו ע' פאה פ"ח מ"ב אינן נאמנין אלא על דבר שבני אדם נוהגין כן ובמשנה שאחרי' נאמנין על החטין ואין נאמנין לא על הקמח ולא על הפת וברי"ש שם דאין נאמן במיגו דאי בעי אמר חטין ניתן לי ועשיתיו קמח ופת דכיון דאין הדרך לחלקן קמח ופת הוי כמו מיגו במקום עדים עש"ה ומש"ש

עוד בהגהות אשיר"י אבל אם טוען שנאנסו ולא עשו המנהג לזה תפיסה מהניא עכ"ל דבר זה מקורו מגמ' כתובות ט"ז ב' זימנין דתפסה מאתים ואמרה אנא בתולה הואי והאי דלא עברו קמאי אתנוסי הוא דאיתניסו וע"ש בתוס' וע' עוד תוס' ב"ב ב' א' ד"ה בגויל ומ"ש בגליון שם:

**שם** רש"י ד"ה וסבר ר' יהודה מותר כ' דקאמר בני יהודה מתירין, נ"ב נ' פירושו דר' יהודה הי' מיהודה וראי' לזה מש"ס כתובות ז' ב' מברכין ברכת חתנים בבית חתנים ר' יהודה אומר אף בבית האירוסין מברכין אותה אמר אביי וביהודה שנו מפני שמתייחד עמה ומוכח דר' יהודה הי' מיהודה ושנה דין זה דאף בבית האירוסין כו' לאנשי מקומו וע"כ לא הוצרך לפרש הך דביהודה שנו וע"ע כתובות י"ב א' א"ר יהודה ביהודה בראשונה היו מייחדין את החתן כו' וע"ע יבמות מ"א א' ר' יהודה אומר כו' והארוסות ינשאו חוץ מן הארוסות שביהודה מפני שלבו גס בה ומוכח דר' יהודה הי' מיהודה וע"כ ידע מנהגיהם וע"כ כיון שהי' משם מסתמא גם הוא ס"ל כדעתם דאל"כ הי' מוחה בם ויל"ע עוד בזה במנחות ק"ד א' ר' יהודה מוריינא דבי נשיאה הוי ומוכח דדר במקומו של רבי ואין להאריך:

## דף נה:

**לאחר** שלשה כו' דפרח לה צימרא כו', נ"ב כה"ג מצינו לעניין פחד ברי"ף פ"ק דשבת אהך דאין מפליגין בספינה כו' דכ' ולבתר תלתא יומי פרח פחדייהו:

**שם** להפסד מרובה חששו כו', נ"ב ע' מה שדן מזה בשו"ת נחלת שבעה סי' נ"ה וכבר האריכו גם שאר אחרונים:

## דף נו.

**דיכרא** לנוקבתא, נ"ב ע' תוס' מנחות ע"א א' ד"ה מרכיבין וע' ס' הבהיר סי' נ"ט דכל אילני תמרים כוללים זכר ונקיבה ע"ש:

**שם** התקינו שיהו אומרים אותו בחשאי, נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' רל"ו וע' שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תתקי"ב לעניין שאר ק"ש אם צריך לומר בקול רם דווקא או ג"כ בחשאי ע"ש כמה חילוקי דיעות בזה ומש"ש דמכאן משמע דשאר ק"ש צריך לומר בקול רם לכאורה י"ל דה"ק דבשכמל"ו צריך לומר בחשאי דווקא משא"כ שאר ק"ש היכא דבעי לימא וע' רוקח סי' ש"כ מש"ש במדרש אספה לי כשעלה משה למרום כו' ע"ש:

## דף נז.

**והיו** בעלי זרועות נוטלין אותן כו' התקינו כו', נ"ב דוגמתו תקנה וחשש לבעלי זרועות ביומא כ"ד ב' דמפיסין בבגדי חול דאי אמרת בבגדי קודש איכא בעלי זרועות דחמסי ועבדי:

**שם** והוי כריך ידי' בשיראי, נ"ב ע' בחידושי אגודה שבסוף שו"ת מהרי"ו כ' כאן וז"ל אבל דבר החוצץ בין הלולב ובין היד הוי חציצה ולכך מסירין ציצית ותפילין מן היד ונשים טבעותיהן אכן נ"ל דמש"ה א"צ להסירו דדווקא הכא דכריך כולה ידי' עכ"ל וצ"ע מגמ' זבחים י"ט א' ות"ל משום חציצה ע"ש ברש"י דמוכח דאפי' דבר קטן על האצבע חוצץ בין היד לעבודה ולעניין תפילי י"ל דכיון דהמצוה כך לא חייצי שהרי מצות תפילין עיקרה כל היום וא"כ הרי מצווה להיות לבוש התפילין גם בשעת נטילת לולב וע"כ אינו חוצץ כיון שהמצוה כך וע' תוס' קידושין ל"ו ב' ד"ה מכניס ומש"ש על הגליון ואולם ציצית דאין המצוה מדינא כלל להחזיקם ביד שפיר יש להם לחוץ אולם גם בזה י"ל דמ"מ כיון דהוא מידי דמצוה ה"ל מב"מ כיון דתרוייהו מצוות נינהו ואינו חוצץ ועמ"ש לקמן על הגליון קט"ו א' בשם חידושי רמב"ן דמתבאר מדבריו דב' מצוות שונות לא חשיבי מב"מ ע"ש ואגב אורחין למדנו דמנהג מקום האגודה הי' להניח תפילין בחוה"מ דאי לאו הכי לא משכחת תפילין בהדי לולב:

**שם** ואוכל מ' סאה גוזלות בקינוח סעודה, נ"ב כזה סנהדרין צ"ד ב':

## דף נח.

**מתקיף** לה רבא מידי כו' כסדרו בע"פ שחל להיות בע"ש קתני כסידרו בערב הפסח סתמא קתני, נ"ב דוגמתו לעיל מ"ו א' מתקיף לה רבא מי קתני מצטרף והא חוצץ קתני וע' מה שציינתי על הגליון שבת ק"ז ב' ד"ה ואמר אביי כו':

## דף נט:

**שבקי'** לקרא דהוא דחיק כו', נ"ב ע' גליון הרי"פ וע"ע כזה תוס' זבחים ס"ה ב' ד"ה וראב"ש בדבריהם שם ס"ו א' ועוד כזה בתוס' מכות י"ט ב' ד"ה הוא בפנים ובתוס' הוריות ד' א' ד"ה קרי ביי ונעלם מדבר ובתוס' חולין ל"ח ב' ד"ה אלא זה פירש כו' וע"ע רשב"ם ב"ב נ"ה א' אהך דאם כן ביטלת ירושת בנו הבכור דכ' ומיהו לאו אתתקפתא מעלייתא היא דאיכא למימר אה"נ תיבטל ותיבשל לשם ובשאר מקומות יתקיים דשבקי' לקרא דאיהו דחיק ומוקי אנפשי' עכ"ל ודברי הרשב"ם אלה צע"ג דמה הוצרך כאן להדחיק

את המקרא ואטו בשביל שגלו ישראל זמן רב אחר מ"ת ויש מהם במקומות שהקרקעות משועבדין לכרגא יש עי"ז דוחק במקרא האומר שהבכור נוטל פי שנים וע"ע ס' קרבן חגיגה סי' י' וע' שו"ת הרמ"ע מפאנו סי' ט"ו:

## דף ס.

**סיפא** בעבודה אחת רישא אי בעבודה אחת אי בשתי עבודות, נ"ב כזה זבחים ל' א' בהיפוך מרישא לסיפא רישא בשתי עבודות סיפא בין בעבודה אחת בין בשתי עבודות וע"ע דוגמא ב"ב קמ"ח ב' רישא משכחת לה בין שמת בין שעמד סיפא לא משכחת לה אלא כשעמד וע' ב"ק ל"ד א' ומש"ש בגליון:

## דף ס:

**דילמא** שאני היכא דאמר מהיכא דלא אמר כו', נ"ב ע' היטיב תוס' נזיר כ"ח ב' ד"ה כבשי עצרת מש"ש בסה"ד אבל הכא כיון דסתמא כשר כמו לשמן כו' השתא נמי דשחטו לשמן ומשום תקנה נעשה כאילו נעשה סתמא כו' עש"ה:

## דף סא.

**לשון** סורסי, נ"ב פירש"י ארמי וע' תוס' ב"ק פ"ג א' ד"ה לשון וע' רש"י סוטה מ"ט ב' ד"ה לשון סורסי דכ' קרוב הוא לל' ארמי:

## דף סא:

**דילמא** האי וכל ערל משמע כל דהו ערלה כו', נ"ב ע' תוס' וע"ע נדה כ"ג ב' רש"י ד"ה והא איפכא תניא ע"ש גם בל' חכמים תיבת כל שמתפרש כל דהו עש"ה:

**שם** רש"י ד"ה ערלה כ' שאין קרבן נאכל לערלים דילפי' ביבמות דע"ג דערל אסור בקדשים דאתי בק"ו מפסח הקל עכ"ל, נ"ב וצ"ע שלא נמצא כן ביבמות שם וע' יבמות ע"ד א' בשלמא פסח וקדשים צריכי דאי תני פסח משום דערלות בפסח כתי' אבל קדשים אימא לא ולא פי' באמת בגמ' מנ"ל ערלות בקדשים ולפי זכרוני העני לא נמצא לימוד ע"ז בכולי' הש"ס ורק בירושלמי יבמות בהערל ה"א נדבר מזה ע"ש דאמר דאין ללמוד קדשים מפסח לעניין זה במ"מ דמה לפסח דחמור שכן יש בו איסור שבירת עצם וע"ש דמסיק דילפי' לי' בג"ש עש"ה וראיתי בס' יריאים סי' שצ"ד דהביא איסור ערל בתרומה ומעשר מקרא וכ' אח"ז וז"ל ושאר קדשים החמורים ילפי' מפסח הקל בק"ו וכלהו קדשים נמי ילפי' ממעשר הקל בק"ו התם בהערל ובזבחים פ' טבול יום עכ"ל

ונ' כוונתו דאותם קדשים שהם חמורים מפסח ילפי' מפסח מק"ו וכלהו קדשים נמי אף שיש בהם קלים מפסח מ"מ ילפי' כלהו מק"ו ממעשר דלגבי מעשר כולם חמורים ומ"ש "התם בהערל" כוונתו אגמ' שם ע"ג ב' ומה מעשר הקל אמרה תורה לא בערתי ממנו בטמא קודש חמור לכ"ש ומ"ש "ובזבחים פ' טבול יום" כוונתו אגמ' שם ק"א א' ומה מעשר הקל אמרה תורה לא אכלתי באוני ממנו קודש חמור לכ"ש הרי מבואר בב' דיבורי גמ' אלה דילפי' קדשים ממעשר בק"ו לאיסור ביעור בטומאה ואנינות וא"כ ה"ה לעניין ערלות וחידוש על היריאים שלא הביא דברי הירושלמי דהערל הנ"ל ויש עוד חומר בפסח על כל הקדשים במה שחייבין כרת על העדר הבאתו וע' זבחים י' ב' וי"ב ב' פירכא דצד כרת אפסח וחטאת ע"ש:

## דף סב.

**תוד"ה** כי כ' ואין להקשות אי מדרבנן היאך יתחייב פסח אחר הא קמייתי חולין לעזרה לא היא כיון דלא יזרוק הדם כו', נ"ב דוגמתו בתוס' גיטין נ"ה ב' ד"ה שלא וצ"ל דר' חסדא קיבל ביבמות צ' ב' התשובה דושא"ת שאני דאל"כ לא יובנו דברי התוס' כאן דהא כאן לר' חסדא קיימינן ולדידי' הא אין חילוק בין העקיר' בשוא"ת שלא לזרוק להעקיר' בקו"ע להביא פסח אחר:

## דף סג.

**המתכוין** לומר תרומה ואמר מעשר כו' לא אמר כלום, נ"ב ע' שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' תתרט"ו דאפי' היו עדים בשעה שאמר תרומה כו' והוא אומר שנתכוון לומר מעשר וטעה ואמר תרומה וכן בנתכוון לעולה ואמר לשלמים וכל כיוצא בזה נאמן והרי הוא חולין גמורים ע"ש וע"ע שם סי' תקפ"ו וע"ע שם סוף סי' שכ"א עש"ה וע' תוס' ערכין ה' א' ד"ה אדם וע' שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קמ"א וע"ע אריכות בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' ק"ח, ק"ט, וע"ע הגהות אשיר"י פ"ק דע"ז בהג"ה המתחלת מכאן פסק רשב"ם דאסור לאדם לומר הריני מניח בהקדש כו' עש"ה:

## דף סג:

**דר'** שמעון בן לקיש סבר על בסמוך כו', נ"ב ע' אריכות בעניין על בסמוך בשו"ת ח"צ סי' קס"ח וע' ס' יריאים סי' ת"ו ומה שדן בח"צ שם בעניין אומר עליו ביהמ"ז כו' דלמה לא מפרשי' על בסמוך והנה לא הביא ראי' דגם בל' חכמים יש לפרש על בסמוך אולם נמצא

בסוכה פ"ק סיכך על גבי אכסדרה שיש לה פצימין כו' ע"ש ברי"ף דף רל"ח ע"א מדפי הרי"ף והאי דאמרי על גבי אכסדרה לאו על גבי ממש אלא בסמוך לה כדכתי' ועליו מטה מנשה כו' ובסנהדרין ה' א' וב"ב נ"ו א' לעיירות העומדין על הגבולין דפירושו סמוך לגבולין ע"ש וע"ע מנחות ס' א' יכול לא יתן כלי על כלי כו' ת"ל עלי' בגופה של מנחה הכתוב מדבר והיינו ג"כ דלא מפרשי' על בסמוך רק ממש וע"ש בתוד"ה יכול בסה"ד וע' מנחות ל"ז ב' ושמתם את דברי אלה על לבבכם שתהא שימה כנגד הלב וזה לכאורה כמובן על בסמוך דהא אינו על הלב רק כנגדו בסמוך לו וע' ע"ז כ"ה א' מאי והעלי' רי"א שוק ואלי' מאי והעלי' דמסמכא שוק לאלי' וי"ל הפי' דהשוק סמוך לאלי' ולכן נקרא עלי' בטעם על בסמוך וע"ש ברש"י וע"ע נדה ע"ג א' על נדתה סמוך לנדתה כו':

**שם** תוד"ה התראת כ' מתוך פ"ה משמע כו', נ"ב ע' רש"י סנהדרין ע"א א' ד"ה מתרין בו וע"ש אריכות בחידושי הרמ"ה וע' תוס' כתובות ל"ג א' ד"ה וניתרי בהו ותוס' שבועות ל"ז א' ד"ה הזיד:

## דף סד.

**קראו** את ההלל, נ"ב ע' תוס' וע' רמז בקרא על אמירת הלל בשחיטת פסח בירושלמי פאה פ"ז ה"ה קדש הילולים הרי הוא כקודש שקורין עליו את ההלל ע"ש בפני משה:

## דף סד:

**הילכך** בחמשין נמי סגיא, נ"ב ע' רמז וטעם לדבר ע"ד הסוד בס' קרבן חגיגה סי' י"ח:

**שם** ולא סמכי' אניסא, נ"ב ע' שבת קכ"ד א' רש"י ד"ה משום אעפושי וע"ע רב"י שם כ"ב ב' ד"ה ובה הי' מסיים דכ' דלא סמך קרא אניסא כו' וכזה בתוס' יומא כ"א א' ד"ה נבלעין וע' בח"א למהרש"א שם ד"ה ולא אירע קרי כו' וע"ע שבת ל"ב א' לעולם אל יעמוד אדם כו' וע' פסקי תוס' חגיגה סי' ה' ושו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ל"ז וע' מהרש"א חגיגה כ"ו ב' על התוס' ד"ה מנורה לא כתי' בה תמיד וע' שאילת יעב"ץ סי' י"ד וע' שו"ת רדב"ז ח"ו סי' ב' אלפים ר"ג וע' שו"ת חיים שאל ח"ב סי' מ"ג אות ב' וע' כתובות ס"א ב' מ"ט סמכת אניסא וע' תוי"ט דמאי פ"א מ"א ד"ה והחומץ שביהודה וע' ס' חומרי מתניתא יומא פ"ב א' מ"ש אהך דעוברה שהריחה בשר קודש דמדוע לא סמכי' אניסא דלא הפילה אשה מריח בשר הקודש ע"ש וע' ס' שאילת שלום על השאלתות סעיף קטן צ"ב וע' רשב"ם ב"ב קי"ט ב' ד"ה ומשני מתוך שצדקניות היו בטוחות בצדקתן שיעשה להם נס כו' עכ"ל וע"ש בס' בכור שור דעמד ע"ז דהא לא סמכי' אניסא ע"ש וע"ע תוס' ישינים יומא ל"ח א'

ד"ה והללו פתן מתעפשת וע' מהרי"ל ה' מיא דלישת המצות די"ז ע"א וז"ל וכ"כ המרדכי כו' דאין נפקותא במי המצות להשמר מסכנת התקופה דשומר מצוה לא ידע דבר רע אכן לא נהגינן הכי דאין סומכין על הנס עכ"ל ועמ"ש בגליון שבת ס"ג א' וע"ע יומא ס"ח ב' במשנה ר' ישמעאל אומר והלא סימן אחר הי' להם לשון של זהורית כו' ונ' ג"כ דפליגי במעין הנ"ל אי סמכי' אניסא דתנאי קדמאי דשם לא חשבו זה לסימן לקבעו לזמן ולומר שבזמן שהלבין הלשון בא לו הפ"ג לקרות כיון דהלבנת הלשון הוא עניין נסיי ולא סמכי' אניסא ואין לקבוע עניין נסיי לזמן שמדברין בו בהלכה ור' ישמעאל ס"ל דסמכי' אניסא ונחשב וודאי שיעשה הנס ויש לקבעו לזמן גם בעסק בהלכה ודו"ק:

## דף סה:

**אימא** להקטירן, נ"ב י"ל דאין כוונת הגמ' להגיה רק דוהקטירן דמתני' הכוונה והקטרת הכהן נמי נקראת ע"ש הבעלים של פסח הנותנין להקטיר ודוגמתו ממש ברש"י ברכות ל"ז ב' ד"ה ומקריב מנחות וע"ש בתוס' וע' זבחים מ"ז א' מ"ט דר"א בר יוסי דא"ק והקריב המקריב וגוף הך דכאן דתנן במשנה והקטירם והש"ס מגיה אימא להקטירם למ"ד תחת הוא"ו ע' כזה בירושלמי ברכות פ"ז ה"ב תני קטן וספר תורה עושין אותו סניף א"ר יודן כיני מתניתא קטן לספר תורה עושין אותו סניף וע' עוד כזה בהיפוך בשבועות כ"א א' דתני' בבריתא נשבע להחליף והש"ס מגיה אימא נשבע ומחליף וא"ו תחת הלמ"ד וכזה שם מ"ו א' דתנן במשנה שנכנס לביתו למשכנו והש"ס מגיה אימא ומשכנו:

## דף סו.

**תוד"ה** מה לתמיד כו' כ' ותימא ונילף מביניהו כו', נ"ב ע' שו"ת ח"צ סי' קנ"ב:

## דף סו:

**מביאה** חולין לעזרה, נ"ב ע' תוס' כאן וע' ר"ן נדרים ט' ב' ד"ה מביאה חולין לעזרה וע' ס' קרבן חגיגה סי' ל"ג:

**שם** תוד"ה והא כ' בירושלמי מפרש בע"א דכל עבודה שלצורך הקרבן אין בו מעילה כו', נ"ב הטעם דמה שאסרה תורה עבודה בקדשים הוא משום דהעבודה בזיון לקדשים וע"כ כשעושה לצורך הקדשים לא הוי בזיון ושרי ודוגמתו סנהדרין מ"ו א' במשנה כל המלין את מתו עובר בל"ת הלינוהו לכבודו להביא לו ארון ותכריכים אינו עובר עליו והטעם ג"כ דאיסור הלינה הוא משום דהיא בזיון למת וכאשר הוא לכבודו של מת אינו בזיון

ושרי ואולם בשו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ד"ש הביא סיפרי לא תלין נבלתו על העץ מה עץ דרך בזיון כו' ומכאן הוא שאמרו שאם הלינוהו לכבודו אין עוברים עליו ע"ש ומשמע דאם הי' נאסר לינה סתם גם לכבודו הי' אסור וע' לח"מ פ"ב מחגיגה הי"ג דלינה בקדשים לצורך מצוה שרי ואינו פוסל ע"ש ולפי הך דסנהדרין יש סברא לומר כן היכא דהלינה הוא לצורך מצות הקודש עצמו ודו"ק וי"ל גם שם בנידון הלח"מ דכיון דמלינו לקיים בו מצות שמחה זהו כבודו של הקודש לקיים בו מצוה ומש"ה שרי וע"ע ס' גור ארי' למהר"ל מפראג ז"ל עירובין ק"ד ב' ד"ה הקשו בתוס' דכ' דביאת מקדש בטומאה כדי להוציא טומאה משם אין בה איסור ביאת מקדש מה"ת כיון שנכנס לצורך הביהמ"ק להוציא הטומאה וכן מוכח על הסוגי' דאין איסור טומאה כשהוא נכנס לצורך ביהמ"ק דאל"כ למה אמרי' לקמן דאם אין טהורים נכנסים טמאים לבנות ולתקן ואמאי דחי' ללאו דכניסה בטומאה אי בשביל שאין כאן טהורים ימתין עד שיהיו טהורים ומשמע דא"צ להמתין כלל אלא כל שהוא לצורך מקדש הוא מותר ואין כאן איסור כלל וכן יש להוכיח מהא דבעי טמא ובע"מ איזה מהן קודם ומאי מיבעי לי' הא כניסת טמא הוא בכרת ובע"מ אינו בכרת ולמה דחינן ללאו שיש בו כרת כיון דיכול לבוא בע"מ שאין בו כרת אלא דאין איסור טומאה כאשר נכנס לצורך מקדש עכ"ל ז"ל והטעם ג"כ כנ"ל דעניין איסור כניסה בטומאה דהוא בזיון למקדש וע"כ כשהוא לצורך המקדש אינו בזיון ושרי וע' שבת מ' ב' דמותר לומר ד"ת בבית המרחץ לאפרושי מאיסורא ע"ש והוא ג"כ מסברא הנ"ל דטעם איסור ת"ת בבית המרחץ משום דהוא בזיון לתורה וע"כ כאשר הדיבור הוא בשביל כבוד התורה עצמה שלא תופר תורה ויתחלל כבודה בהעשות דבר שאסרתו תורה לכן אין הדיבור בזיון ושרי וכזה עוד בכמה דוכתי וע' בסה"מ להרמב"ם במל"ת ס"ט שדנו הרמב"ן והמגילת אסתר מדוע הותר כניסה לבע"מ לבנות ולתקן כו' עש"ה ולהנ"ל הטעם פשוט דאיסור הכניסה רק משום בזיון וכשנכנס לצורך לבנות ולתקן אינו בזיון וכן מה שדנו שם בעניין כהן בע"מ הנכנס בערבה בין האולם ולמזבח מדוע שרי י"ל ג"כ כנ"ל דכיון דהערבה מצות מקדש ע"כ הל' כבודו של מקדש ושרי ומש"ש המג"א דהטעם משום דעדל"ת צע"ק דהא היא רק מצוה מהלמ"מ וא"כ כי היכי דאין דנין מהלכה משום דכל הלכות חידוש הן ה"נ הלכה מעלמא לא גמרי' ואין ללמוד מ"ע של הלכה מכלאים בציצית שתדחה ל"ת ועוד דמ"ע של הלכה קילא טפי ממפורשת ואין ללמדה ממפורשת לומר עדל"ת ע' ירושלמי נזיר ריש פרק כ"ג דאב מדיר את בנו בנזיר הואיל והיא רק הלכה לכן איסור טומאתו למת קיל טפי מטומאת כהן דאיסורו מפורש ע"ש ועוד צ"ע בדברי המג"א דהא מבואר בזבחים צ"ז דאין עדל"ת שבמקדש וע"ע שו"ת ח"ס חאו"ח

סי' י"ח ד"ה והנה לכאורה כו' וע"ע שם סי' ל"ג ועמ"ש בגליון מכות כ"ב א' וע"ע בדינין והלכות שבסוף שו"ת מהרי"ו סי' מ"ט מש"ש וז"ל כ"ש לצורך המתים עצמן דאין כבוד המתים גדול מזו להוציאו מידי עכו"ם וקצת דמיא להא דאמרו דאסור לישן בביהכ"נ ואפ"ה התיר ריב"א לישן בה בליל יוה"כ כיון שהוא לצורך ביהכ"נ וכן מצינו בחזקי' מלך יהודה שקיצץ דלתות ההיכל ושיגרם למלך אשור כדי להציל שאר המקדש והעיר עכ"ל וע' שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רע"ח דכ' גם יש לפרש שאוכלין בביהכ"נ ממש כו' והטעם לפי שבתי כנסיות שבבבל תנאי הוא כך שאם הוצרכו אנשי העיר להאכיל שם עניים או להשכיבם שם מותר כו' וכ"ש אם הוצרכו לכך לצורך ביהכ"נ עצמו כההיא דמר בר ר' אשי דעייל לפוריי' להתם עד דתקין לי' שופכי כו' עכ"ל ולהנ"ל הנה לצורך ביהכ"נ עצמו כהך דמר בר ר' אשי נ' דאפי' תנאי א"צ ושרי בלא"ה:

## דף סז:

**רש"י** ד"ה זב כ' אע"ג דתני' בת"כ כו', נ"ב ע' אריכות בס' יריאים סי' שכ"ה:

## דף סח.

**אי** הוי כתי' חרבות כדקאמרת השתא דכתי' וחרבות מילתא אחריתי קאמר נ"ב דוגמת זה יומא ע"ז ב' מי כתי' אם תקח ואם תקח כתי' ופירש"י דמשמעות הוי"ו דמילתא אחריתי הוא:

**שם** כתי' בלע כו' וכתי' הנער כו', נ"ב ע' ס' הפרדס לרש"י סי' ב' דכ' דאשר יעמוד בתחי' בצדקת עצמו עליו נאמר בלע וגו' ואשר לא יספיק צדקת עצמו לזה רק יהי' לו בן וקרוב צדיקים אשר ילמדו עליו זכות לפני השי"ת להעמידו בתחי' אז השי"ת יחייהו ע"מ שלא ישוב לחטוא ואם עודנו יעמוד ברשעתו עליו הכתוב אומר והחוטא בן מאה שנה יקולל כו' ע"ש:

**שם** אידי ואידי לעוה"ב ולא קשיא כו', נ"ב משמע דלעוה"ב ג"כ יהיו מאורות חמה ולבנה וע' סנהדרין ק"א א' טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה שגלגל חמה בעוה"ז ורבי בעוה"ז ובעוה"ב ומשמע דבעוה"ב לא יהי' גלגל חמה וע"ש ברש"י:

## דף סח:

**בא** וראה כמה חביבה כו', נ"ב עמ"ש בקונטרס גבורות שמונים אות ל"ב ויל"ע עוד דהא ההכרח שיהי' מותר להקטירן בשבת דאל"כ גם במוצ"ש יהי' אסור להקטירם מפאת דאין לך עבודה כשיר' מערב ועד בוקר אלא זו בלבד ע' תוס' מנחות פ"ט א' ד"ה אין לך

וגם יל"ע מהך דביצה כ' ב' זורק את הדם ע"מ להקטיר אימורין לערב ועוד שם ואם הית' שבת לא יזרוק ואם זרק הורצה כו' ואמאי הא כיון דאסור להקטיר ביום תו גם בלילה א"א להקטיר אם מפאת עשה דהשלמה ואם מפאת דאין לך עבודה כשיר' מערב עד בוקר כו' כנ"ל וצ"ע:

**שם** רא"א אין לו כו', נ"ב ע' ס' הפרדס לרש"י סי' ד' דנ' מדבריו דפסק כר"א ולא כר' יהושיע עש"ה וצ"ע וע' שו"ת תשב"ץ ח"א סי' ק' דגם לר"א אם נשבע שלא לטעום כלום ביו"ט אין השבועה חלה דחשוב נשבע לבטל את המצוה אע"ג דאפשר ביושב ושונה ע"ש:

**שם** חלקהו חציו לאכילה כו', נ"ב ע' שו"ת מהר"ם בר ברוך סי' שמ"ח הביא גמ' דכאן בזה"ל רא"א אין לו לאדם ביו"ט ושבת אלא אוכל ושותה או יושב ושונה רי"א חלקהו חציו לגבוה וחציו לכם ודיקדק מכאן דכיון דקיי"ל דהלכה כר"י לגבי ר"א דר"א שמותי ע"כ מותר להתענות בשבת עד ו' שעות ולא יותר והקשה מכאן אירושלמי תענית דאמר דאסור להתענות בשבת עד ו' שעות ע"ש וצ"ע דפלוגתא דר"א ור"י כאן הוא ביו"ט לבד ואילו בשבת אמר כאן דהכל מודים דבעי' נמי לכם ומצוה ליישב:

**שם** וא"ר יוחנן ושניהם מקרא אחד דרשו כתוב אחד כו' ר"א סבר או כולו לד' או כולו לכם ור"י סבר חלקהו חציו לד' וחציו לכם, נ"ב כזה זבחים נ"ח א' ה"ק ר' יוחנן שניהם מקרא אחד דרשו וזבחת עליו את עולותיך ואת שלמיך ר' יוסי סבר כולו לעולה וכולו לשלמים ור' יוסי בר יהודה סבר חציו לעולה וחציו לשלמים:

**שם** ור' יהושיע סבר חלקהו, נ"ב במהרי"ו דנ"ט ע"א דפוס קאפוסט כ' המתענה בר"ה צריך ללמוד כל היום או לומר תחינות כיון דהאי גברא איני מקיים חציו לד' וחציו לכם צריך לקיים כולו לד' דבהא מודה ר' יהושיע לר"א עכ"ל וצ"ע מנ"ל וע"ע שו"ת מהר"י ברונא סי' פ"ב עש"ה:

**שם** מר ברי' דרבינא כולי' שתא הוי יתיב בתעניתא כו', נ"ב ע' שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רס"ב:

**שם** עצרת יום שניתנה בו תורה, נ"ב ע' רוקח סי' רצ"ה וז"ל לא מצינו שלמי ציבור כ"א בעצרת ע"כ אסור להתענות ביום עצרת אפי' אם מתענה בכל יום כדאמר בפסחים כו' מר ברי' דרבינא יתיב כולי שתא כו' ע"כ צריכין ישראל לשמוח שמוחל הקב"ה עונותיהם דאמרי' בירושלמי כו' בכל הקרבנות כתי' חטאת ובעצרת לא כתי' חטאת אמר להם הקב"ה לישראל מכיון שקבלתם עול התורה עליכם מעלה אני עליכם כאילו לא חטאתם מימיכם עכ"ל נ' שבא להוסיף טעם על איסור התענית מלבד טעמא דיום

שניתנה בו תורה והוסיף טעם מפאת שהציבור מביאין בו שלמים וכוונתו דכיון דשלמים הם לאכילת בעלים וזה גוף עניין הקרבן שע"ש זה נקרא שלמים שעושה שלום בין מזבח וכהן ובעלים דיש בו אכילת כולם ולכן אין להתענות בשבועות ומ"ש עוד משמחת מחילת עוונות אולי כוונתו גם בזה לטעם איסור התענית ואולם טעם זה נכלל שפיר בדברי הגמ' כאן דאמר יום שניתנה בו תורה הוא דמפאת זה הוא שנמחלין העוונות הואיל ומקבלין עול תורה:

**שם** אי לא האי יומא כו' כמה יוסף איכא בשוקא, נ"ב דוגמת ל' זה בקידושין ל"ג א' אי לאו תורה כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא:

**שם** ותלי וקאי בעברא דדשא, נ"ב כזה סוכה נ"ב א' אזל תלא נפשי' בעיבורא דדשא וחגיגה ט"ו ב' אשכחי' שמואל לר' יהודה דתלי בעיברא דדשא ובגיטין ל"ב ב' רבינא אשכחי' לר' נחמן בר יצחק דתלי וקאי בעיברא דדשא:

## דף סט.

**א"ה** משחט נמי לא נשחט, נ"ב ע' ס' בכור שור יומא פ"ה ב':

**שם** ר"א גמרי' איתעקר לי' ואתא ר"ע לאדכורי גמרי', נ"ב דוגמתו חולין ק"ג ב' ר' אסי גמרי' איעקר לי' ואתא ר' אלעזר לאדכורי':

## דף סט:

**תוד"ה** האי כ' וי"ל דשאני התם דמחוסר מעשה בגופו, נ"ב דוגמתו זבחים פ"ג ב' הנך לא מחסרן מעשה בגופיהו הני מחסרי מעשה בגופיהו וע"ע דוגמתו בתוס' יומא ס"ד א' ד"ה התם דכ' וי"ל כיון שאינו מחוסר מעשה בגופו לא חשיב נדחה עכ"ל:

## דף ע.

**וכגון** שבא בשבת, נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב חלק א' סי' י"ח וע"ע שם חלק ב' סי' י"ט:

## דף ע:

**מ"ט** לא דחי שבת הא ודאי קרבן ציבור הוא א"ר אילעא כו', נ"ב ע' ס' קרבן חגיגה סי' פ"ג ד"ה ועם זה פירשתי וצע"ק:

**שם** תוד"ה שלמים כ' ואי יכול לשוחטה מערב יו"ט אכתי שמונה הוו, נ"ב דבריהם צריכים ביאור וע' ס' בנין אריאל חלק בית תלמוד דכ"ח ע"ב:

## דף עא.

**הא** זימנין סגיאין דלא משכחת לה אלא שבעה כו', נ"ב ע' שו"ת ח"צ סי' קנ"ח ומש"ש דוודאי קל לחלק ביניהם החילוק פשוט דלילה תמיד אין בה שמחה משא"כ שבת כיון דכשחל יו"ט א' בחול יש בו שמחה לכן גם אם חל בשבת אין סברא לומר דישתנה חיוב שמחה דידי' וגם לילה בעצם אין ראוי' לזביחת שלמי שמחה דלילה אינו זמן הקרבה לשום קרבן ומשא"כ שבת ארי' דאיסור שבת הוא דרביע עלי' וע' כריתות ז' ב' במשנה:

## דף עא:

**הפסח** ששחטו כו', נ"ב ע' אריכות בסוגי' זו בס' קרבן חגיגה סי' ע"ח ובגוף עניין טעה בדבר מצוה ע' רמב"ן עה"ת ויקרא פרשה ה' פסוק ז' ובפי' הטור עה"ת שם:

**שם** א"ל ר' אליעזר מה אם הפסח שהוא מותר לשמו כששינה את שמו חייב זבחים שהן אסורין לשמן כששינה את שמן אינו דין שיהא חייב א"ל ר' יהושע לא אם אמרת בפסח ששינהו בדבר אסור תאמר בזבחים ששינן בדבר המותר, נ"ב דוגמתו זבחים ס"ו ב' במשנה א"ר אליעזר ומה אם חטאת שאין מועלין בה לשמה כששינה את שמה מועלין בה עולה שמועלין בה לשמה כששינה את שמה אינו דין שימעלו בה א"ל ר' יהושע לא אם אמרת בחטאת ששינה את שמה לשם עולה שכן שינה את שמה לדבר שיש בו מעילה תאמר בעולה ששינה את שמה לשם חטאת שכן שינה את שמה לדבר שאין בו מעילה:

## דף עב:

**והאיכא** שמחת עונה, נ"ב כל' זה ע"ז ה' א' לשמחת עונה ואולם בביצה ה' ב' הל' למצות עונה ע"ש ושם:

**שם** יבמתו בזיז מינה, נ"ב יבמות קי"ב א':

## דף עג:

**רש"י** ד"ה אלא א"ר פפא כ' וכגון דשחטי' בהדיא לשם פסח כו', נ"ב ע' שו"ת ח"צ סי' ק"ס:

## דף עד.

**איידי** דחם מקצתו חם כולו, נ"ב הוזכר תוס' יומא מ"ד ב' ד"ה בכל:

## דף עה:

אעפ"י שאין שם דשן, נ"ב ע' יומא ס"ח ב':
**שם** גחלי כו' ת"ל אש אי אש יכול יביא מחצה גחלת ומחצה שלהבת, נ"ב דוגמתו לעיל ס"ח ב' כתוב אחד אומר כו' לד' כו' לכם כו' חלקהו חציו לד' וחציו לכם ועמש"ש על הגליון וע"ע יומא כ' א' כתוב אחד אומר והקטיר כו' והרים כו' חלקהו חציו להקטרה וחציו להרמה וע"ש בגליון וע"ע מנחות ס"ג ב' אי לא כ' בשמן כו' ה"א דווקא מחצה חלות ומחצה רקיקין ע"ש וע' ש"ע או"ח סי' ט' סעי' ד' דאם הטיל בשאר מינים קצת ציציות מצמר כו' וקצת ממינו יש להסתפק בו וע"ש במג"א וע"ש בס' מנחת פתים העיר מגמ' ב"ב ג' ב' וליעבד מאי דאפשר בבנין וליעביד אידך פרוכת כו' גמירי אי כלהו בבנין אי כלהו בפרוכת משמע דאי לאו דגמירי הי' מותר לעשות מקצתו מזה ומקצתו מזה ויש להעיר עוד ממנחות ל"ט א' וב' דגדיל ופתיל דכתי' בציצית מותר לעשות מקצת גדיל ומקצת פתיל ולרב דווקא מזה ומזה והכי קיי"ל ולרבב"ח גם או גדיל או פתיל אבל לכ"ע עכ"פ מקצת מזה ומקצת מזה כשר וגם ק"ק דבכל הנך דציינתי כאן ולעיל ס"ח ב' ויומא כ' א' אמרי' חלקהו כו' חציו כו' וחציו כו' וכן כאן אמרי' מחצה גחלת ומחצה שלהבת ואילו במנחות שם לא אמרי' חצי גדיל וחצי פתיל רק אפי' רובה גדיל כשיר' ואפי' חוליא אחת כשיר' ונוי תכלת שליש גדיל כו' ע"ש ומ"ש המג"א באו"ת שם דלר"נ דשאר מינים מדרבנן למה יגרע כשמטיל בו קצת ציצית דאוריתא ובס' מנחת פתים שם כ' ליישב עפ"י גמ' גיטין ט"ו א' או כולו בקיום הגט או כולו בתקנת חכמים ע"ש ויותר הי' לו להביא גמ' ב"מ נ"ג א' דאוריתא ודרבנן לא מצטרפי:
**שם** תוד"ה לפי. ואין שוקלין כנגדו, נ"ב והך דאין שוקלין היינו משום ביזוי מצוה כמבואר בשבת כ"ב ב':
**שם** מסורת הש"ס כ' שבת פ"ד א' יומא מ"ז ב', נ"ב ומנחות ס"ב א':

## דף עו.

רב אמר כו', נ"ב ע' נוב"י חיו"ד סי' כ"ח:

## דף עו:

**הרודה** פת חמה כו' עד מפני שהשעורים שואבות, נ"ב כעין זה מכשירין פ"ג מ"ג:
**שם** כיון דאית לי' תשלומין כל ז' לא דחיא שבת, נ"ב ע' שו"ת חיים שאל סי' ע"ח:

**שם** תוד"ה אסרה כ' שיש להרחיק, נ"ב ע' מהרש"א ומהרש"ל שנדחקו בזה וע' שאילת יעב"ץ ח"ב סי' קפ"ז כ' דט"ס הוא ותחת "שיש להרחיק" צ"ל "שיש לה ריח" או "שיש לה ריח חזק":

## דף עז.

קמ"ל דר"ח איקרי מועד, נ"ב ע' רוקח סי' רכ"ח:

## דף עז:

**תוד"ה** שאין כ' דלית בה מעילה אחר שנזרק הדם כדתנן במעילה בפ' חטאת, העוף ד"ט, נ"ב צע"ג דאדרבה תנן שם להיפוך דבעולה מוטלין בבשר עד שיצא לבית הדשן **שם** תוד"ה עומר כ' וא"ת בשתי הלחם מה שייך באין בטומאה וי"ל משום תנופה דאית בהו, נ"ב] ע' תוס' מנחות ע"ח ב' ד"ה ולא דתנופה דשתי הלחם כעין הקרבתה:

## דף עט.

**נטמא** קהל או רובו כו' יעשו בטומאה ניטמא מיעוט הקהל הטהורין עושין את הראשון והטמאין עושין את השני, נ"ב בגמ' פריך דיוקי דרישא ודסיפא אהדדי לעניין מחצה על מחצה ומתרץ לרב כדאית לי' ולר' כהנא כדאית לי' ויש כזה משנה בסנהדרין קי"א ב' אנשי עיה"נ אין להם חלק לעוה"ב כו' ואינן נהרגין עד שיהיו מדיחי' מאותו העיר כו' ועד שיודח רובו ועד שידיחוה אנשים הדיחוה נשים וקטנים או שהודח מיעוטה כו' הרי אלו כיחידים כו' וק' ג"כ הדיוקים לעניין מחצה על מחצה וצ"ל ג"כ לרב דכאן דמחצה כרוב והללו עושין לעצמן והללו עושין לעצמן כיון דכל אחד הוא רוב כך גם שם דין המחצה כרוב ויהי' הדין שונה במחצה על מחצה הן מהודח רובה והן מהודח מיעוטה דבהודח רובה נגרר גם המיעוט שלא הודח אחריו להיות גם נכסי המיעוט אובדין ע"ש ואילו בהודח רק מחצה אין מחצה האחר נגרר אחר מחצה זה כיון דגם הוא מחצה וחשוב רוב והוי כעיר בפ"ע ואין מחצה הבלתי מודח ראוי לעונש כלל ואין נכסיהם אובדין ולהודח מיעוט נמי לא דמי דבמיעוט הנידוחין עצמן נידונין כיחידים והן בסקילה וממונן פלט ואילו בהודח מחצה אותו המחצה שהודח נחשב עיר מפאת מחצה כרוב והן בסייף וממונן אבד ומש"ה לא תני התם מחצה לא ברישא ולא בסיפא כיון דמפרש במשנה דמיעוט כיחידים ומפרש שם ג"כ דיחידים בסקילה וממונן פלט ומרובין בסייף וממונן אבד וגם מפרש שם דבמרובין גם נכסי מיעוט צדיקים שבתוכה אובדין עש"ה

בכל המשנה וא"כ מחצה דאין בהם לא דין רוב זה להיות גורר כו' ולא דין מיעוט זה להיותם בסקילה כו' לכן שפיר לא שניי' לא ברישא ולא בסיפא והוי ממש כהך דהכא דמשום דבמחצה הללו עושין לעצמן והללו לעצמן לכן לא שניי' לא ברישא ולא בסיפא דלתרוייהו לא דמי דהא אין הטמאין גוררין להיות עושין כולן בטומאה כברישא דכאן וגם אין נידונין כמיעוט להיות עושין את השני כבסיפא דכאן ומש"ה לא שניי' לא ברישא ולא בסיפא כדמפרש בגמ' אליבא דרב וה"ז ממש כהך דסנהדרין לפי הנ"ל ולר' כהנא דהכא דמחצה אינו כרוב א"כ נ' דלב' לישני דר' כהנא דכאן מ"מ בהך דסנהדרין יהי' הדין בהודח מחצה דהוו כיחידים והן בסקילה כו' דכיון דדין הסייף וממונן אבד חידוש הוא שם בעיר הנדחת לכן כ"ז שאינן רוב להיות עיר אין להיות דינם שונה מכל עובד ע"ז דהוא בסקילה וממונו פלט דו"ק ותשכח וא"כ שם בהכרח יתרץ ר' כהנא דאיידי דתני רישא רובו תני סיפא מיעוטו וה"ה דגם מחצה כמיעוט וכדמתרץ הכא ללישנא בתרא דר' כהנא וע"ש בסנהדרין ברש"י דכ' טעם אחד דבעי' רוב משום דכתי' מקרבך קרי בי' מרובך ולפי' זה לכאורה נ' דגם לרב דכאן אין לומר שם מחצה כרוב כיון דנתפרש בקרא תיבת רוב ודו"ק ויש עדיין לדון בזה הרבה ובאתי רק להעיר:

## דף עט:

**אין** היחיד מכריע את הציבור כו', נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ק"כ הביא ל' הסיפרי יכול יהא יחיד מכריע את העולם ת"ל לא תוכל לזבוח וגו' וכ' התשב"ץ ע"ז וז"ל ומה שנזכר בבריתא מכריע את העולם אמרי' בגמ' מכריע את הציבור אלא שלשון הבריתא הוא דרך גוזמא כלומר איך אפשר שהיחיד מכריע את העולם כו' עכ"ל ונ' דהבריתא באה לדרוש טעמא דקרא דאינו מן הראוי שיהי' יחיד מכריע את כל העולם כולו ואולי זהו ג"כ טעם הך דסנהדרין ב' א' דהטייתך לרעה בדיני נפשות עפ"י שנים וזה עפ"י משנה שם ל"ז א' דכשמאיימין את העדים מודיעים להם שכל המאבד נפש אחת מישראל כאילו איבד עולם מלא ונמצא שאילו הי' הטיי' לרעה עפ"י אחד הי' זה נחשב שנכרע עולם מלא ע"י יחיד וזה לא יתכן וכל' הסיפרי דא"א שהיחיד יכריע את העולם וע' קידושין מ' ב' ראב"ש אומר כו' עבר עביר' אחת אוי לו שהכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה כו' ואולי ת"ק שם באמת פליג עלי' וס"ל דאין יחיד מכריע לעולם כולו ומש"ה נקט רק לעולם יראה אדם עצמו לבד ולא הזכיר גם את העולם דהוא מוסר גדול יותר דמכריע ע"י החטא חלילה כל העולם כולו לכף חוב ויש לו ליזהר יותר במעשיו:

## דף פג.

**דם** ובשר חדא מילתא הוא, נ"ב זבחים ס' ב' מכות י"ט ב' תמורה כ"א ב' וע"ע ל' המשנה מנחות י"ג א' שהזבח דמו ובשרו ואימוריו אחד וע' רש"י כאן דכ' דם ובשר חדא מילתא הוא וה"ל פסולו בגופו כו' וע' מה שהסברתי בבית האוצר ערך אימורים כלל קנ"ב דכיון דהדם הוא המתיר של הבשר לכן חשיב גופו והבאתי גמ' ב"ק ע"ח ב' כיון דצריך לאישתרויי בהדה בשחיטה כמאן דשייר בגופה דמי ע"ש וע"ע רש"י מנחות נ"ז ב' ד"ה כל שממנו לאישים דכ' ומשתי הלחם כבר עלו חלבי כבשי עצרת הבאין עמהן וכגופן דמי עכ"ל ונ' ג"כ דכיון דהכבשים מתירין את הלחם לכן חשיבי גופן ואולם בגמ' שם אמר אין מגופן לאישים וכן בתוס' שם ע"ד ב' ד"ה ובזה אע"ג דאיכא כבשים בהדי לחם כו' מגופו מיהא ליכא למזבח ע"ש:

**שם** הית' לו כו', נ"ב ע' ס' קרבן חגיגה סי' ז':

## דף פג:

**לא** נצרכא אלא לגיה"נ, נ"ב ע' שו"ת משפטים ישרים סי' צ"ח ומש"ש דהא דגיה"נ עץ הוא היינו רק שאין בנותן טעם בדבר אחר אבל הוא עצמו ראוי לאכילה וכ"כ גם בס' חוות דעת אהך דאין בגיה"נ בנותן טעם וצ"ע מלעיל כ"ב

## דף פד.

**ר'** אשי אמר שבתון דיו"ט עשה הוא ואין עדל"ת ועשה, נ"ב ק"ק דהא כאן אפסח קאי וא"כ בלאו שבתון נמי האיכא עשה ול"ת לפמ"ש היריאים סי' ק"י וז"ל צוה הקב"ה שישמרו ישראל כל חוק ז' ימי הפסח באיסור חמץ ומלאכה וכל האמור בהן דכתי' בפ' בא ושמרת את החקה הזאת למועדה מימים ימימה כלל בזה המקרא כל חוק ז' ימים ואעפ"י שהזהיר וציוה במקום אחר הוסיף לך הכתוב עשה בכלל עכ"ל וא"כ הרי יש כאן ל"ת דמלאכה ועשה דושמרת וגו' ואולי לעניין מלאכה הוי ושמרת רק לאו ככל השמר דלאו דהוא לאו ויהי' ראי' מכאן דעשה דוחה תרי לאוי וגם אולי שריפת נותר של פסח הוא ג"כ בכלל ושמרת הנ"ל הואיל ומפסח קאתי אף שבא ע"י מקרה ההותרה וא"כ עשה דושמרת כי היכי דמצטרפת אל איסור המלאכה הנדחה ה"נ מצטרפת אל חיוב שריפת נותר המדחה וא"א לחושבה:

**שם** תוד"ה ולא כ' דוחה יו"ט כו', נ"ב כן הוא ג"כ דעת הרוקח דהיתיר א"נ רק מטעם דחי' ע' לשונו סי' רצ"ז אך אשר יאכל לכל נפש אוכל נפש דוחה יו"ט עכ"ל:

## דף פד:

**שבירת** העצם מבעוד יום איכא ביניהו. נ"ב עמ"ש על הגליון לעיל ה' א' לעניין אם פסח נאכל בתוספת יו"ט וכעת ראיתי בתוס' רבינו יהודה החסיד ברכות כ"ז א' ד"ה דרב שנסתפק באמת בזה ודעתו נוטה דרשאין לאכול הפסח בתוספת עש"ה ואולם מהך דכאן לכאורה משמע איפכא דאי איתא בזמן שיכולין להוסיף הא ה"ל ראוי לאכילה דאפי' אינו מוסיף עדיין מ"מ כיון שיכול לקבל התוספת ולאכול א"כ הא ה"ל ראוי לאכילה וע' זבחים צ"ד א' דכיון דאי בעי חשוב עלי' מיקרו ראוי לקבל טומאה וא"כ ה"נ כיון שיכול לחשב שמקבל עליו תוספת יו"ט אפי' אינו מקבל מיהת ראוי מיקרי ואפי' בעי דיבור נמי ה"ל למיחשב ראוי ואילו לישנא דמבעוד יום דגמ' משמע דכל זמן היום חשיב אינו ראוי ויל"ע ג"כ לסברת רבינו יהודה חסיד הנ"ל המקבל עליו התוספת ואוכל הפסח מבעוד יום ויש חמץ אז ברשותו אם אין עובר בזה על לא תשחט חמץ דם זבחי דכי היכא דמקטיר עובר משום דאיתי' בהלנת האימורין ה"נ האוכל איתי' בהלנת בשר אלא דאם נאמר דנאכל רק בלילה י"ל דכיון דעיקר הלאו הוא לא תשחט לכן אין הלאו רק בזמן שחיטה ולא בלילה ומש"ה לא הוזכר אוכל על החמץ בפ' תמיד נשחט ומשא"כ אם נאמר דנאכל גם ביום בתוספת וא"כ אם מקבל עליו התוספת מבעוד יום ואוכלו דאכתי זמן שחיטה הוא לכ"ע ואפי' נימא דשחיטת פסח אין דוחה איסור תוספת יו"ט ע' מ"ש לעיל י"ג א' בגליון מ"מ בתוספת של אחר שמקבל עליו ועדיין אחרים לא קיבלו עליהם נ' דשפיר זמן שחיטה מיקרי וא"כ יש סברא לומר דגם האוכל אז על החמץ עובר בלאו ויש לדון בזה ואכ"מ:

**שם** משום פקע, נ"ב פי' מחשש שביר' ע' שבת ל"ח ב' במשנה ולא יפקיענה בסודרין פירש"י לא ישברנה וכן בגמ' שם מ"ב ב' ומ"ג א' דשכיחי דפקעי דעבידי דפקעי פירושו ג"כ שביר':

## דף פה.

טומאת סתרים היא כו', נ"ב ע' שו"ת ח"צ סי' ס"ב:

## דף פו:

**השותה** כוסו בב"א ה"ז גרגרן, נ"ב נ' דתיבת גרגרן נגזר מן גרון ועיקר תיבת גרגרן היינו השופך מן הכוס לגרונו ע' פרה פ"ט מ"ד ואם גרגר ע"ש בר"ש והשותה כוסו בב"א אף דהוא דרך שתי' מ"מ כיון דשתאו בב"א נחשב כאילו שפך מן הכוס לגרונו דרך זלזול

ואולם בפיה"מ להרמב"ם טהרות פ"ז מ"ט כ' כוונה אחרת בתיבת גרגרן וע"ע רש"י גיטין פ"ט א' ד"ה גירגרה בשוק:

**שם** ושתיי' בחד זימנא, נ"ב ע' שו"ת ראשית בכורים דמ"א ע"ב שהקשה מירושלמי תענית פ"ד ה"ב דאמר דר' יוסי בן חלפתא דהוא סתם ר' יוסי הוא מבני יונדב בן רכב וא"כ איך שתה ר' ישמעאל בר' יוסי יין הרי מפורש בירמי' ל"ה פסוק ו' ופסוק ח' שנאסרו בני יונדב בן רכב לשתות יין עד עולם ע"ש ומ"ש הראשית בכורים שם דנראה מכאן דר' ישמעאל בר' יוסי שתה הכוס שניתן לו לא הי' צריך לומר דנראה שהרי מפורש כאן כן והנה מצאתי בשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' נ"ג בעניין מי שנדר עד"ר שלא לדבר עם פלוני וציוהו אביו לדבר עמו ודן שם התשב"ץ אם יש כאן דבר מצוה להתיר לו וז"ל ועוד שיש להתיישב בדבר זה אם מצוה לקיים דברי אביו ואם לא וכ"ש אחר מיתתו כו' ולבסוף כ' שם דכיון דקונם שאני מדבר הוי רק נדר מדרבנן לכן ראוי להתיר לו כדי לקיים מצות אביו דוודאי קצת מצוה יש בדבר וסימן לדבר מצות יונדב בן רכב לבניו עכ"ל ונ' מדבריו דמה שנתחייבו בני יונדב בן רכב לקיים מצות אביהם שציוה עליהם שלא לשתות יין כו' הוא רק משום כיבוד ופשיטא דהכי הוא דאל"כ מפני מה יתחייבו בזה וא"כ חיוב כיבוד הרי הוא רק באב וכן חייב אדם בכבוד אבי אביו אבל באבי אבי אביו לא שמענו וא"כ שפיר הי' ר' ישמעאל בר' יוסי דהי' דורות רבות אחרי יונדב מותר ביין ויונדב גופי' נ' דלא ציוה רק לבניו ובני בניו דוודאי לא הי' מצווה למי שאין לו לשמוע אליו וזהו שנא' בירמיהו ל"ה פסוק ו' שם כי יונדב בן רכב אבינו צוה עלינו לאמור לא תשתו יין אתם ובניכם עד עולם והרי שהזכיר רק אתם ובניכם ומ"ש עד עולם הכוונה כל ימי חייכם ואין הכוונה כלל כל הדורות ואותם שהיו אז או שהיו בני בניו ממש ואף שהי' ביניהם קרוב לש' שנה ע"ש ברד"ק אין זה תימה כלל ע' תוס' עירובין נ"ד ב' ד"ה תנו ואו שאז היו הבני בנים מצווים גם הם כן בפירוש גם לבניהם וכן הבנים לבנים כסדר והזכירו רק הצוואה הראשיית אבל משפסקו לצוות כן ור' ישמעאל בר' יוסי שלא שמע ציווי כזה מאביו ולא מאבי אביו פשוט כביעתא בכותחא שהי' מותר בדבר ואין כאן אפי' ריח קושיא ומ"ש המצודות שם עד עולם עד סוף כל הדורות [ויהי' לפי פירושו ל' המקרא אתם ובניכם עד עולם כל' משנה תמורה י"ז ב' ולדן ולד ולדן עד סוף כל העולם אין אנו אחראין לדבריו וע"ע בזה בשו"ת שבות יעקב סי' קס"א וע"ע בשו"ת שבות יעקב סי' קס"ח מש"ש בתוך התשובה דמה ששמעו למצות יונדב בן רכב הי' מצד החסד ולפנים משורת הדין עש"ה שדבריו הם מעין דברי התשב"ץ הנ"ל ולא הביאם וע"ע גמ' ב"ב צ"א ב' המה היוצרים

אלו בני יונדב בן רכב שנצרו שבועת אביהם ומשמע ג"כ דלא היו חייבים בזה מעיקר הדין דאל"כ מה רביתיהו ומה זה שהוזכר להם לזכות:

## דף פז:

**לבית** אמן, נ"ב הכוונה עפ"י גמ' סנהדרין ל"ח ב' אדה"ר ראשו מא"י וגופו מבבל והראש הוא העיקר באדם דבתר רישא גופא אזל עירובין מ"א א' ע"כ א"י מתייחס לאדה"ר שמשם ראשו ובבל מתייחס לחוה שנלקחה כולה אחת מצלעותיו נמצא דגם ראשה מבבל וזהו ששיגרן לבית אמן, מס' חומרי מתניתא בשם ספר עוללות אפרים בתוספת נופך:

## דף פח.

**גדול** קבוץ גליות כיום שנבראו בו שמים וארץ. נ"ב דוגמתו תענית ז' ב' גדול יום הגשמים כיום שנבראו שמים וארץ וע"ש ח' ב' גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות והוא שם מימרא דר' יוחנן כמו כאן וע"ע דוגמא מגילה י' ב' אותו היום הית' שמחה לפני הקב"ה כיום שנבראו בו שמים וארץ:

**שם** אמר רבא כיון ששחטו אין לך מיחוי גדול מזה, נ"ב דוגמתו ב"ב ל"א א' אבל שית אין לך מחאה גדולה מזו וע"ש דאין מבורר אם הוא גם שם מימרא דרבא או הוא מאמר סתמא דגמ' וע"ע דוגמא להך דכאן גמ' דיבמות ק"ח א' נישואי' הן הן מיאוני' וע' ר"ן קידושין ריש פ' האומר ד"ה ובא אחר וקידשה בתוך שלשים יום וע"ע עירובין פ"ב ב' כל הסוגי' כהך דכאן וע"ע ב"ב מ"ב א' ואי ס"ד לוקח אית לי' קלא אין לך מחאה גדולה מזו וע"ע שו"ת מים עמוקים סי' ה' דכ' ומה שטען שאעפ"כ הרי בטל הגט באותה ביאה שכיון שבא עלי' בתורת אישות אין לך ביטול גדול מזה כו' וע"ע שו"ת הריב"ש סי' קצ"ג דכ' וגם שלח להתרות במחותנו שיוציא הבת מביתו ושאם לא יעשה כן שהוא יקבל קידושין מאחר בעד בתו ואין לך מחאה גדולה מזו ואעפ"י שלא פירש בהתראתו שאינו חפץ בקידושין הרי גלה רצונו דאיך יקבל קידושין מאחר אם נתרצה באלו כו' ע"ש וע"ע כזה בשו"ת הרשב"א ח"ד סי' ל"ד:

**שם** רש"י ד"ה תמרים כ' יש בבבל הרבה, נ"ב כזה תענית כ"ט ב' ע"ש ברש"י ד"ה דקלים וע' נדרים כ"ב א' מכדי ונתן ד' לך שם לב רגז בבבל כתי' כו' וע"ש דמפרש קרא הנ"ל לב רגז וכליון עינים ודאבון נפש דקאי אתחתוניות דהוא דבר שמדאיב את העינים ומכלה את הנפש והנה לב רגז כמשמעו הוא מחשבה רעה הרי מתוכחתי' של בבל מחשבה

רעה ותחתוניות וע"כ הקדים השי"ת רפואה למכה לישראל הגולים לבבל בהיות שם תמרים בריבוי שאמרו עליהם בכתובות י' ב' דתמרים מבטלים מחשבה רעה וחולי מעים ותחתוניות:

## דף פח:

**רש"י** ד"ה בתקנתא דרבי' כ' שממעט באכילתו כו', נ"ב ע' שו"ת ח"צ סי' קנ"א דמקיים דברי רש"י כמות שהן:

## דף פט.

משום דקממעט באכילת שלמים, נ"ב כזה מנחות פ' ב':
**שם** וניתי מותר הפסח ונימא אי דידי כו', נ"ב ע' ס' מכתב לדוד דף ד' ע"א דהקשה דאכתי הא ממעט באכילת מוח שבעצמות שיש בהן מוח דבמותר הפסח קיי"ל דשוברן ומוציא המוח ואוכל ואילו בפסח דעצם לא תשברו בו שורפן וא"כ הא זהו מיעוט ברור ע"ש:
**שם** דמותר הפסח נאכל ליום ולילה, נ"ב ע' שאילת יעב"ץ סי' קע"ב:
**שם** וכי מפרישין תחלה למותרות, נ"ב מנחות פ"א א':
**שם** האומר לבניו כו', נ"ב ע' מה שדן מזה בשו"ת הרא"ש כלל י"ג אות כ' ד"ה ואלה תשובות הרא זלה"ה דיכול אדם להקנות למי שאינו מבורר וחל הקניין ע"ש בארוכה עוד מכמה ראיות וע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קנ"ב מש"ש אבל זה לא זכה לשום אדם ידוע ולא חל זכותו כלל ע"ש ויש לדון בדבריו מראיות הרא"ש הנ"ל:

## דף פט:

**אכיל** ר' פפא ארבע, נ"ב ע' תענית י"א א' ר' פפא כל פרסה ופרסה כו':
**שם** והמוכר כו', נ"ב בתוספתא פרק ז' אי' המוכר עולתו ושלמיו לא עשה כלום המעות גזל ביד בעלים ואצ"ל בחטאת ואשם פי' דאפי' עולה ושלמים דהם קרבנות נדבה והיו יכולים לבוא עבור אחר עכ"ז לפי שהם הקדש ואינם שלו א"י למכרן ואצ"ל חטאת ואשם דבאין על חטא ואפי' הוא עצמו אם הפריש על חלב שאכל אמש אין יכול להביאו על חלב שאכל היום כמבואר בכריתות כ"ז ב' וא"כ כ"ש שאין יכולין לכפר על חטא של איש אחר וליתניהו במכיר' וע' חולין מ"א א' דלמ"ד דקדשים קלים ממון גבוה הן יש צד סברא דשלמים חשיבי יותר אינו שלו מחטאת דבחטאת דבא לכפרה י"ל דכיון דקני לי' לכפרה כדידי' דמיא ע"ש ואין לו עניין לכאן דמ"מ כיון דא"א לו לכפר רק על אותו החטא שהופרש עליו ליתי' במכירה וכנ"ל:

## דף צ.

**החייהו** משה מכדי אכילה כו', נ"ב היינו דצרכי האכילה כעצים לצלייתו כו' קרוים כדי אכילה וכזה בספרא ויקרא דיבורא דחובה פרק י"ח ואם לא תגיע ידו די שה כו' יש לו שה ואין לו צרכיו מניין שיביא קרבן עני ת"ל די שה ובפי' הראב"ד יש לו שה ואין לו צרכיו פי' הוצאות הדרך אין לו כדי להעלותו לירושלים ולהביאו ת"ל די שה שהי' יכול לומר אם לא תגיע ידו לשה עכ"ל הרי דצרכי השה הטפלים ונצרכים להבאתו קרוים די שה וכך כאן צורכי האכילה כעצים כו' קרוים כדי אכילה:

**שם** רבה ור' זירא חד אמר כו', נ"ב ע' שו"ת ח"צ סי' קי"ג:

**שם** כיון דהכשירו כו', נ"ב ע' חידוש בס' קרבן חגיגה סי' ט' דאגב דשרי ליקח במעות פסח שניתותרו למצת מצוה יכול ליקח בהם ג"כ מצה לכל שבעת הימים ועוד שם חידוש דיכול להוציאם לצורך בדיקת חמץ באתרא דבדקי באגרא וכדומה דכיון דכתי' לא תשחט על חמץ וגו' ה"ל צורך פסח ע"ש:

## דף צ:

**תוד"ה** מי כתבו וי"ל כי יהי' טמא כתי' והאי קלישא טומאתי', נ"ב ל' הגמ' כאן ומעילה ח' ב' כיון דטבל קלש טומאה וע"ע זבחים י"ז א' וע"ע טבול יום פ"ג מ"ו וחכ"א אין טבול יום טמא וע' רש"י חולין קכ"ח א' ד"ה ומהדר הש"ס דכ' דטבול יום הוא טומאה דרבנן וע"ש בגליון הגרע"א ז"ל וע"ע תוס' נזיר י"ז א' ד"ה אין דכ' דטבול יום קלישא טומאתי' ולא מעכב מלחול נזירות כו' וע"ע רש"י סוטה כ"ט ב' ד"ה הצד השוה דכ' דטבול יום מיקרי טמא עש"ה וע"ע לעיל ל"ד ב' מאי נפסל נפסל בטבול יום א"ה היינו טמא תרי גווני טמא מוכח דטבול יום לא מיקרי טמא סתם רק הוא גוון טומאה בפ"ע דצריך להתפרש וע"ע רש"י שבת י"ד ב' ד"ה ובא השמש דטבול יום לא מיקרי טמא ומיהו טהור גמור נמי לא הוי ע"ש וע' שאילת יעב"ץ ח"ב סי' פ"ט וע"ע רש"י חולין ל"ד א' ד"ה חוץ מן הטבול יום דכ' דאיקלשא טומאה מיני וכ"ה ברש"י לעיל י"ד ב' ד"ה דתנן כל הפוסל כו' וע' תוס' סנהדרין פ"ג ב' ד"ה וטבול יום וע"ע פיה"מ להרמב"ם כלים פ"א מ"ח דכ' ולא נרחיק טבול יום מן החיל כמו מה שהרחקנו טמא מת לפי שטבול יום כבר נטהר בשלשה מטבול יום אמרו וחכ"א אין טבול יום טמא עכ"ל:

## דף צא.

**יכול** אף בשעת היתיר הבמות כן, נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ק"ך:

**שם** רש"י ד"ה בית האסורין של ישראל כ' או לשלם ממון, נ"ב ע' שו"ת שתי הלחם סי' ט' ומצאתי בשו"ת מהר"י ווייל בחידושי אגדה שם [דס"א ע"א דפוס קאפוסטו] וז"ל אבא בר מרתא הוו מסקו בי' זוזי בי ריש גלותא הוו מצערי לי' משמע אדם שיש לי ואינו משלם חובשין אותו עכ"ל וע"ע ש"ע או"ח סי' של"ט סעי' ד' בהג"ה וע"ע רא"ש מועד קטן פרק ב' סי' ה' מאי הרדפה כו' וע' שאלתות פ' קרח סי' ק"ל דנ' דמפרש הך דמ"ק ט"ז א' ואסרינן דהיינו להושיבו בבית האסורים דלא כפירש"י שם וע"ש בשאלתות דאין בנוסחתו תיבות מאי הרדפה וע' רמב"ם ה' מלוה פ"ב ה"א מש"ש ואין אוסרין אותו ומשמע דמצד התקנה יש לאוסרו בבית האסורים אם אין רוצה לישבע שבועת התקנה שאין לו יותר עש"ה דאל"כ לא הי' לו לכתוב כלל הך דואין אוסרין אותו ודו"ק וע"ע שו"ת הרא"ש כלל ז' אות י"א דכ' דמנהג פשוט בכל תפוצת גלות ישראל מי שחייב מס לקהל חובשין אותו בבית הסוהר כו' ע"ש וא"כ י"ל דרש"י דכאן נמי איירי בהכי וע"ע שו"ת הרא"ש כלל ס"ח אותיות י', י"א עש"ה וע"ע שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' קס"ח וע"ע ברמב"ם שם פ"ב ממלוה ה"ד דאם הוא אמוד שיש לו ממון אין משביעין אותו רק מעשין אותו לשלם ע"ש ועישוי זה י"ל דהוא ג"כ ע"י בית האסורים וגם מדינא דגמ' ע' שו"ת הר"י ברונא סי' רל"ה דדימה אותו להוחזקה נדה בשכינותי' דמלקין עפ"י השכינים וה"נ כיון דהשכינים אומרים שהוא עשיר ויש לו לשלם כופין אותו בכל דבר עש"ה:

**שם** כ' אי נמי כדתניא כו', נ"ב יש עוד בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח יהא תפוש עד שיבואו עדיו ע"ש:

## דף צא:

ואפי' נשים, נ"ב ע' שו"ת תשב"ץ ח"א סי' ג':

**שם** תוד"ה איש ולא קטן כ' ובפ"ד מיתות נמי ק' כו', נ"ב ע' ס' קרבן חגיגה סי' נ"ה וסי' נ"ז ומש"ש דה"א לחייב קטן כמו שקטן רודף מחויב יש להסביר ביותר דמיתת ב"ד מלבד הכפרה יש בה ג"כ טעם כדי שלא יבוא לעשות עוד ככה ולא יבואו אחרים לעשות ככה כשיראו שזה עשה כן ולא נענש כטעם והנשארים ישמעו ויראו ולא יזידון עוד וכטעם אף אתה היית מרבה שופכי דמים בישראל נמצא שיש במיתת רוצח ובועל ערוה עניין הצלה שלא יהיו בני אדם נרצחים והנשים נבעלות בעבירה אם לא יעשה דין ברוצח כו' וע"כ ה"א דגם קטן חייב דהוי ממש מעין מיתת רודף להצלת הנרדף ודו"ק וע' דוגמא במהרי"ק שורש פ"א דטעמא דמ"ד דמעמידין אפטרופוס לתם לגבות מגופו אע"ג דפלגא ניזקא קנסא וקטן לאו בר קנס הוא משום דשור דרכו ליילך ולהזיק ושכיח היזיקא וע"כ

משום תקנת רבים מחייבינן גם לקטן ע"ש שכן כוונתו אם שקיצר שם בלשונו וע' רע"ב עה"ת פ' משפטים עה"כ מכה איש ומת טעם למאי איצטריך קרא לפטור קטן רוצח וע' תוס' ערכין ג' א' ד"ה למעוטי ובהגהות וחידושים שבסוף המסכתא שם וע"ע רע"ב עה"ת שם עה"כ ומקלל אביו וע"ע רע"ב עה"ת פ' קדושים ד"ה ואיש פרט לקטן ואין דבריו שם מובנים שהרי לא מפאת שאין הקטן בר ביאה היית פוטרו שהרי בן ט' ביאתו ביאה ורק מפאת שאינו בר עונשין וע"ע בנימוקי מהרמ"מ שבסוף המהרי"ו והעתקתי דבריו בגליון חולין י"א ב' שכ' דמיתת הרוצח יש לו לדחות שבת כמו פ"נ דדחי שבת ע"ש וי"ל ג"כ כוונתו כנ"ל דמיתת הרוצח פ"נ הוא דאם לא יומת יהרוג עוד אנשים אחרים וילמדו ממנו גם אחרים לרצוח נפשות כשיראו שלא נעשה ברוצח דבר וע"כ אם א"א להרוג הרוצח רק ע"י דחיית שבת יש לו לדחות שבת כפ"נ דדוחה שבת אלא דגזה"כ לא תבערו וגו' ולכן דוחה עכ"פ לאיסור תחומין דליכא קרא ולכן שפיר עשו גואלי הדם שיצאו חוץ לתחום בשבת כדי להשיג הרוצח אם לא יכלו להשיגו זולת זה עש"ה שי"ל כן כוונתו והוא כמ"ש למעלה דכל רוצח ה"ל כמו רודף אם לא יומת וע"כ שפיר ה"א דגם קטן יש לו ליהרג על רציחה וכנ"ל:

## דף צב.

**גבי** קדשים העמידו דבריהם במקום עשה, נ"ב ע' רי"ף שבת פרק א' דף ז' ע"ב מדפי הרי"ף דנ' דדיקדק מכאן דזה דבר כלליי בכל מקום דחכמים מעמידין דבריהם במקום עשה ע"ש שכ' ועוד לדבר מצוה אמאי שרי והא העמידו דבריהם במקום עשה כדתנן אונן טובל כו' ומדהקשה ברי"ף קושי' מכח זה משמע דזה דבר כלליי פסוק בכל מקום וע' שו"ת שבית יעקב סי' קל"א מש"ש ובישובו להרמב"ם לא נתקררה דעתי כו' אבל מה שמותר מדאוריתא מנ"ל דלמא בזה לא העמידו דבריהם במקום שיוכל לבטל מצוה דאוריתא כו' עש"ה ובמחכת"ה נעלמו ממנו דברי הרי"ף הנ"ל וע"ע שו"ת נחלת שבעה סי' מ"ו עש"ה ויש לדון בכל דבריו שם וע"ע שו"ת שבות יעקב ח"ג סי' קל"ז וע"ע שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רפ"ד משמע דאין שם שום כלל בזה ע"ש שכ' ואעפ"י שלא מצינו שהקלו בשאר איסורי מאכלות דדבריהם במקום חולי שאין בו סכנה איסור זה של בישולי כותים התירו שאין אומרים בשל דבריהם זו דומה לזו שהרי העמידו דבריהם במקום כרת ופעמים שהם דוחים דבריהם במקום מצוה כההיא דיומא ל"ה ב' דעששית של ברזל ואפי' לר"י עכ"ל וע' פיה"מ להרמב"ם אהלות פי"ח מ"ד דכ' אהך דבודקים לעושה פסח ואין בודקין לתרומה ע"ש שכ' וסבת זה שטומאת בית הפרס דרבנן ופסח

בזמנו בכרת ולא העמידו דבריהם במקום כרת בכל הדברים ואין בגזיר' דרבנן ביטול קרבן במועדו כו' עכ"ל ומ"ש בכל הדברים ומשמע דבשום מקום לא העמידו דבריהם במקום כרת צ"ע מסוגי' דכאן דהא בערל הזאה ואיזמל העמידו דבריהם במקום כרת וכן מה שהוסיף טעם מסברתו דאין בגזיר' דרבנן ביטול קרבן במועדו והיינו דאין כח בדרבנן לבטל הבאת קרבן הקבוע לו זמן ג"כ צ"ע מערל והזאה ומלעיל ס"ה ב' הרכבתו כו' ועוד מכ"ד וע"ע חידושי רמב"ן שבת קנ"ד ב' ד"ה והאיכא צער ב"ח כו' מש"ש ואין כאן שיתירו ביטול כלי מהיכנו משום צער ב"ח דאוריתא וכן בדין שהרי העמידו דבריהן במקום מצוה כדאיתא בפ' המילה כו' עכ"ל ומשמע ג"כ דס"ל דזה דבר כללי דהעמידו דבריהם במקום מצוה ואולי כוונתו רק לשבותי שבת לבד:

**שם** תוד"ה אבל כ' תימא לריב"א כו', נ"ב ע' ס' קרבן חגיגה סי' ז' וסי' י"ו וע"ע שם סי' כ"ה ומש"ש דטבילה דכאן משום חיוב טהרת עצמו ברגל וצ"ל דבעודו ערל לא מהני לי' טבילה וזה ראי' למ"ש אני כן במ"א דיש חשש חציצה מפאת הערלה ואכ"מ וגם י"ל בפשיטות לפמ"ש ז"ל דחיוב טהרה דרגל מפאת הכניסה למקדש ואכילת קדשים שלמי חגיגה ושמחה א"כ טבילה שבעודו ערל לא הועילה מפאת היסח הדעת דכיון דערל אסור בקדשים הסיח דעתו מהם וצריך טבילה שנית משום היסח הדעת ממש כהך דחגיגה כ"א האונן כו' צריכין טבילה לקודש ה"נ אמר הכא דערל צריך טבילה וע' בגמ' חגיגה שם כ"ד ב' ובזבחים צ"ט א' וגם יל"ע לר"ע ביבמות ע"ב ב' דמשוי לערל כי טמא אי מועלת טבילה בעודו ערל ואכ"מ להאריך וע"ע שו"ת רדב"ז ח"ג סי' תתנ"ח:

## דף צג.

**גר** שנתגייר בין שני פסחים כו', נ"ב ע' תוספתא פרק ח' ניתן להן לישראל לבנות בית הבחיר' היחיד עושה פסח שני ואין הציבור עושין פסח שני ר' יהודה אומר אף הציבור עושה פסח שני פי' שאילו הי' נבנה ביהמ"ק עתה בין פסח ראשון לשני ס"ל לת"ק דאין לעשות פסח שני דאין ציבור עושין פסח שני ור"י ס"ל דעושין:

## דף צג:

**לדידך** קשיא כו', נ"ב בגליון הגרע"א ז"ל כעין זה עירובין דמ"ט ע"ב עכ"ל ויש עוד כעין זה יומא דמ"ו ע"א:

## דף צה.

**מאי** קמרבי לי' לא תוציא כו', נ"ב ע' רמב"ם ה' קרבן פסח פ"י הט"ו וע' ס' קרבן חגיגה סי' ז':

**שם** דהוה לאו שניתק כו', נ"ב מה שהקשו ז"ל דלאו כולל יותר מעשה דעשה דתשביתו ליתה בנשים דמ"ע שהזג"ג היא ע' בה"ג ה' פסח פרק שני וז"ל ונשים אע"ג דכל מ"ע שהזג"ג נשים פטורות לענין פסח מיחייבן בכל מילי כגברי לבעורי חמירא ומיכל פטירא ומישתי הני ארבעי כסי דחמרא דאר"י כו' נשים חייבות בד' כוסות שאף הן היו באותו הנס עכ"ל ומדכללו בהדי מיכל פטירא מוכח כוונתו דמה"ת חייבות בביעור חמץ כמו בחיוב מצה ומוכח דעתו דטעמא דאף הן היו כו' מהני לחייבם מה"ת וע' תוס' מגילה ד' א' ד"ה שאף:

## דף צה:

**רי"א** מניין לפסח שני שאין טעון לינה כו', נ"ב בתוספתא פרק ת' איתא ר"א אין הב' טעון לינה אלא כיצד הוא עושה נכנס ושוחט את פסחו בעזרה ויוצא ומספיד את אביו בבית פאגי ונ' דהא דלא אמר סתמא דמותר לצאת משום דבא להשמיענו ג"כ דמותר בהספד באותו יום ולא חשוב יו"ט וצע"ק מתוס' חגיגה י"ז ב' ד"ה אלא לאו דיום הקרבת קרבן חשוב יו"ט ואסור בהספד ותענית ע"ש:

## דף צו.

**אימורי** פסח מצרים היכא אקטרינהו, נ"ב וברש"י שלא הוזכר בו מזבח וצ"ל דאיבעי' זו אליבא דרבנן דאילו אליבא דר"ש הא א"צ מזבח בבמה ושפיר לא הוזכר מזבח דהא היו יכולים להקטירם גם על הקרקע ע' זבחים ק"ח א' במשנה ושם ב' בגמ' ומשמע מזה דס"ל לר' זירא דהילכתא דלא כר"ש הנ"ל דאל"כ לא ה"ל לאיבעיי סתמא רק הל"ל אימורי כו' לרבנן דר"ש היכא אקטרינהו ומדבעי סתמא ע"כ דס"ל דאין ההלכה כר"ש וע"כ בעי סתמא לפי ההלכה ואולם לר' יוחנן דזבחים ק"י א' משמע דהלכה כר"ש דהא מוקי משנה מאוחרת דשם ק"ט א' כר"ש וה"ל מחלוקת ואח"כ סתם והלכה כסתם ואולם רבא בזבחים קט"ז ב' נ' דס"ל דאין הלכה כר"ש מדאצריך היכא דמסקא ימא שירטון והיינו משום מזבח שלא נשתמש בו הדיוט וזה דלא כר"ש דאילו לר"ש הא א"צ מזבח כלל ע"ש וגוף הך דאימורי פסח מצרים לא היו טעונין הקטרה על המזבח הוזכר עוד במנחות פ"ב א' בבריתא מה לפסח מצרים שכן אין טעון מתן דמים ואימורין לגבי מזבח ואולם

שם הא נאמר ג"כ אין טעון מתן דמים ואילו כאן אמר ג' מזבחות היו שם כו' ומשמע דהמשקוף והמזוזות זה הי' מזבח שלו להזאת הדם לא שלא הי' צריך מזבח ודו"ק ול' רש"י כאן ג' מזבחות להזאת הדם אבל להקטרת אימורין לא הי' שם מזבח ואילו בבריתא דמנחות הנ"ל כייל לדם ואימורין כחדא דלא היו טעונין מזבח:

**שם** אלא מעתה ומלתה אותו כו', נ"ב ע' תוספתא פרק ח' דס"ל לראב"י באמת כן דבפסח דורות אין מילת עבדיו מעכבת וע"ש עוד חידוש דגם טבילת שפחותיו מעכבת באכילת פסח ולראב"י ג"כ רק בפסח מצרים הוא דמעכב אבל לא בפסח דורות:

## דף צו:

**א"ר** יהושע שמעתי כו' ואין לי לפרש אר"ע אני אפרש, נ"ב כזה יבמות ע"ט ב' ועוד דוגמתו זבחים י"ג א' א"ר טרפון אקפח את בניי אם לא שמעתי להבחין הפרש בין קבלה לזריקה ואין לי לפרש אר"ע אני אפרש כו' וע"ע יומא מ"א ב' ג' לשונות שמעתי כו' ואין לי לפרש ובבכורות כ"ב א' שמעתי שתי פיקות כו' ואין לי לפרש וע"ע פרה פ"א מ"א א"ר יהושיע לא שמעתי אלא שלשית אמרו לו מה הלשון שלשית אמר להם כך שמעתי סתם אמר בן עזאי אני אפרש וע"ע דוגמא ב"ק ס"ב א' אמר רב שמעית מילתא לר' יהודה ולא ידענא מאי היא אמר שמואל ולא ידע אבא כו' וע"ע יבמות ע"ז ב' א"ר יוסף היינו דשמענא כו' ולא ידענא כו' וע' מש"ש בגליון וע"ע גיטין כ"ו ב' א"ר עמרם האי מילתא שמעית מיני' דעולא דאמר משום תקנת ולד ולא ידענא מאי ניהו כו' וע"ע עירובין ע"ח א' אמר רב סולם זקוף ממעט גמרא ולא ידענא מ"ט אמר שמואל ולא ידע אבא כו' וע"ע עדיות פ"ב מ"ה ג' דברים אמרו לפני ר' ישמעאל ולא אמר בהם לא איסור ולא היתיר ופירשו ר' יהושיע בן מתיא כו':

## דף צז.

**רש"י** ד"ה פשיטא כ' קרא מיהא לא אצטריך כו', נ"ב כזה תוס' חולין ע"מ א' ד"ה אי וע"ע דוגמא תוס' נדה נ"ז א' ד"ה א"ר יוחנן דאע"ג דבריתא אשמעי' דלא חיישי' לרצועה נפקא מ"מ המשנה לא חשבה זה לרבותא להצריך להשמיענו אותו:

## דף צט:

**סמוך** למנחה, נ"ב פירש"י חצי שעה קודם וצ"ע אם זה כלל בכל ל' סמוך דחכמים דהוא חצי שעה והך דסמוך לחפיפה טבילה דנדה ס"ו ב' דעת היריאים סי' קצ"ב דהוא ג' שעה

וע' נדה ט' א' א"ד כיון דסמיך לה חזאי ע"ש ברש"י ד"ה ואח"כ הוכר עוברה דהאי סמוך היינו מיד:

**שם** תוד"ה לא יאכל אדם כ' כל האוכל מצה כו', נ"ב הובא ברי"ף סוף אלו עוברין ובבה"ג פרק ב' מה' פסח ע"ש ובמהרי"ו סי' קצ"ג כ' להסביר דארוסתו בעי ז' ברכות וכן קודם שהותר לו מצה בעי' ז' ברכות והם בפה"ג א' קידוש ב' שהחיינו לא חשבינן דאומרו אפי' בשוק וברכה דטיבול ראשון לא חשבינן דחיובא לדרדקי ואשר גאלנו ג' בפה"ג ד' ענ"י ה' המוציא ו' על אכילת מצה ז' ולאשיר"י דאינו מברך בפה"ג אכוס שני שמא חשיב אשר גאלנו ב' ברכות תחלה וסוף וברכת לקרוא את ההלל לא חשבינן אפי' לדברי רבותינו המצריכין לברך משום דיש מקומות שלא נהגו לומר הלל על השלחן עכ"ל ז"ל ובס' תניא רבתי סי' מ"ד כ' ג"כ כזה אך דחושב שם ז' הברכות באופן אחר וז"ל יין, קידוש, זמן, בפה"א על טיבול ראשון, אשר גאלנו ובפה"ג על כוס שני, המוציא ועל אכילת מצה, וברכת ענט"י לא חשבינן שאי אפשר שלא נטל ידיו באכילתה עכ"ל ומ"ש שאי אפשר כו' אינו מובן ואולי צ"ל שאפשר שלא יטול ידיו באכילתה והיינו במקום דלא שכיח מים דנוטל ידיו שחרית ומתנה עליהן כל היום כולו כמבואר בחולין ק"ו ב' והנה לפי דרכן של ראשונים ז"ל הנ"ל דבאין להמציא ז' ברכות מתירות למצה כז' ברכות המתירות לארוסה לכאורה לענ"ד לולי דבריהם ז"ל אין לחשוב כלל ברכות בפה"ג דקידוש ודכוס שני שהרי גם אם אין לו כוס אוכל מצה ומקדש על הפת ואין אלו ברכות מתירות למצה וכן ברכת בפה"א דטיבול ראשון אין לחשוב דאי לית לי' ירקות לטיבול ראשון אין שם ברכה זאת ועכ"ז הרי שפיר אוכל מצה ואפי' לר' חסדא לקמן קט"ו א' דבלית לי' שאר ירקי מברך אחסא בפה"א ועל אכילת מרור מ"מ הא משכחת בלית לי' מרור כלל וע"כ לענ"ד יש לחשוב חשבון ז' ברכות עד"ז ברכת קידוש וזמן והמוציא ועל אכילת מצה וב' דאשר גאלנו תחלה וסוף והשביעית מה שיסדו ז"ל לומר בהגדה ברוך המקום דמקום הוא שמו של הקב"ה וה"ל כברכת בריך רחמנא מארי' דהאי פיתא דהוא ברכה שלימה ואפי' למ"ד דבעי' נמי מלכות מ"מ מה שאומרים ברוך שנתן תורה לעמו ישראל הוי כמו מלכות כי נתינת התורה לעמו ה"ל כמלך הגוזר על עמו והם מחויבים לעשות גזירותיו מפאת מלכותו וממשלתו עליהם כן מ"ת לעמו הוא מפאת מלכותו וממשלתו ית' עליהם וכן הי' מ"ת בממשלה ומלכות כי כפאם על כך וכמ"ש ז"ל שכפה עליהם הר כגיגית וכן יסדו ז"ל כל מלכיות דר"ה רק בדיבור ממתן תורה ואמרו בו גם העולם כולו חל מפניך ובריות בראשית חרדו ממך בהגלות"ך מלכנ"ו ללמד לעמך תורה כו' הרי דמ"ת הי' התגלות מדת מלכותו ית' ויש רמז בתיבות העולם כולו חל מפניך ובריות ס"ת מלכו"ת

וע' תוס' ברכות מ' ב' ד"ה אמר כתבו כזה דאלק"י אברהם וכן הקל הקדוש שאין כמוהו הוי במקום מלכות דברכה ע"ש הרי דלא בעינן מלכות ממש רק דבר המורה על מלכות וע' שו"ת הלכות קטנות סי' רס"ח שאלה מי שאמר ברוך אתה ד' אלקינו ולא הזכיר מלכות מהו תשובה מלכות שלימה היא כמו שמע ישראל עכ"ל וע"ע שם חלק ב' סי' א' עש"ה וע"ע ברכות נ"ד א' דא"ק ויאמר יתרו ברוך ד' אשר הציל וגו' וק' דהא אין שם מלכות וצ"ל ג"כ דאשר הציל הוא במקום מלכות דההצלה הוא בכח מלכותו וממשלתו ית' דמי שאינו מלך ומושל אין בו כח להציל וע' ברכות נ' א' התם מוכחא מילתא מאן עבד ניסי קודשא בריך הוא ולפי"ז בברכת שעשה ניסים כו' יוצאין לכ"ע גם בלי הזכרת מלכות ויל"ע בזה וע"ע רוקח ה' פסח סי' ר"פ כ' ואסור לאכול מצה בערב פסח דכתי' בערב תאכלו מצות עכ"ל משמע דהאכילה ביום הוא להבמכ"ע כפסח דדרשי' בלילה ולא ביום וחשבינן לי' להבמכ"ע ע' לעיל מ"א ב' וצ"ע וע' בבעה"מ ורמב"ן במלחמות סוף אלו עוברין וע' שו"ת תשב"ץ ח"ג סי' ר"ס עש"ה וי"ל ג"כ דברכת ברוך המקום היא היא הברכה שנתקנה תחת ברכת מצות סיפור יציאת מצרים שהי' ראוי להיות ברכה עליו כעל כל המצוות וכמו שעמדו ז"ל ע"ז ולהנ"ל י"ל דע"ז יסדו באמת ברכת ברוך המקום והנך ז' ברכות דכתיבנא הם ברכות שא"א שיוחסרו לו באכלו המצה ושפיר הם ז' ברכות מתירות למצה וגם י"ל דגוף ההלל הנאמר בהגדה במקום ברכה עומד שהרי למדו ברכת הנהנין מקרא דקודש הלולים בברכות ל"ה א' הרי דהילול הוא ברכה כנלענ"ד:

## דף קד.

**תוד"ה** ומר כ' שלא לפחות או להוסיף כו', נ"ב ע' שו"ת ח"ס חאו"ח סי' ע"ה וע' מה שהארכתי בשב דנחמתא אי ההוספה הוי עקיר' ובכללים שלי הארכתי עוד ואכ"מ:

## דף קד:

**רברבנותי**' דמר, נ"ב מכאן דאב יכול לומר לבנו מר, שו"ת מהר"י ברונא סי' קל"ט:

## דף קו.

**רב** אשי אמר כו' וה"ק מ"ט טעמו פגמו משום דכוס של ברכה צריך שיעור, נ"ב דוגמתו מנחות מ"ב ב' אמר ר' אשי מה טעם קאמר מ"ט טעימה פסולה משום דבעי' צביעה לשמה:

**שם** ת"ר זכור את כו', נ"ב ל' הבה"ג ריש הלכות קידוש והבדלה מיחייבינן לקדושי' ליומא דשבתא וליו"ט בצלותא ועל חמרא דכתי' זכור את יום השבת כו' זכרהו על היין כו' מכאן סמכו חכמים לקידוש היום מה"ת אין לי אלא שבת חג המצות מניין ת"ל למען תזכור את יום צאתך וגו' חג שבועות מניין ת"ל וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ושמרת ועשית חג הסכות מניין ת"ל וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויפדך וגו' ומנלן דבסוכות קאי מעילוי דקרא העניק תעניק וגו' וכתי' חג הסכות תעשה לך וגו' ואע"ג דמדכר בקדושא צריך לאדכורי בצלותא מ"ט זכור וזכרת תרין קראי כתיבי וילפי' מועדות משבת מה שבת בתפלה ועל הכוס אף יו"ש כו' עכ"ל וי"ל לר' יהודה דלא דריש סמוכין אפי' במשנה תורה רק במוכח ומופנה ע' יבמות ד' א' א"כ אם אין כאן מוכח ומופנה הדק"ל דמנ"ל דבסכות קאי ולא יהי' לדידי' קידוש דסכות מה"ת אף דקידוש פסח ושבועות מה"ת אולם י"ל דגמר סכות מינייהו בהיקישא דר' יונה דמקיש מועדים כולם זה לזה כמבואר בשבועות י' א' וע"ע ברוקח סי' רצ"ד דכ' וז"ל מיום הביאכם וגו' צריך לספור מ"ט יום אבל ביום נ' א"צ לספור שהרי נזכר בברכה ובתפלה עכ"ל נ' כוונתו ליישב ל' הפסוקים דכתי' תספרו חמשים יום וכתי' שבע שבתות וגו' וע"ז כ' דגם ביום נ' יש חיוב ספיר' אלא דאיננו כבשאר הימים לספור לעומר רק להזכיר עניין היום לבד וזהו כוונת תספרו חמשים יום עש"ה ברוקח ולפי"ז נלמד בשבועות חיוב הזכרת עניין היום מקרא דתספרו חמשים יום וי"ל דילפי' מיני' פסח וסכות ור"ה בהיקישא דר' יונה הנ"ל וזהו מקור חיוב הקידוש דימים טובים דמה"ת עניינו רק הזכרת עניין היום כמ"ש התוס' כאן וע' עוד רש"י כריתות ז' א' ד"ה מקרא קודש עש"ה דיש חיוב זה ביוה"כ מה"ת מקרא דמקרא קודש וא"כ ה"ה ג"כ בכל המועדים דכתי' בהו נמי מקראי קודש וע' רוקח סי' רצ"ז:

**שם** זוכרהו על היין, נ"ב ל' השאלתות פ' וזאת הברכה ואי לית לי' חמרא מקדש אריפתא ונפיק י"ח דכתי' לקדשו עכ"ל נ' מלשונו דהם ב' חיובים זכיר' מזכור את יום השבת וקידוש מלקדשו וזכיר' הוא רק על היין משא"כ קידוש יוצאין גם בפת ודו"ק:

**שם** רשב"ם ד"ה ואגיד בי' כ' שאל"כ הי' אומר להם קידוש גדול של לילה כמנהגן, נ"ב ע' מה שדן מזה בשו"ת חיים שאל סי' צ"ט:

**שם** תוד"ה זוכריהו כ' דזכיר' כתי' על היין כו', נ"ב ע' פנ"י ברכות ריש אלו דברים כ' דהלימוד מקודש הלולים לד' דכתי' בכרם רבעי ע"ש:

**שם** כ' ונ' דקידוש על היין אסמכתא הוא, נ"ב ע' שאלתות פ' תצוה וז"ל ברם צריך אילו מאן דבעי למיזבן שרגא וקידושא לשבתא וליכא בידי' אלא לחד מינייהו הי מינייהו עדיף קידוש עדיף דה"ל חיובא דאוריתא דכתי' זכור את יום השבת לקדשו וא"ר זכרהו על היין

אבל נר כבוד בעלמא הוא א"ד נר עדיף כו' עכ"ל ומוכח דס"ל דקידוש על היין דאוריתא וחידוש על התוס' שלא הביאו דברי השאלתות וכזה ג"כ בשאלתות פ' בהעלותך ע"ש ואולי כוונת השאלתות דקידוש עיקרו מיהת דאוריתא ע"כ גם מה שהוסיפו בו חכמים חיוב שיהי' על היין חמור מנר דכולו דרבנן וע' מעין זה בל' גמ' חולין קי"א א' חלב שחוטה דרבנן דם דאוריתא ע"ש בתוס' אם שאין הדברים דומין ממש:

## דף קז.

**ולומר** עליו כל שירות כו', נ"ב נ' דהוסיף זה לומר דיש בו ג"כ עניין שמחה דשיר ראוי להיאמר רק אמידי דאית בי' שמחה ע' ברכות ל"ה א' דשיר הוא שמחה וע' לקמן ק"ט א' דעכשיו שאין ביהמ"ק קיים אין שמחה אלא ביין שנא' ויין ישמח וגו' ויש לספק מי שאין לו יין אם מחויב לשתות שכר לשמחה די"ל דנהי דשכר נחשב חמר מדינה לקידוש ולהבדלה ולכוס של ביהמ"ז מ"מ אין בו עניין שמחה דעניין שמחה יכול להיות דהוא דבר וסגולה בפ"ע ביין ואינה רק ליין לבד ולפמ"ש לעיל גם שכר יש בו שמחה ואולם אין לדון משכר דכאן בר תליסר מגני והוי עדיף טובא אסתם שכר וע' ב"מ ס"ו ב' אשכחי' דקא שתי שיכרא קני כו' א"ל כו' דילמא לפכוחי פחדי' קא שתי וברש"י לפכוחי פחדי' להפיג דאגתו שדואג על המעות דכתי' יין ישמח עכ"ל ומשמע דגם עניין שמחת יין יש גם בשכר וע"ע ב"ב צ"ח א' חמרא מזלי' דמרי' גרים (שיחמיץ) שנא' ואף כי היין בוגד גבר יהיר כו' ושם צ"ו ב' ושמואל אמר חמרא אכתפא דמרי' שוואר עבד ר' יוסף עובדא כוותי' דרב בשיכרא כו' ומשמע דשמואל פליג גם בשכר ואף דטעמו מקרא דואף כי היין בוגד ע"ש ברשב"ם וע"ש בתוס' שעמדו ע"ז וכתבו ולפי' רבינו שמואל קשה דבשיכרא עבד עובדא כוותי' דרב והא לא קאמר שמואל אלא כיון דמזלי' דגברא גרם ולא שייך אלא ביין כדכתי' יין בוגד וגו' עכ"ל וי"ל בפשיטות דכיון דגם שכר חמר מדינה מדמינן לי' בפשיטות ליין וילפי' גם שכר מקרא דיין בוגד וגו' דשוואר אכתפא דמארי' וכי היכא דכתי' זכור את יום השבת ודרשי' זכרהו על היין מקרא דזכרו כיין לבנון כתוס' לעיל ק"ו א' ד"ה זוכריהו הרי דכתי' יין ועכ"ז ילפי' מיני' גם שכר דכשר לקידוש מפאת היותו חמר מדינה וכן בקרא דיין ישמח כ' רש"י בפשיטות דגם שכר בכלל וכנ"ל א"כ ה"ה בקרא דהיין בוגד שפיר ג"כ אית לן למימר בפשיטות דגם שכר בכלל ובאתי רק להעיר:

**שם** א"ר נחמן בר יצחק אנא תנינא לה לא גידול בר מנשיא ולא גידול בר מניומי אלא גידול סתמא למאי נ"מ למירמא דידי' אדידי', נ"ב דוגמתו קידושין מ"ד א' א"ר נחמן בר יצחק אנא לא ר' אבין כו':

**שם** תוד"ה סמוך כ' תימא אמאי קרי לי' מנחה כו', נ"ב ע' שו"ת אמונת שמואל סי' כ' ושו"ת רמ"ע מפאנו סי' כ"ב:

## דף קח.

**ר'** ששת הוי יתיב כו' נימא קא סבר כו', נ"ב ע' רוקח ה' ברכת אירוסין סי' שנ"ג וז"ל מה שמתענין החתנין עד לאחר הברכה מצאתי באגדה מפני שמצוה חביבה עליהם כדרך שעושין חסידים הראשונים שהיו מתענין על מצוה החביבה כגון לולב ושאר דברים עכ"ל ונ' הכוונה בפשיטות שהיו מתענין ערב סכות דאילו ביו"ט הרי אסור להתענות וקצ"ע מכאן דא"כ מאי קאמר נימא קא סבר כו' הרי יוכל להיות בפשיטות שהי' מתענה על חיבוב המצוה כמו דמצינו כן גבי לולב דאיננו מצוה של אכילה כלל ואולי הך דתענית על מצוה החביבה שייך רק גבי לולב משום דבא לשמחה וכדרשתם ז"ל ושמחתם וגו' בלולב אבל לא שייך במצה:

**שם** ואם אשה חשובה היא, נ"ב ע' ל' אשה חשובה בכתובות ע"א ב' ושם ע"ה א' וע"ש ברש"י ובע"ז כ"ה ב' וכאן הפי' לכאורה שהיא חשובה לעניין זה שאוכלת כל השנה בהסיבה דהואיל ודרכה בכך ה"ל דרך חירות רק בהסיבה ועמ"ש בקידושין ז' א' לעניין גדר אדם חשוב ושוב מצאתי בס' תניא רבתי סי' מ"ז ואם היא אשה חשובה צריכה הסיבה פי' מורי הרב חביבי ז"ל אשה חשובה אשה עשיר' שהכניסה לבעלה שתי שפחות כדי לשמשה עכ"ל וע' כתובות נ"ט ב' והך דכתובות ע"ה א' וע"ז כ"ה ב' לכאורה אין לפרש כן ומצאתי עוד ברוקח סי' רפ"ג וז"ל ואם אשה חשובה שאין הבעל מקפיד עלי' צריכה הסיבה עכ"ל ומשמע דזהו גדר החשיבות כל שאין הבעל מקפיד על הסיבתה:

**שם** בן אצל אביו בעי הסיבה, נ"ב ואפי' הוא רבו, שו"ת הרא"ש כלל י"ד בסופו והתוס' כאן נסתפקו בזה וחוץ מדבריהם נ' עוד טעם דבלא"ה הא איתקש בפ"ק דקידושין מורא אב למורא המקום וא"כ כיון דבן אצל אביו צריך הסיבה מה תוספת יש במה שהוא ג"כ רבו ומוראו כמורא שמים גם מפאת עניין הרב כדי שיופטר:

**שם** כי תניא ההיא בשוליא דנגרי, נ"ב ל' השאלתות פ' צו אע"ג דכל יומא עביד לי' יקרא (לרבי') מהו דתימא ה"ל כי דלאו אורחי' קמ"ל עכ"ל בא לתרץ דשוליא דנגרי פשיט דמדוע יפטור וע"ז תי' דה"א דהואיל דתמיד חולק כבוד לרבו ה"ל עניינו של זה כאילו לאו אורחי' להסב דכל דלאו אורחי' פטור מהסיבה וכמו דאשה א"צ הסיבה משום דלאו אורחה להסב כמבואר בשאלתות שם ומובא ברשב"ם כאן:

**שם** גליון הש"ס ד"ה אמרי לה להאי גיסא כ' שבת ק"ה ע"א כו', נ"ב ועוד בגיטין ס"ז ב':

## דף קח:

**ידי** ארבע כוסות לא יצא נ"ב ע' רשב"ם דיצא רק ידי כוס אחד ומשמע דד' כוסות אין מעכבות זו את זו וע' סדר ר' עמרם גאון בסדר הגדה דכ' וז"ל והכי אמר רב נטרונאי גאון ארבעה כוסות שבפסח חובה הן ואי אפשר שלא לשתות ואם לא שתה לא יצא ידי חובתו וחייב מלקות מדרבנן כ"ל ומשמע דאם לא שתה כל הד' לא יצא כלל דמעכבות זו את זו דאילו היתי' כוונתו רק דאותו הכוס שלא שתאו לא יצא ידי חובת אותו הכוס פשיטא ומה משמיענו ומ"ש עוד דחייב מלקות מדרבנן [והכוונה מכת מרדות כמובן] הוא חידוש גדול והפרמ"ג נסתפק בכמה מקומות בפתיחותיו ובגנת ורדים ושושנת העמקים דמ"מ דרבנן כעין מלקות דאוריתא תיקנוה וכי היכי דמלקות דאוריתא ליתי' רק בלאו שיש בו מעשה ה"ה דמ"מ דרבנן בא רק על עבירי' דרבנן במעשה וכ"ש שאין בא על ביטול עשה דרבנן דביטול עשה דאוריתא נמי הא אין בו מלקות כלל ואילו בדברי סדר ר' עמרם הנ"ל הרי מפורש דגם על ביטול עשה דרבנן יש חיוב מ"מ:

**שם** והוא דאשתי כו', נ"ב ע' שו"ת הרא"ש כלל כ"ה אות א':

**שם** תוד"ה בבת כ' ולא כפירש"י שעירב ארבעתן לתוך כוס אחד דשתאן משמע הרבה כוסות, נ"ב דוגמתו ברכות ל"ז ב' ואי בשעירסן האי בשאכלן שאכלו מיבעי' לי':

## דף קט.

**במה** משמחם ביין, נ"ב ע' שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' רמ"ח במי שאין לו יין היתיר רק יין ערלה או כה"כ אי אתי עשה דשמחת יו"ט ודחי ל"ת ע"ש ובחידושי כתבתי דשמחת יו"ט איננה בדבר פרטיי כיין וכדומה רק היא מצוה כלליית בנפש שתהא שמיחה ורק כשיש לו יין ואינו שותהו הואיל והיין מחזק ומגדיל רגש השמחה הרי מראה בזה שאינו שמח ולכן שתיית היין מצוה אבל אם אין לו רק יין ערלה הא ה"ל כאין לו יין דהוי קיום המצוה בעצם השמחה ואין היין מצוה כלל כי היכא דנימא שידחה וכן מבואר בס' יריאים סי' קכ"ו דשמחת יו"ט היא מצוה כלליית כנ"ל ע"ש וע"ע שם סי' ק"צ דעשה דושמח את אשתו [דשנה שאחר הנישואין] הוא בכל דבר שיודע שיש לה שמחה וע' כתובות ס"ה ב' ואגב אורחי' קמ"ל דניתבינהו ניהלי' במועד כי היכי דניהוי לה שמחה בגווייהו ועמ"ש בגליון ברכות ו' ב' אהך דכל מי שנהנה מסעודת חתן ואינו משמחו ועמ"ש בגליון מועד קטן י"ט א' בשם השאלתות דיש חיוב שמחה ביוה"כ ע"ש והיינו ע"כ ג"כ רק מצוה עצמותית בנפש ע"ש ועי' לעיל ע"א א' וע' שו"ת שאגת ארי' מן סי' ס"ה עד סי' ס"ט ונזכרתי דבמרדכי שבועות פ' שבועות שתים רמז תשנ"ו כ' בשם ס'

המקצועות לר"ח דבנודר להתענות והגיע יו"ט יש לו לאכול דאתי עשה דשמחת יו"ט ודחי ל"ת דלא יחל דברו דעדל"ת היכא דא"א לקיים שניהם ע"ש ואף דהנדר ל"ת ועשה צ"ל דס"ל דעדל"ת ועשה שאפשר בשאלה וצ"ע:

**שם** רביעית של תורה, נ"ב כל' זה ב"ב נ"ח ב' וע"ש ברשב"ם:

**שם** תוד"ה בא"י בכלי פשתן המגוהצין כ' אבל בבבל לא היו בקיאים לגהץ כו', נ"ב הוכרחו לזה דלא יכלו לפרש דלא היו רגילים בבבל בגוף כלי פשתן דהא בב"ב צ"א א' איתא ת"ר מתריעין על פרקמטיא כו' א"ר יוחנן כגון כלי פשתן בבבל ויין ושמן בא"י וא"כ מוכח איפכא דהיו רגילים בבבל בכלי פשתן יותר מבא"י ועל כרחך דמשום מגוהצין הוא דנקט כאן א"י:

## דף קט:

**אמתא** באמתא היכי מטבלי', נ"ב גי' התוס' היכי יתיב ודוגמתו מנחות צ"ח ב' עשרה בעשרים היכא הוו יתבי ע"ש ברש"י וע"ע ב"ב י"ד ב' תרי בתרי היכא יתיב וע"ע תוס' ב"ב ק"א א' ד"ה ורחבן ושם צ"ט א' תוד"ה מתקיף וע' בסוגי' דכאן בשו"ת מעיל צדקה סי' ל"ט וסי' מ' וסי' מ"א:

**שם** היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה והתני' לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי, נ"ב בשו"ת חות יאיר סי' כ"ה הקשה דמאי קושי' אדרבה נדקדק מכאן דד' אין בהם משום זוגות מדתיקנו רבנן ד' כוסות וכדאמר לקמן ק"י א' דעשרה אין בהם משום זוגות מדתיקנו רבנן עשרה כוסות בבית האבל ע"ש סי' כ"ה כ"ו:

**שם** לא יאכל אדם תרי ולא ישתה תרי כו', נ"ב ע' תוספתא שבת פרק ז' דבדרכי האמורי היו מקפידין דווקא לעשות תרי ע"ש דתני המושבת אפרוחין ואמרה איני מושבותן אלא בי תרי והמקדח בתרי והמשלח בתרי כו' ה"ז מדרכי האמורי:

**שם** ד' כסי תקינו רבנן דרך חירות, נ"ב כל' זה לקמן קי"ז ב':

## דף קי.

**ולישן** כלצאת לדרך דמי, נ"ב מזה דן במהרי"ו דנ"ז ע"א דפוס קאפוסט דגם ישן ביום צריך לומר ויהי נועם קודם השינה:

## דף קי:

**כל** יומא הוי אזיל ושתי חמרא, נ"ב ע' תה"ד סי' רמ"ג:

## דף קיב.

**ואל** תדור בעיר שראשי' תלמידי חכמים, נ"ב וברש"י דטריד בגירסא כו' וע' כזה עירובין ס"ח א' מבואה דאית בי' תרי גברי רברבי כרבנן לא ליהוי בי' לא עירוב ולא שיתוף א"ל מאי נעביד מר לאו אורחי' אנא טרידנא בגירסאי כו' וע' שו"ת שבות יעקב סי' ע"ד דהצריך עיון מהך דכאן על מה שהמנהג להדר דווקא למנות ת"ח למנהיגי הקהל וע"ע קידושין ע"ו ב' הילכך ר' ביבי דגברא רבא הוא ליעיין במילי דשמיא ומר ליעיין במילי דמתא ע"ש:

**שם** ואל תכנס לביתך פתאום כ"ש לבית חבירך, נ"ב ע' חולין צ"ה ב' טרף אבבא:

**שם** ואיב"ע אפי' באלמנה, נ"ב ע' שו"ת חיים שאל ח"ב סי' י"ט:

## דף קיב:

**לא** תיהוי לך דינא בהדי תלתא דחד הוי בעל דינך ותרי סהדי, נ"ב ע' שבועות ל"א א' וע' שו"ת תה"ד סי' ש"ו:

## דף קיג.

**כל** מילי זבין ותחרט בר מחמרא כו', נ"ב ע' מה שדן מזה לדינא בשו"ת שבות יעקב ח"ב סי' קע"ח:

**שם** בתך בגרה שחרר עבדך ותן לה, נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב סי' ע"ז נ' דתפס הדברים כפשוטן ודאפי' למ"ד דלעולם בהם תעבודו חובה ומשחרר עבדו עובר בעשה מ"מ מותר לשחרר עבדו להשיאה לבתו בוגרת והטעם נ' דמצוה להשיאה ובסנהדרין ע"ו דמשהה בתו בוגרת הוי רשע ערום, וע"כ השיחרור מותר כהך דפ' השולח בר"א ששיחרר עבדו להשלימו לעשרה מטעמא דמצוה שאני ואולם למ"ש בר"ן שם הטעם דלצורך מצוה אינו חני' יש לפקפק דכשמשיא לו בתו לכאורה נ' וודאי דהוי חני' ואף דבנדרים ל"ח ב' מבואר דמודר הנאה מחבירו מותר להשיאו בתו בוגרת היינו משום דכיון דמדעתה נישאת אין זה מהנהו עש"ה ואין לזה עניין לכאן דמשחררו רק לזה שתינשא לו דאם לא תרצה אח"כ להנשא לו שוב הרי השיחרור איסור וכל היתיר השיחרור רק בשביל שתנשא לו וא"כ הרי השיחרור חני' מכל צד ולא דמי למשחררו להשלים לעשרה דההשלמה איננה חני' ואולם גם להשיאו בתו י"ל דאף דהוא הנאה לעבד מ"מ הוא עושה בשביל מצוה דילי' שמצווה להשיאה ואינו הוראת חני' לעבד:

## דף קיג:

**שלשה** הקב"ה שונאן, נ"ב ע' נדה ט"ז ב' ד' דברים הקב"ה שונאן:
**שם** נגדי' לזיגוד כו' עד שם רע בעלמא קמפקת בי', נ"ב מפירשב"ם מתבאר דהמלקות הי' עבור הלאו דלא תלך רכיל וקרא דלא יקום וגו' דמייתי הוא רק לראי' שאינו נאמן שאילו הי' נאמן הרי, אינו לה"ר אולם בס' יריאים סי' רמ"ד כ' דהמלקות הי' משום לאו דלא יקום ע"ש שכ' נגדי' רבא משום לאו דלא יקום מיהו האי מלקות מדרבנן דהא איתקש מלקות למיתה ואין ד"נ אלא בזמן שסנהדרין נוהגת עכ"ל ע"ש וצע"ק דמנ"ל דלא יקום הוא לאסור העדאת עד אחד בלאו דילמא אתי למימר רק שאין לעדותו הקמה היינו שאינה מועלת ואינו נאמן ואך הוראה לב"ד היא שלא ידונו עפ"י עדותו אבל איננו לאו של איסור כלל וע"ע נימוקי מהרמ"מ שבסוף המהרי"ו דס"ה ע"ב כ' דין ראובן אמר על שמעון ששמע שזקינתו הית' שפחה ועדים העידו ששמעו כן לא יפה עשה ראובן וגם העדים אחרי שאין עדות [שהרי אומרים רק ששמעו אבל לא מפי עדות ברורה] הרי אינו אלא הוצאת לעז וחייב דין או נידוי אבל היכא דאיכא עדות ברורה יכולים להעיד עכ"ל ותיבת יכולים צ"ע דהא מחויבין להעיד לאפרושי אינשי מאיסורא דשפחה כל בני' ובני בני' עבדים ואסורים בקהל וגוף מה שכ' דלא יפה עשה וגם העדים כו' ע' רש"י קידושין ע"ו ב' ד"ה כשקרא עליו ערער דמתבאר מדבריו דמותר לעדים להעיד שמץ פסול של משפחה ואף שאין מעידים עדות גמורה אלא יציאת קול עש"ה אולם שם יש נפקותא לדינא לעניין שצריך לבדוק אחרי' ע"ש אך נפקותא זאת שייכא גם בהך דנימוקי מהרמ"מ כו' אם לא שנאמר דהך דקידושין איירי במעידים על יציאת קול גמור כהך דשלהי גיטין ויל"ע בזה וע"ש עוד ד"ה דין ראובן דבר על אשתו ע"ש כל הדיבור ומש"ש הואיל ובלשון קבלה אומר כו' היינו רק שם דהוא התובע עצמו אבל אם איננו התובע הרי נתחייב כאן זיגוד מלקות אף שלפני ב"ד הוא שאמר ויל"ע עוד מקידושין כ"ח א' דבטוען לפני ב"ד השבע לי שאין עבדי אתה ג"כ משמתינן לי' ע"ש וע' שו"ת תה"ד ח"ב סי' רס"ה וע' שו"ת תשב"ץ ח"ב סי' נ"ה דכ' דרק באומר בפני ב"ד הוא שמתחייב עש"ה ואולי ס"ל כיריאים הנ"ל דהמלקות משום לאו דלא יקום עד אחד כו' וזהו רק במעיד בפני ב"ד וראיתי לו שם ח"א סי' נ"ה כ' ג"כ כן דרק באומר בפני ב"ד הוא שמתחייב וע"ש וע"ע שו"ת חוט השני סי' כ"א דעמד דראוי שגם יחידי יעיד כדי שיחרימו ב"ד עוד על עדים אחרים עש"ה כל התשובה וע' רש"י כתובות ב' א' ד"ה בשני ובחמישי דכ' ומתוך שיבא לב"ד יתברר הדבר כו' וע' שו"ת מהר"י ברונא סי' ד' עש"ה:

**שם** מותר לשנאותו כו', נ"ב ע' שו"ת חות יאיר סי' ס"ב דה"מ בסתם בן אדם אבל אם הוא ת"ח אסור לשנאותו וע"ש ספק בדיין שראה באחד שעבר עביר' אם בא אח"כ לפניו לדין עם אחר אם רשאי לדונו דכיון דמותר ומצוה לשנאותו הרי שונא פסול לדון ע"ש אריכות:
**שם** כ"ע נמי כו', נ"ב בשאלתות פ' וישב איתא בזה"ל ואי דאית בי' ב' עדים דמיגליא מילתא שונאך הוא ולא שונא דכ"ע הוא שונא מיבעי' לי' למיכתב בי' כדכתי' האחת אהובה והאחת שנואה עכ"ל נ' כוונתו אדרשא דיבמות כ"ג א' דדריש שנואה בנישואי שהיו בעביר' ומשמע לי' דדריש הכי מדלא כתי' אהובתו ושנואתו רק אהובה ושנואה והיינו דאהובה לכ"ע ושנואה לכו"ע וזהו רק בעביר' דמותר לכ"ע לשנאותה ומשמע לגמ' נמי מדכתי' כי תהיינה לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה דהאהבה והשנאה מישך שייכי בעניין ההוי' לאיש וע"כ מהרכבת ב' הדברים יחד ההכרח לדרוש שהיא שנואה מפאת עביר' ושהי' העביר' בעניין ההוי' וזהו שדרשו שנואה בנישואי וע"ש ביבמות בתוס' וע"ע בתוס' קידושין ס"ח א' ד"ה וכי:
**שם** הוא ר' יצחק בן טבלא כו', נ"ב ע' שו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' ש"ט:
**שם** תוד"ה ואין כ' יש לחזר כו' כדאשכחן במשה כו', נ"ב הנה ממשה אין ראי' כ"כ לאיניש דעלמא וע' בעלי התוס' עה"ת פ' משפטים ד"ה ושש שנים עש"ה ושם נאמר חיוב לכל אדם ובגוף הדבר אם יש חיוב לחזר כו' ע"ע תוס' מנחות מ"א א' ד"ה ענשיתו וע' חולין קל"ט ב' יכול יחזור בהרים כו' וע' ירושלמי מכות פרק ב' ה"ה דמצריך קרא דצריך הגואל הדם לחזר אחר הרוצח להרגו ע"ש בפני משה ד"ה ומניין אפי' אמר שאינו יכול להקבילו ואולם שם הוא נושא אחר וגם איצטריך קרא רק לאפוקי ממשמעות בפגעו בו עש"ה וע' ב"מ ל"ג א' יכול פגיעה ממש כו' וע"ע ירושלמי ע"ז פ"ה הט"ו ר' הושעי' זבין כלים ומטבילן ואינו מובן מאי קמ"ל ופי' הפני משה דחוק ורחוק ונ' הכוונה שהי' לוקח כלים מעכו"ם במכוון כדי להטבילם היינו שרצה להביא עצמו לידי מצוה זו של טבילת כלים הנקחים מעכו"ם ודו"ק:

## דף קיד:

**אכלן** לחצאין יצא, נ"ב ע' ברא"ש סי' כ"ה דמרור לא בעי כזית רק משום הברכה ע"ש וע' שו"ת תה"ד ח"ב סי' רמ"ה וע' ס' קרבן חגיגה סי' כ"ב שכ' דלדברי הרמב"ן עה"ת אין המרור טעון ברכת מצוה כלל אפי' בזמן הבית ומכ"ש בזמן הזה ע"ש וצ"ע:
**שם** אפי' דג וביצה שעליו, נ"ב בס' תניא רבתי סי' מ"ז וז"ל עוד כתוב בסדורים וצריך להיות בקערה דג וביצה דג משום לויתן וביצה משום זיז עכ"ל נ' הכוונה על זיז שדי

המוזכר באגדה דרבב"ח ב"ב ע"ג ב' וע"ש ע"ד ב' ולא ידעתי מה רמז לזיז בביצה וע' שו"ת מהרי"ל סי' נ"ח בשם הרוקח מנהגינו ליקח זרוע וביצה כו' ביעתא משום דבעא רחמנא לאצולן עכ"ל וכ"ה במהרי"ו סי' קצ"ג וכ' שם עוד זרוע ע"ש זרוע הנטוי' עכ"ל:

**שם** אחד זכר לפסח ואחד זכר לחגיגה, נ"ב ואית דאמרי זכר למשה ולאהרן, רוקח סי' רפ"ג:

**שם** על אכילת מרור, נ"ב בס' הפרדס לרש"י סי' נ"ב מוכח דיש גירסא אחרת "לאכול את המרור":

**שם** תוד"ה אחד כ' וכשיבנה משה ואהרן יהא עמנו, נ"ב מל' הגמ' יומא ה' ב' וצע"ק דשם אמר רק דכשיבואו אהרן ובניו היינו כשיעמדו בתחי' הרי גם משה יהי' עמהם ע"ש גי' הב"ח משא"כ כאן מנ"ל דבניין ביהמ"ק לא יהי' קודם לתחיית המתים ויש להאריך בזה ואין הגליון מספיק וע' תוי"ט פ"ה דמע"ש:

## דף קטו.

**מברך** עלי' בפה"א ועל אכילת מרור ואכיל, נ"ב בס' הפרדס לרש"י סי' קל"א דמה שמברכין על שאר ירקות בפה"א משום דאין יכול לברך בפה"א, ועל אכילת מרור על המרור בלבד דאין עושין מצות חבילות חבילות, עכ"ל. וצ"ע שלא הוזכר זה בכולה סוגיין:

**שם** מצוות אין מבטלין זו את זו, נ"ב ע' חידושי רמב"ן שבת כ"א א' ד"ה הא דאמרי' כבתה זקוק כו' דכ' וע"כ לא שרי אלא להדליק מנר לנר משום דתרוייהו חדא מצוה נינהו, כלומר מצות נר חנוכה ומין במינו אינו בטל, אבל שאר מצוות נראות כמבטלות זו את זו, עכ"ל. ויש לעיין אי שייכא הך סברא נמי למ"ד כאן דמצוות אין מבטלות זא"ז, ואע"ג דכאן הוא עניין אחר, מ"מ יש לספק בזה, דהי' נ' לכאורה טעמא דמצוות אין מבטלות זא"ז משום דכל אחת כלולה מכולם כמ"ש בעלי אגדה, וה"ל כלהו כדבר אחד בעינו דזו כלולה מזו וזו מזו, וא"כ התם נמי בהשתמשו בנ"ח לכבוד שבת שייך נמי האי טעמא ודו"ק:

**שם** שהי' כורכן כו' שנא' על מצות כו', נ"ב היינו דתיבת על פירושו עם כמו ויבואו האנשים על הנשים כל נדיב לב וכמו ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עלי' דפירושו עמה ע' שו"ת הרשב"א ח"ד סי' רס"ז וכן בל' חכמים מצינו כזה בטבול יום פ"א משנה ג' כל שהוא נאכל עליו ע"ש דפירושו עמו:

**שם** ת"ל כו', נ"ב ופירש"י דהלימוד מתיבת יאכלוהו ובבה"ג פרק שני מה' פסח אי' וז"ל מיחייבינן למיכל מצה לחודה בברכה והדר מרור לחודי' בברכה והדר מצה ומרור בלא ברכה מ"ט דכתי' תאכלו מצות וכתי' על מצות ומרורים יאכלוהו עכ"ל ומוכח לכאורה כוונתו דמבערב כו' הוא ילפותא דרבנן דא"צ כריכה מדלא כתי' גם מרור ומקרא דעל מצות וגו' הוא ילפותא דהלל ומשום ספק עבדי' לתרוייהו ויש לפרש דבריו באופן אחר ואין להאריך:

**שם** והדר אכיל כו' זכר למקדש כו', נ"ב בס' הפרדס לרש"י סי' קל"ב ואחר המרור חוזר ובוצע מן המצה השלימה כו' וכורכה בחזרת ואוכל ומאכיל בלא ברכה זכר למקדש כהלל שהי' עושה כן כל אכילה שיש בה ברכה לא תהא פחותה מכזית עכ"ל ואין מבואר אם כוונתו לאפוקי הכריכה דהואיל והיא רק זכר למקדש די' בפחות מכזית כיון דברכה אין בה ואין להצריכה כזית מפאת ל' אכילה שבברכה או כוונתו על המרור שבכריכה דייקא וסובר כהרא"ש בפרקין דמצות מרור היא גם בפחות מכזית ורק מפאת ל' אכילה שבברכה היא דבעי כזית וע"כ מרור שבכריכה דאין בו ברכה לא בעי כזית:

## דף קטו:

**אמר** רבא כו' כרכן בסיב כו', נ"ב דוגמא לזה סוטה י"ח א' בעי רבא השקה בסיב מהו ובחולין ע' א' בעי רבא כרכו בסיב מהו וע"ע יומא נ"ח א' הניח סיב בתוך המזרק כו':

**שם בלע מצה יצא**. נ"ב ק"ק הא בעי' טעם מצה, וע' רשב"ם כ' דרק לכתחלה בעי' טעם מצה, וצ"ע מברכות ל"ח ב' דאפי' בדיעבד אין יוצאין במצה מבושלת משום דבעי' טעם מצה וליכא. ומצאתי בשו"ת רדב"ז ח"ג סי' אלף ועשרה דכ' דאין לטבול מצה בחרוסת משום דהחרוסת מבטל לטעם מצה, ואע"ג דבלע מצה יצא, מ"מ מצה הראוי' לטעום בה טעם מצה בעי', וכדאמרי' בעלמא דכל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו וכל שאין ראוי לבילה בילה מעכבת בו, עכ"ל. ובזה מיושבת ג"כ קושי' הנ"ל ממצה מבושלת:

**שם** תוד"ה אסוחי כ' תימה מה צריך כו', נ"ב ע' שו"ת צמח צדק סי' פ"ה:

## דף קטז.

**הוא** שואל לעצמו. נ"ב ע' שו"ת הרא"ש כלל כ"ד אות ב':

**שם** פטרתן מלומר מה נשתנה, נ"ב דוגמא לזה ברכות נ"ד ב' פטרתון יתי מלאודויי:

## דף קטז:

**ולא** עוד, נ"ב ע' שו"ת מהרי"ל סי' נ"ח ד"ה שאלה סמ"ג דבסדר של פסח כו' ומש"ש אבל לגירסת גאונים מסתייא דא"צ מכח האי טעמא כו' היינו דנהי דאין החשש גדול כ"כ לאסור עבורו מ"מ אהני מיהת לעניין שלא יצוו חכמים לעשות כן וזו דוגמא אל מקומות שמבואר בם סברא כזאת הבאתים בלקח טוב כלל ח' אות י"ב ועוד בכמה דוכתי וע"ע רש"י סוטה כ"ג ב' ד"ה ולא נוטלות כתובה ותוס' שם וע"ע לעיל כ' ב' תוד"ה הא דכ' דתלוי' לר"ש היינו דלא מיחייב לשורפה ע"ש ואינו מובן דהא שריפת תרומה טמאה מצוה כמבואר בשבת כ"ה א' וא"כ אחרי דאין איסור שוב ראוי שיהי' חיוב ככל ספק מצוה דצריך לעשותה מספק וצ"ל דגם כאן הוא כסברא הנ"ל דנהי דאין בהשריפה גנות שתהי' השריפה אסורה מ"מ יש בה ערך זה מן הגנות עכ"פ שא"א שיהי' חייב לשרוף כיון דסוף סוף הוא רק ספק ויש בה אפשריות טהרה דשמא יבא אליהו ויטהרנה וע"כ אין לנו לחייב אותו עכ"פ לאבד תרומה שיש בה אפשריות טהרה עדיין ודו"ק:

## דף קיז.

**ועל** כל צרה כו', נ"ב אי זה נוהג גם עכשיו ואי גם בציבור פרטיי וכן ביחיד, ע' אריכות בשו"ת חיים שאל ח"ב סי' י"א וע' שאילת יעב"ץ ח"ב סי' ל"ו:

## דף קיז:

**ואעשך** לגוי גדול זהו שאומרים אלקי אברהם, נ"ב בס' הפרדס לרש"י סי' א' כ' בפירוש הקל הגדול דברכה ראשונה של י"ח וז"ל הקל הגדול על שם שכתוב באברהם ואעשך לגוי גדול כלומר גוי של הקל הגדול עכ"ל:

## דף קיח:

**לך ולחברך ולחברותך**. נ"ב כתובות ס"ה א' ע"ש:

## דף קיט.

**זה** ממונו של אדם שמעמידו כו', נ"ב בזה מובן ל' הגמ' ב"ב קמ"ט א' יעמוד בהן מהו:

## דף קיט:

**שנשאתי שתי אחיות בחייהן**. נ"ב ע' שו"ת הרשב"א סי' צ"ד, ועמ"ש בביאורה בשו"ת הרדב"ז ח"ב סי' תרצ"ו, וע"ש כל התשובה. ומש"ש דכיון דהיו גיורות אין להם אחוה, כן הוא גם במהרי"ל:

## דף קכ.

**הכתוב קבעו חובה**. נ"ב כל' זה מנחות נ"ג א':

**שם** תוד"ה מפטירין כ' היינו משום כו', נ"ב ע' במהרי"ל בסדר הגדה טעם אחר בזה וז"ל הי' אומר מן הזבחים ומן הפסחים משום דחגיגה נאכלת קודם הפסח דפסח נאכל על השובע דחיישי' לשבירת עצם ואע"ג דסתם ההגדה כבן תימא דמקיש חגיגה לפסח ואסורה נמי בשבירת עצם כו' מכל מקום עיקר שבירת עצם לא כתי' רק גבי פסח עכ"ל ונ' כוונתו דלא חשו לשבירת עצם רק בעבירת לאו מפורש משא"כ דבר הנלמד בהיקיש קיל מדבר המפורש ולא עשו בו סייג זה וע' תוס' יבמות ז' ב' ד"ה ואמר ותוס' יומא ל"ד ב' ד"ה רבי ומ"ש בגליון שם וברש"י זבחים פ"ט א' ד"ה ועל היסוד ובכללים שלי הארכתי ביותר:

## דף קכא:

**ברוך** שהחיינו כו', נ"ב ברוקח סי' ק"ח ומה שאין האב מברך שהחיינו (במילה) כמו בפדיון הבן בשלהי ערבי פסחים היאך מברך שהגיענו לזמן הזה שמא נפל הוא אבל בפדיון הבן יצא מכלל נפל כו' עכ"ל ולפי"ז היכא דקים לי' בי' דכלו לו חדשיו צריך לברך שהחיינו בשעת מילה ואולי דיהי' קים לי' בי' דכלו לו חדשיו רק מיעוטא נינהו ומילתא דלא שכיחא ולא תיקנו ברכה למיעוט ולא שכיח:

**ברי"ף** דף קל"ה מדפי הרי"ף כ' להפריש חלה, נ"ב ע' ב"י יו"ד סי' שכ"ח דהביא לעיקר דברי הפוסקים דצריך לברך להפריש תרומה דאילו חלה היא שם העיסה עש"ה וע"ש בש"ך ולא הביאו דברי הרי"ף כאן דכ' להדיא נוסח הברכה להפריש חלה:

**שם** דף קל"ז ע"ב כ' וקיי"ל כרבא, נ"ב צע"ג דפלוגתא דאביי ורבא בלישנא בתרא בגמ' הוא אליבא דר' יהודה אבל אליבא דר"ש כ"ע לא פליגי דאסור וא"כ מאי שייך לומר וקיי"ל כרבא הא לא קיי"ל כר' יהודה כלל רק כר"ש ואליבי' הא לא פליגי כלל וא"כ הא אין פלוגתתם להלכה כלל וגם אין לומר כוונת הרי"ף בהאי "וקיי"ל כרבא" אלישנא

קמא דהא בלישנא קמא לא קיי"ל באמת כרבא דהא קיי"ל דדשא"מ מותר אפי' באפשר וצ"ע רב מאוד:

**בר"ן** דף קנ"ה ע"א מדפי הרי"ף כ' אין לך עניות גדולה מט' באב שכל ישראל עניים מרודים כו', נ"ב מסופקני לפי"ז חולה מסוכן שצריך לאכול בט' באב אם לא יהי' מותר באכילת דמאי ע' כזה בתוס' במכלתין ל"ה ב' ד"ה יוצאין בדמאי דכיון דמצה נקרא לחם עוני הוי אכילת עניות ומותר גם דמאי וה"נ ט"ב דהכל עניים מרודים הוי האכילה אכילת עניות ואולם נ' דכיון דט"ב אוסר האכילה נמצא זה שאוכל משום פ"נ עכ"פ אין לאכילתו עניין הט"ב ואין האכילה אכילת עניות ע' כזה בט"ז או"ח סי' תרי"ח ס"ק יו"ד ע"ש שסיים וגם לעניין ט"ב נראה כן:

**ברי"ף** דף קס"א ע"א מדפי הרי"ף כ' שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בלילי פסח, נ"ב ע' שו"ת שבות יעקב ח"ב סי' ח"י דן מכאן דמי שאין לו רק פחות מכזית מצה אין מצוה כלל וכלל שיאכל דאל"כ יאכל כאן עכ"פ פחות מכזית ע"ש ואינה ראי' דאה"נ דיש לו לאכול פחות מכזית והרי הירושלמי אמר רק אסור לאכו"ל מצה בלילי הפסח ואין בכלל זה פחות מכזית כיון דלאו אכילה היא ואולי כוונתו על ל' הפוסקים דהפוסקים לא הי' להם לסתום רק לפרש יותר דצריך לאכול פחות מכזית: